

Κ. Τ. ΝΑΥΠΑΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΓΕΛΟΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΙΥΛΙΑΝΙΣ
ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ

ΤΙΜΑΤΙ ΔΡΑΧ. Ι

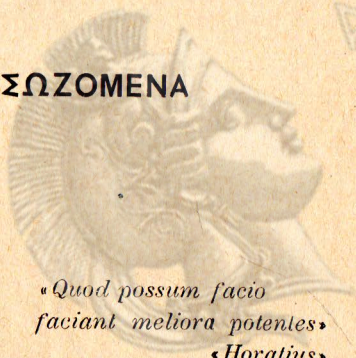

Κ. Γ. ΝΑΥΠΛΙΩΤΟΥ

ΝΑΥ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΠΥΛΙΑΝΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ

*«Quod possum facio
faciant meliora potentes»
«Horatius»*

ΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

ΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΟΗΝΑ

ΤΩ

ΘΕΟΔΩΡΩ Γ. ΣΚΟΥΦΩ

Καθηγητῆ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου
ἐκ Πάρου

ΤΙΜΗΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΕΝΕΚΕΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

ΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΑΙΔΙΓΜΑΙ ΛΙΣΑΙ
ΔΡΙΑΜΠΑΣ ΔΙΑΣΤΕΥΤΟ ΠΑ-
ΤΡΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΙΜΒΕΤΡΟΝ
ΒΙΟΓΕΙΟΛΙΧΘΙΣΑΝ ΑΜΑ
C. 351

«Εικόνας και σήλαι και άνδριάντες, διά τούτο πάντως
εις τόν ήμέτερον βιον εισήχθησαν άμα».

ΤΟΙΣ κ. κ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ

« Ὅτι δύναμαι πράττω

ὡς πράξωσι καλλήτερα οἱ δυνάμενοι »,

ΟΡΑΤΙΟΣ

Μήτε τὸν ἱστορικὸν ἐπαγγελομένοι, μήτε ἐξ ἄλλης τιδὸς προθέσεως ἐλαυνόμενοι, ἀλλὰ τὸ μὲν παρακληθέντες, τὸ δ' ἐπιθυμοῦντες νὰ διασώσωμεν ὅ,τι τοῦλάχιστον ἡμεῖς ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν, προέβημεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος, ὅπερ ἀτελὲς ἐν τῷ συνόλῳ του, δίδει ὅμως μικρὰν τινα ἰδέαν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἐκατονταπυλιανῆς, τῆς Ἀγ. Θεοκτίστης καὶ τῆς Πάρου. Σκοπεῖ νὰ καταστήσῃ γνωστὴν εἰς τοὺς Πανέλληνας ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων τύχην Ναοῦ, δεῦτερος τοῦ ὁποίου ἐκτὸς τοῦ ἐν Κων/πόλει τῆς Ἀγίας Σοφίας, δὲν ὑπάρχει καθ' ἅπασαν τὴν Χριστιανωσύνην. Μεγαλοπρεπέστατος, ὑποστάς λεηλασίας καὶ δηρώσεις καὶ βεβηλώσεις παντοίας παρ' Ἀράβων, Ἀβάρων καὶ Σαρακηνῶν ληστοπειρατῶν, κεῖται μνημεῖον αἰώνιον εἰς δόξαν τοῦ οἰκοδομήσαντος αὐτόν. Ὑποστάς καταστροφάς ἐκ σεισμῶν καὶ ἐπισκευῶν κατὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς τέχνης, κεῖται σήμερον ἄσειστος, ἀφ' οὗ 15—16 περίπου αἰῶνες ἀφῆκαν ἔγχη ἀνεξίτηλα ἐπὶ τοῦ λευκοῦ μαρμάρου του.

Ἐν τῷ παρόντι πονηματίῳ, πρὸς συμπλήρωσιν παρεθέσαμεν καὶ τὰς κρίσεις διαφόρων περὶ τοῦ ἀληθοῦς τοῦ Ναοῦ ὀνόματος, ὡς καὶ τὰ ἐν Πάρῳ περὶ αὐτοῦ μυθολογούμενα. Ἡ μόνη ἱστορία αὐτοῦ ὑπὸ

Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ ἢ Νικήτα τοῦ Μαγίσ-
τρου γραφεῖσα, κτῆμα μόνις ἐλαχίστων, σήμερον
παραδίδεται εἰς τὸ κοινόν, κατ' ἐλευθέρην μετά-
φρασιν· διότι ἐργαζόμενοι, ἵνα καταστῶμεν ἀντιλη-
πτοὶ εἰς τοὺς πολλούς, ἀντελήφθημεν, ὅτι δυσνόη-
τος λίαν θ' ἀπέβαινε, λόγῳ τοῦ ἀρχαῖζοντος τῆς
γλώσσης, ἢ παραθέσεις τοῦ κειμένου ὡς εἶχε. Κατό-
πιν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ναοῦ καλύπτει σκότος βαθύ,
πέπλος ἀδιαπέραστος, χάσμα δὲ βαθύτατον αἰῶνων
ἀνεξιχνιάστων χωρίζει ταύτην ἀφ' ἡμῶν. Οὐδεμί-
α γέφυρα φαίνεται ζευγνύουσα τὰ βαθύτατα ταῦτα
χάσματα καὶ ματαίως ἠθέλομεν πειραθῆ νὰ ἀνεύ-
ρωμεν ζυγόν τινα.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ ἀδιεξόδου, συνεπίκου-
ρος ταχὺς καταφθάνει ὁ μῦθος καὶ ἡ παράδοσις.
Δὲν ἀμφισβητοῦμεν ὅτι δυνατόν ἐν τῷ μύθῳ καὶ τῇ
λαϊκῇ παραδόσει νὰ ὑπάρχωσι λείψανά τινα τῆς
πραγματικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ τίς ἠθέλεν ἀποδείξῃ
τοῖς φίλοις συμπολίταις μου Παρίοις, ὅτι τὰ ὑπ'
αὐτῶν θρυλούμενα δὲν ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθῆ,
τὴν ζῶσαν τοῦ Ναοῦ Ἱστορίαν;

Μετὰ τὸν Συμεῶνα ξένοί τινες ἐπισκεφθέντες τὸν
Ναόν, ἐλάχιστά τινα περὶ αὐτοῦ ἱστοροῦσιν. Ὁ
Choiseul Gouffier ἐν τῷ Voyage τόμῳ Α'. Σελ. 116
γράφει τινα περὶ τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς παρὰ τοῦτον
Μονῆς τῶν Καπουτίνων Ὁμοίως ὁ Νικόδημος ἐν
τῷ Συναξαριστῇ, Ἀθήνησι 1868 Τόμος 1 Σελ. 206
ἱστορεῖ τινα. Ἐπίσης ὁ Olivier ἐν τῷ ἔργῳ του
Voyage dans l'empire Ottoman Τομ. 1 Σελ. 316
λέγει ὅτι ἡ Πάρος, ὅτε ἐπεσκέφθη αὐτὴν τὰ τελευ-
ταῖα ἔτη τοῦ 19 αἰῶνος, εἶχε μόνις 2,000 κατοίκους,
ἀλλὰ δὲν ὀμιλεῖ πολλὰ περὶ τοῦ Ναοῦ.

Τοῦ ἔργου προετάξαμεν ἱστορίαν τῆς Νήσου. Μὴ

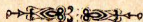
ἰστοροῦντες, ἀλλ' ἔργον συλλέκτου ἐνεργοῦντες, ἀντεγράψαμεν καὶ ταύτην ὡς ἔχει ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Ἑλλην. Λεξικῷ Σελ. 767 τοῦ Στοιχ. Π. Ἐπειδὴ ὁμως ἐθεωρήσαμεν πτωχοτάτην τὴν περιγραφὴν ταύτην, διὰ τοῦτο ἐν ὑποσημειώσεσι παρεθέσαμεν, ἐφ' ὅσον ὁ χῶρος καὶ ὁ σκοπὸς μᾶς ἐπιτρέπει, ἐλάχιστά τινα τῶν ἱστορουμένων ὑπὸ Πλινίου, Στράβωνος, Ἡροδότου καὶ λοιπῶν Ἀρχαίων καὶ Νεωτέρων συγγραφέων καὶ μάλιστα τοῦ κ. Α. Μηλιαράκη ἐν τοῖς «Κυκλαδικοῖς». Ἐν τέλει δὲ παρεθέσαμεν πίνακα τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διαπρεψάντων Παρίων καὶ εἶτα τὰ περὶ τοῦ Ναοῦ παρεθέσαμεν, ἀρχόμενοι ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τοῦ Συμεῶνος. Τὰ δ' ὑπὸ Γ. Λαμπάκη ἱστοριθέντα περὶ αὐτοῦ συλλέξαντες, τοὺς θρύλλους καὶ μυθεύματα τὰ ἀφορῶντα αὐτὸν ἐν τέλει παρατάσσωμεν, ὡς καὶ τὰς γνώμας διαφόρων ἐπιστημόνων.

Τοῦτο οὕτως ἀτελεῖς ἔχον παραδίδομεν εἰς τὴν δημοσιότητα. Ὁ ἀναγνώστης παρακαλεῖται νὰ κρίνῃ τοῦτο ἐπιεικῶς, διότι γράφοντες τὰς γραμμὰς ταύτας καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ προλόγου μας ἐτονίσσαμεν τὸ τοῦ Ὁρατίου.

«Quod possum facio
faciant meliora potentes»

Ἀθήνησι
ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ 1912.

Κ. Γ. ΝΑΥΠΛΙΩΤΗΣ

ΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΠΑΡΟΣ⁽¹⁾

Μία τῶν μεγαλυτέρων⁽²⁾ Κυκλάδων νήσων, κειμένη 6 χ. μ. Δ τῆς Νάξου. Ἔχουσα ἔμβαδὸν 209 τ. χλ⁽³⁾ καὶ 7028 κατ.⁽⁴⁾ Ἐν γένει ἔχει ὠοειδὲς σχῆμα, οὗ τὸ κανονικὸν μειοῦται κυρίως διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς Β. πλευρᾶς εισδύοντος κόλλου τῆς Ναούσης· ἐκτὸς τούτου ὑπάρ-

(¹) (Ἑλλ. Ἐγκ. Λεξ. Στοιχ. Π Σελ. 767-768).

(²) «Μετὰ δὲ ταύτην (τὴν Κέα) Νάξος καὶ Ἄνδρος ἀξιόλογοι καὶ Πάρος» (Στραβ. 418. 7.)

(³) Ἡ ἔκτασις τῆς Νήσου εἶνε ἀκριβῶς 209,3 τ. χλ. τῆς δὲ Ἀντιπάρου 45.5, κατὰ Πτολεμαῖον δὲ (3,14) «Πάρου Νήσου ἢ πόλις 55⁰ 30', 36⁰ 50', τὸ δὲ Σούριον αὐτῆς ἄκρον (ἄγ. Φωκᾶς) 55⁰ 40', 56⁰ 55'». Ἀπέχει τῆς Δήλου 38 χιλ. Ρωμαϊκὰ βήματα, τοῦ Πειραιῶς μίλια 86 τῆς Σύρου 23 καὶ τῆς Ἀντιπάρου κατὰ Ἡρακλίδην τὸν Ποτικὸν σταδίους νη΄.

(⁴) Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν 8491 κατοικοὺς ἔξ ὧν ὁ Δ. Πάρου 3586 (ὧν 766 Ἀντιπάριοι) ὁ Δ. Ναούσης 1670 ὁ Δ. Ὑφίας 1922 καὶ ὁ Δ. Μαρπήσης 1313 ἀπέναντι 70 χιλιάδων, ὅς εἶχε τὸ πάλαι.

χουσιν ἕτεροι δύο λιμένες, τῆς Παροικίας (πρὸς Δ) καὶ τοῦ Δριοῦ (πρὸς Ν). (1) Σχεδὸν ὅλη ἡ νῆσος πληροῦται ὑπὸ γυμνῶν ὄρσεων (2) ἀπερκατὰ τὸ κέντρον αὐτῆς ἔχουσι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν των (ἅγιος Ἑλίας μ. 771). Ἀποτελοῦνται δὲ κυρίως ἐκ μαρμάρου. (3) Εἰς τινὰς κοιλάδας καὶ παραλίους πεδιάδας καλλιιεργεῖται

---

(1) Οὐχὶ πρὸς Νότον ἀλλ' Ἀνατολάς. Ἄλλως ἡ νῆσος ἔχει καὶ ἑτέρους λιμένας α') τοῦ Μώλου ἐν τῷ Δ. Μαρπήσης πρὸς Ἀν. καὶ ἀνωθεν τοῦ Δριοῦ καὶ β') τῆς Santa Maria κατάντικρον τῆς πόλεως Νάξου, ὃν ὡς ἐξῆς περιγράφει Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς ἐν τῷ βίβλ τῆς Ἀγίας Θεοκίστης. Σελ. 4 § 5. «Ὡς δὲ κατὰ τὸν λιμένα τὸν πρὸς τὴν Ναξίαν ἀφορῶντα κατήχημεν· (ὁ δ' ἔστι πῶς ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν βαθυνόμενος καὶ ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ κλύδατος εὐφυῶς, ὥσπερ ἐπὶ τούτῳ κατασκευασμένος, καὶ τῇ κοιλότητι τοῦ ὄρου κλειόμενος, ὡς ἂν καὶ χειμάζοιεν εὐμαρῶς καὶ θεοῖσι τὰ πλοῖα....»

(2) Ἐν ᾧ τὸ πάλοι ὑπῆρχον ἄλση καὶ δάση πυκνά. Συμ. Β. Θεοκτ. Σελ. 11, 17. «Ἐγὼ δὲ (ἡ Θεοκίστη) σκεψαμένη πρόφασιν καὶ πρὸς τὴν ὕλην (δάσος) χωρήσασα». Αὐτόθι Σ. 13, 20. «Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πρὸς τὴν ὕλην θηρεύσοντες ὄρμησαν».

(3) Ἡ νῆσος στερεῖται ποταμῶν χειμαρροὶ τινες διασχίζουσι νῦν τὰς μικρὰς κοιλάδας τῆς. Ὁ Στράβων ὁμοῦς ἐν 328, 24 ἀναφέρει. «Ἔστι δ' Ἀσωπὸς (ποταμὸς) καὶ παρὰ Θήβας ῥέων καὶ Πλαταιάς καὶ Τανάγραν, ἄλλος δ' ἔστιν ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ Τραχινίᾳ, παρὰ κόμην ῥέων ἣν Παρασωπὸν οὐνομάζουσι, τέταρτος δ' ἐν Πάρῳ».

οἶτος ὡς καὶ ἡ ἄμπελος, ἧς τὸ προϊὸν εὐγεσιώ-
τατον. (1)

(1) Ἄλλὰ καὶ κριθὴν παράγει καὶ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ὁ
τυρός της (ἀνθότυρον, μιζήθρα) εἶνε ἐξαισία, τὸ δὲ μέλι
της ἰσάξιον τοῦ Ὑμηττείου. Ἄλλὰ καὶ σῦκα, τὸ πάλα
«Αἰμίωρια» σήμερον δὲ Δουμπαροδόνικα
παράγει ἡ νῆσος λίαν εὐγεστα καὶ εὐμεγέθη, περὶ ὧν ὁ
Ἀρχιλόχος ἐκ Πάρου εἰς Θάσον ἀπερχόμενος εἰπέ που
«Ἐὰ Πάρον καὶ σῦκα κείνα καὶ θαλάσσιον βίον». Ὁ δὲ
Κρατῖνος ἐπαιεῖ τοὺς ἡδεῖς πέπονας της Π. καλῶν αὐ-
τοὺς «σικυνοὺς σπερματίας». Τοῦ λόγου δὲ περὶ προϊόν-
των, ἀναφέρομεν διὰ τὸ Πλίγιος (36, 43, 2) ἀναφέρει
χυμὸν τινα ἰατρικόν, λαμβανόμενον ἐκ λίθου Παρίου.
ὁ αὐτὸς δὲ ἐκ τῶν ἐν τῇ Νήσῳ παραδόξων ἀναφέρει, ὅτι
ἐν Π. ὑπῆρχε δάσος οὔτινος τὰ δένδρα δὲν ἀπέφερον
καρπὸν (16, 47, 1) καὶ ὅτι οἱ περὶ τὴν Π. ἀγρευόμενοι
ἰχθῦς ἦσαν παρὰ τὸ εἰωθὸς ἄλμυροὶ (32, 9, 1). Μετ'
ἐπαίνων δὲ μνημονεύονται οἱ πλακοῦντες αὐτῆς. Ἀθην.
14, 644 ἔνθα ὁ κωμικὸς Ἀλεξίς ἐν Ἀρχιλόχῳ λέγει:

ᾧ τὴν εὐτειχῆ ναίων Πάρον, ὄλβιε πρόσβυ
ἢ κάλλιστα φέρει χώρα δύο τῶν συναπασῶν
κόσμον μὲν μακάρεσσι λίθον, θνητοῖς δὲ πλα-
[κοῦντας.

Κατεσκευάζοντο δὲ ἐν Π. καὶ ἱμάτια ποικίλλα, κα-
λούμενα «βεῦδα» (Ἀποσ. Καλλιμ.) 55 ἐκ τοῦ Μ.
Ἐτυμ. Ἡουχίου ἐν Α. Πολυδεύκης Ζ. 49 «βεῦδος κιμ-
βερικόν».

Γράφει «βεῦθος κιμμερικόν» ἤτοι διαφανῆς πολυτελέ-
στατος χιτωνίσκος. Λεξ. Κωνσταντινίδου. Ἐπίσης δὲ καὶ
τὰ πλοῖα πάρωνες, οὕτως ἐκλήθησαν, ὡς ἐν Πάρῳ
ἐπινοηθέντα καὶ κατασκευασθέντα τὸ πρόωτον.

Ἄνεκαθεν δὲ ἐκ Πάρου ἐξήγετο τὸ λαμπρὸν μάρμαρον, ὅπερ χρῆσιμεῦον εἰς τοὺς περιφήμους γλύπτας διὰ τὰ ἔργα των, λυχνίτης ἐκαλεῖτο.⁽¹⁾ Ἡ Π. κατοικήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Κρητῶν καὶ τινων Ἀρκάδων,⁽²⁾ εἶτα δὲ ὑπὸ Ἰώνων, ὧν ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Κλύτιος καὶ Μέλας.⁽³⁾

---

(1) Καὶ κατὰ Διόδωρον «Παρία λίθος» ἢ «Πάριος δὲ λίθος ἐστὶν ὁ καλούμενος λύχνος» Στρ. 186, 25 «Καὶ τὴν ἐν Πάρῳ πέτραν τὴν μάρμαρον» Στρ. 418. 7 «ἐν δὲ τῇ Πάρῳ, ἡ Παρία λίθος λεγομένη, ἀρίστη πρὸς μαρμαρογλυφίαν».

(2) Ἐν τῷ Δήμῳ Ὑφίας τῆς Π. καὶ ἐν Ναούσῃ φέρουσι καὶ σήμερον ἔτι πολλοὶ τὸ ἐπιθετὸν «Ἀρκᾶς» ὅπερ βεβαίως σχέσιν θὰ ἔχη μὲ τοὺς πρῶτους κατοίκους.

(3) Ἀλλὰ καὶ Κᾶρες καὶ Πελασγοὶ φαίνεται τὴν Π. κατοικήσαντες. Οἱ Φοίνικες δὲ προσορμιζόμενοι διὰ τε τὸ εὐλλίμενον καὶ τῆς Νήσου τὸ εὐγεώρητον, τὴν ἐμπορίαν καὶ ναυτιλίαν τοῖς Παρίοις ἐδίδαξαν, δι' ὧν, τῆς γεωργίας καὶ τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ἀποστελλομένων θαυμασίων μάρμαρων των (ἅτινα καὶ διὰ τὸν Ναὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐχρησιμοποιήθησαν «Παραλειπ. ἢ Χρονικ. Π. Διαθ. Βιβλ. Α'. Κεφ. ΚΘ' §2») καὶ διὰ τὸν ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, καὶ ὑπὸ τῶν Σιφνίων διὰ τε τὴν πολυτελεστάτην Ἀγορὰν των καὶ τὸ Πρυτανεῖον των) τὴν νῆσον πλουσιωτάτην τὸ πάλαι κατέστησαν.

Εἶτα ὁ Μίνως (προσωποποίησις τοῦ Νόμου τῆς Πολιτικῆς ὁργανώσεως καὶ τοῦ τότε ἀκμάζοντος Κρητικοῦ Πολιτισμοῦ) κατέκτησε τὴν νῆσον, δὸς ταύτην τῷ υἱῷ του Ἀλκαίῳ, ἐξελάσας τοὺς Κᾶρας, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐ-

Τὸ ὄνομα ἔλαβε κατὰ τὸν Καλλίμαχον ἀπὸ τινος Πάρου, υἱοῦ τοῦ Παρασίου (1) ἀνδρὸς Ἀρκάδος. Ὁ δὲ Νικάνωρ ἀναφέρει ὡς ὀνόματα αὐτῆς καὶ τὰ «Πακία Δημητριάς, Ζάκυνθος, Ὑρία, Ὑλήεσσα, Μινῶα καὶ Καβαρνίς (ἀπὸ τοῦ Καβάρου τοῦ μηνύσαντος τῇ Δήμητρι τὴν ἀρπαγὴν τῆς κόρης). (2) Ἐλατρεύετο δ' ἐν Πάρῳ κυρίως ἢ θεομοφóρος Δημήτηρ, πρὸς δὲ οἱ Διόσκουροι, ὁ Διόνυσος, ὁ Ἀπόλλων καὶ

τοῦ Εὐρυμέδοντα, Χρύσην, Νηφαλῶνα καὶ Φιλόλαον ἐκεῖ ἐγκαταστήσας, οὓς μυθολογεῖται ὅτι ὁ Ἡρακλῆς πορευόμενος ἵνα κομίσῃ εἰς τὴν Ἀδμήτην τοῦ Εὐρυσθέως τὸν ζωσιτῆρα τῆς Ἀμαζόνος Ἰπολύτης καὶ ἐκ Πάρου διελθὼν ἐφόνευσεν (Ἀπολλοδ. Βιβλ. 2. 5. 9). Μυθολογεῖται ἐπίσης (Ἀπολλοδ. βιβλ. 3. 15. 7.) ὅτι, ὅτε ὁ Μίνως ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρόγεω, ἐξ οὗ ἡ ἀφορμὴ γὰρ ἐξαναγκασθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν κατ' ἔτος ἀποστολὴν 7 κούρων καὶ 7 κουρῶν, (παίδων καὶ κορασιῶν) οὓς παρέδιδε βορὰν τῷ Μινωταύρῳ, εὐρίσκετο ἐν Πάρῳ, τελῶν θυσίαν ταῖς Χάρισιν. Ὡς δ' ἔμαθε τὸν θάνατον, ἔρριψεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸν στέφανον καὶ κατέσχε τὸν αὐλόν, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἐπετέλεσε τὴν θυσίαν. Τοῦτου δ' ἔνεκα Πάριοι θύουσι ταῖς Χάρισιν ἄνευ αὐλοῦ καὶ στεφάνου.

(1) Ἡ οἰκογένεια Παρούση ἐν τῷ Δήμῳ Ὑρίας, ὑπερφηφανεύεται ἀνάγουσα τὴν καταγωγὴν αὐτῆς, εἰς τὸν Παρασίον τοῦτον.

(2) Κατὰ δὲ Πλίνιον Πλατεῖα καὶ Μινωῖς.

ἄλλοι θεοί.⁽¹⁾ Περὶ τῶν Παρίων γινώσκομεν ὅτι ἐθεωροῦντο ἄνθρωποι δίκαιοι, δι' ὃ καί ποτε οἱ Μιλήσιοι κατὰ στάσιν τινα, ἀνέθηκαν εἰς αὐτοὺς τὴν διαιτησίαν.⁽³⁾

Κατὰ τὸ α'. ἔτος τῆς 15 ὀλυμπιάδος ἡ Π. κατὰ τινα χρησμὸν ⁽³⁾ ἔπεμψεν ἀποικίαν εἰς

---

(1) Ἐπίσης ὁ Δῆλιος Πύθιος καὶ Πασάριος Ἀπόλλων, ὁ Ἀσκληπιὸς Ὑπότειος (Ἑλλ. Δεξ. σι. Α. Σελ. 427, §2) ἢ Ὑγεία, ὁ Ζεὺς Βασιλεύς, καὶ Ἡρακλῆς Καλλιπικόν, ὑπὲρ ὧν καὶ καλλιμάραροι ναοὶ καὶ βωμοὶ πολλαχοῦ τῆς Νήσου ὑπῆρχον. Ἐπίσης δ' ὁ Τράγειος Ἀπόλλων, προστάτης τῶν ποιμένων, οὐτινος παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος ὑποθέτομεν ὅτι ἀνευροίσκομεν ἐν τῷ χωρίῳ Δραγουλάς, ὅπερ δεόν τότε Τραγουλάς νὰ προσφέρητε κατὰ συννεκδοχὴν τοῦ Τραγαίας δῆμος ἐν Νάξῳ. "Ἦγοντο δ' ἐν Πάρῳ ἑορταὶ τῶν Μεγάλων Διονυσίων, καὶ ἀγῶνες Τραγωδῶν διεξήγοντο, τῶν Πλυνητῶν καὶ Θεοξενίων. πτωχὸν λείψανον τῶν ὀποίων ἡ σήμερον τελουμένη μεγάλη ἑορτὴ τῆς 15 Αὐγούστου.

(2) Ἡροδ. Βιβ. V. 28. «.....μέχρις οὖν μιν Πάριοι κατήρισαν (Μιλήσιους). Τούτους γὰρ καταρυστήρας πάντων Ἑλλήνων εἶλοντο οἱ Μιλήσιοι.» Ἀπόδειξις τρανῆ τοῦτο, τοῦ πλοῦτου τῆς ὕλης, τῶν γνώσεων καὶ τοῦ φιλοδικαίου τῶν κατοίκων, ὥστε ἐκ πάντων Ἑλλήνων αὐτοὺς οἱ Μιλήσιοι ἐξέλεξαν διαιτητάς.

(3) Χρησμὸς «Ἀγγελίον Παρίοις Τελεστικλεες, ὡς σε κελεύω νήσῳ ἐν Ἡερίῳ, κίττειν εὐδέειλον ἄστυ»

Θάσον (1) ὑπὸ τὸν πατέρα τοῦ γνωστοῦ ποιητοῦ Ἀρχιλόχου (2) ἠἴκεισε δὲ καὶ πόλιν Πάριον ἐπὶ τῆς Προποντίδος(3).

---

(1) Ἡερίαν καὶ Χρυσὴν τὸ πάλαι καλουμένην ὡς καὶ Θάσον ἀγαθῶν ταυτόσημον τοῦ Λάσος ἀγαθῶν διὰ τὸν πλοῦτον τῆς Νήσου. Ἐν ταύτῃ ἐγεννήθη ὁ Πολύγνωτος, ὁ πρῶτος θαυμαζόμενος Ἕλληνας ζωγράφος, φίλος τοῦ Κίμωνος, ἀκμάσας τῷ 475-456 π.Χ. ἤτοι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Φειδίου. Ἐγραψε τὰς εἰκόνας τῆς λέσχης τῶν Κνιδίων ἐν Δελφοῖς. Ὁ δὲ Πανσ. «Περὶ Ταυτάλου» X §1.12 λέγει «Πολύγνωστος δῆλος ἐστὶ, ἐπακολουθήσας τῷ Ἀρχιλόχου μὲν λόγῳ. Ἀρχιλόχος δ' οὐκ οἶδα εἴτε ἐδιδάχθη παρ' ἄλλων τὰ εἰς τὸν λίθον, εἴτε καὶ αὐτὸν εἰς τὴν ποίησιν εἰσενέγκατο. Τοσαύτη μὲν πληθὸς καὶ εὐπρεπείας εἰς τοσοῦτον ἐστὶν ἤκουσα ἢ τοῦ Θασίου γραφῆ». Ἐπίσης Στησίμβροτος ὁ Σοφιστὴς ζῆσας ἐν Ἀθήναις καὶ συγγραφεὶς βίους Θεμιστοκλέους καὶ Περικλέους, ἐξ ὧν πολλὰ ἠρύσθη Πλούταρχος ἐν τοῖς Παράλληλοις αὐτοῦ.

(2) Τελεσικλήν ὀνόματι, δυσέγγονον τοῦ Τέλλιδος περὶ οὗ Πανσ. λέγει «Ἐς μὲν δὴ τὸ Τέλλιν τοσοῦτον ἤκουσα ὡς ὁ ποιητὴς Ἀρχιλόχος ἀπόγονος εἴη τρίτος Τέλλιδος» Καὶ πρὸ τοῦ ἀποικισμοῦ ὁμοίως οἱ Πάριοι ἐπεκοινωνοῦν τοῖς Θασίοις καθ' ὅσον «Κλεόβοιαν δὲ εἰς Θάσον τὰ ὄρηα τῆς Δήμητρος ἐνεγκεῖν πρώτην ἐκ Π. φασίν».

(3) Ἀλλὰ καὶ τὴν Φάρον ἐπὶ τῶν ἄνωθεν τῆς Κερκύρας Ἠπειρωτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἰλλυρίας τῷ 385 π.χ. ἀπώκισαν Πάριοι. Στρ. 261.45 κ. .... Εἴτ' ἄλλαι νῆσοι γνωριστώταται δ' Ἰσοῖα, Τραγύριον Ἰσοῶν κτίσμα, Φάρος, ἢ πρότερον Πάρος Παρίων κτίσμα ἐξ ἧς Δημή-

Εἶχε δὲ πόλιν ὁμώνυμον ἰσχυρῶς περιτει-
 χισμένην ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς πρω-
 τενοῦσης Παροικίας (1). Ταύτην προσέβαλε
 ματαιῶς ὁ Μιλτιάδης (2) ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν
 Παρίων, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι παρέσχον βοή-
 θειαν εἰς τοὺς Πέρσας, ἢ πρὸς πλουτισμὸν τῶν
 Ἀθηναίων, τῇ ἀληθείᾳ ὅμως ἵνα ἐκδικηθῆ, δι-
 αβληθεῖς ποτε ὑπὸ Παρίου τινος (3). Τὸ ἀρχαῖον
 ἢ Π. ἤρητο ἐκ τῆς Νάξου ὡς καὶ ἡ Ἀνδρος
 καὶ ἄλλαι νῆσοι. Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸν
 β'. Περσικὸν πόλεμον ἐγένοντο θαλασσοκρά-

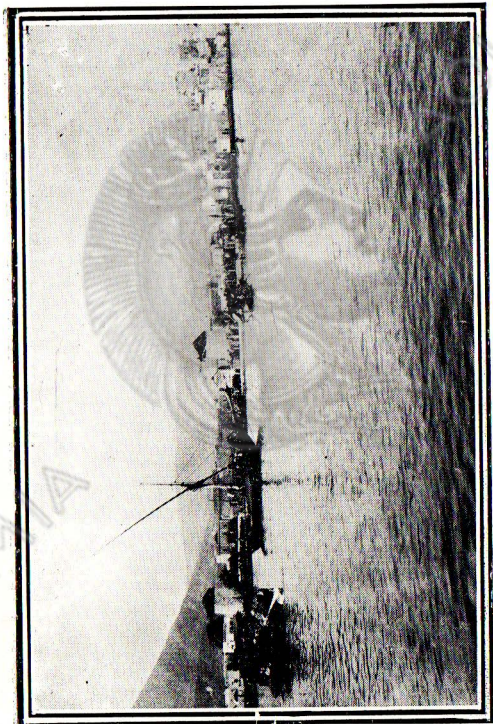
τριος ὁ Φάριος.....» Στρ. 262.10 «Εἰθ' ὁ Νάρων πο-
 ταμὸς καὶ περὶ αὐτὸν Δαόριζοι καὶ Ἀρδιαῖοι καὶ Πλη-
 ραῖοι, ὧν τὰς μὲν πλησιάζει νῆσος ἡ μέλαινα Κόρκυρα
 καλουμένη καὶ πόλις, Κνιδίων κτίσμα, τοῖς δὲ Ἀρδιαίοις
 ἢ Φάρος, Πάρου λεγομένη πρότερον, Παρίων γὰρ ἐστὶ
 κτίσμα». Ἐν Φάρῳ ἐγεννήθη Περεγρίνος ὁ Πρωτεύς Κυ-
 νικὸς φιλόσοφος τοῦ α'. ἡμίσεως τοῦ Β'. μ.χ. αἰῶνος,
 ἐκχριστιανισθεὶς καὶ ἐπὶ πυρῆς τελευτήσας. Ὁ Λουκιανὸς
 ἔγραψεν «Περὶ τῆς Περεγρίνου τελευτῆς».

(1). Ἡ παλαιὰ πόλις ἔκειτο πρὸς τὰ Ν. Ἀ τῆς σημε-
 ρινῆς. Ἀπὸ τῆς παραλλῆς δ' ἐξέτεινετο μέχρι τῆς θέσεως
 ἐν ἣ σήμερον κεῖται ὁ Ναὸς τοῦ ἀγίου Εὐσταθίου, κτίσμα
 Ζωῆς Καμπάνη καὶ ἔνθα γενομένων ἀνασκαφῶν εὗρέ-
 θησαν καὶ λείψανα τειχῶν καὶ τάφοι.

(2). Ὅρα βίον Μιλτιάδου, Κορηλίου Νέποτος καὶ
 Ἡροδότ. Β. ΣΤ'. 132.

(3) Λυσαγόρα πρὸς τὸν Πέρσην Ὑδάρηνην.

ΑΠΟΒΛΕΤΡΑ ΠΟΛΕΩΣ ΠΑΡΟΥ

τορες, ὑπέκυψε καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν,
καὶ ἐξέπεσε βαθμηδόν.⁽¹⁾

Ὑστερον ὑπήχθη εἰς τὴν κυριαρχίαν ⁽²⁾ τῶν
βασιλέων τῆς Αἰγύπτου.

Παρεδόθη δὲ τῷ 197 π.χ. ὑπὸ τῶν Ῥω-
μαίων εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὕστερον περι-
ῆλθε εἰς αὐτοὺς τοὺς Ῥωμαίους⁽³⁾. Ἐκτοτε
εἶχε κοινὴν τὴν τύχην τῶν Κυκλάδων⁽⁴⁾.

---

(1) Ὑπαχθεῖσα ἐναλλάξ ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ
Σπαρτιάτας κατελείφθη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων.

(2) τῶν Πτολεμαίων.

(3) Εἰς τοσοῦτον δ' εἶχον ἐκπέσει αἱ Κυκλάδες τότε,
ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι ταύτας κατέστησαν τόπους ἐξουσίας
τῶν πολιτικῶν ἐγκληματιῶν τῆς Ῥώμης. Αἱ τυχόν δ'
εὐποροῦσαι ὑφίσταντο τὰ πάνδεινα ὑπὸ τε τῶν κατακτη-
τῶν καὶ τῶν πολέμων των. Ὁ Ἀ. Μηλιαράκης ἐν τοῖς
Κυκλαδικοῖς του ἀναγράφει ὅτι Δίων ὁ Κάσιος (55,9)
ἀναφέρει ὅτι ἐν Πάρω τῷ 204 π.χ. ἐπὶ Σεπτ. Σεβήρου
διέτριβεν ἐπιφανῆς τις Συγκλητικὸς Ῥωμαῖος. Ὁ αὐτὸς
δ' ἐν Σελ. 324 ὅτι ὁ Τιβέριος κατὰ τινα περιόδους του
τῷ 6. π.χ. διαβάς ἐκ Πάρον ἀπήτησε παρὰ τῶν Παρίων
να πωλήσωσιν αὐτῷ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἑστίας, ὅπως ἰδρῶση
εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ὁμονοίας ἐν Ῥώμῃ καὶ ὅτι πλὴν τούτου
οὐδὲν ἕτερον κακὸν εἰς τὴν νῆσον ἔπραξεν.

(4) Κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Δ. Ῥωμαϊκοῦ Κράτους
καὶ τὴν περίοδον τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἡ νῆσος ἔστηεν
ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν Ῥοδίων. Εἶτα περιῆλθεν εἰς
τὸ Βυζάντιον. Ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης βαθὺ σκότος
καλύπτει τὴν Ἱστορίαν τῆς Νήσου. Ἀν ὡς ἀναφέρει ὁ κ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Η ΠΑΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Τῷ 340 μ. χ. ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Κώνστα ἢ Πάρου ἀπετέλεσε μετὰ τῆς Νάξου ἐπαρχίαν. Κατὰ τοὺς κατόπιν αἰῶνας, ἀφ' οὗ ὑπέστη τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν ληστών καὶ πειρατῶν Ἀβάρων, Ἀράβων καὶ Σαρακηνῶν, ἐκ τῶν τελευταίων τῶν ὁποίων ἠλευθερώθη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Η΄. ἀδελφοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ τοῦ θέρματος τῆς Σάμου Θεοδοωροζάνου καὶ Βερι-

Σ. Λάμπρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος (Δ Σελ. 295) ἐπῆρ-
χον κατὰ τόπους ἱστορικοὶ φερεῖ ὁ Καμινιάτης, βεβαίως
καὶ τὰς πλέον ἐλάχιστας ἱστορικὰς λεπτομερείας θὰ εἴ-
χομεν. Ἄλλ' εἴτε διότι μόνον τὰ μεγάλα τῆς Βασιλευ-
ούσης γεγονότα, πόλεμοι καὶ ἐμφύλιοι διαμάχαι, τὸν νοῦν
τῶν ἱστορικῶν ἀπησχόλουν, εἴτε διότι ἐθεώρουν περιττὸν
ἢ ἀσχοληθῶσι μὲ τὰς μικρὰς καὶ ἀναξίας λόγον ἴσως
νήσους, τοῦτο εἶνε ἀληθές, ὅτι κατὰ μακροὺς χρονικὰς
περιόδους, πολλῶ ἀλλήλων ἀφισταμένας, μνημονεύονται
συλλήβδην αἱ Κυκλάδες καὶ ἡ Κρήτη. Ἀξιοσημείωτος εἶνε
ἡ ἐποχὴ τῆς μεταδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Πάρῳ καὶ
τὰς λοιπὰς Κυκλάδας ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀσίας
(300 περίπου μ. χ.) ἐν Πάρῳ ἰδίως λέγεται ὅτι μετε-
δόθη ὑπὸ τῶν Ναξίων, οὓς ἐβάπτισε Μαθητὴς τῆς
Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

βόη στρατηγοῦ τῆς Χίου τῷ 1027 (Δάμπρου Ἰστ Φρ. Σ. 255) ὑπέκλυεν ὑπὸ τοὺς Σταυροφόρους, οἵτινες ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ κατέλαβον τὴν Ἀνατολήν. Τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους περιελθόντος εἰς τοὺς Λατίνους καὶ ἡ Πάρος ὑπήχθη ὑπ' αὐτούς. Κατόπιν ἡ νῆσος ἐρημοῦται· αἱ πόλεις τῆς ἐκάησαν, οἱ κάτοικοι ἐξηνδραποδίσθησαν καὶ Νικήτας ὁ Μάγιστρος ἐν τῷ βίῳ τῆς Θεοκτίστης, ἔρημον ταύτην ἀποκαλεῖ τῷ 902 μ. Χ. ὅτε διῆλθε ταύτης. Εἶτα ἐπὶ 305 ἔτη, μέχρι δηλαδὴ τοῦ 1207 μ.χ. ἡ Πάρος οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται. Τότε ὁ ἐν τῷ προξενικῷ Δικαστηρίῳ τῆς Κων]πόλεως διατελῶν δικαστὴς Μάρκος Σανοῦδος, τῇ συγκαταθέσει τῆς Ἑνετίας, ἐτοιμάζει στόλον καὶ ἐκπλέει κατὰ τῶν νήσων. Καθυποιάσσει τὴν Νάξον, τὴν Πάρον τὴν Ἀντίπαρον, ἀφ' οὗ πρῶτον τὰς λοιπὰς κατέβαλε καὶ ἰδρύει τὸ δουκάτον τοῦ Αἰγαίου τῷ 1207 (Σ. Δάμπρου Ἰ. Φραγκοκρατ. Σ. 67-68 τόμος Α΄.) Τότε ἰδρύει πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως Πάρου τὸν ὑπάρχοντα καὶ σήμερον Πύργον (Κάστρο) ἐκ τῶν μαρμάρων καὶ κίωνων ἀρχαίων ναῶν καὶ μνημείων, (Δάμπρου αὐτόθι Σελ. 332—340). Ἀποδειξίς δὲ τούτου μνημονεύει ὁ κ. Δάμπρος α" Ὅτι οὕτως ἐντετειχισμένον ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Πάρου εὔρεν ὁ κ. Μιχ. Κ. Κρίσπης τὸ νέον τεμάχιον τοῦ Παρίου χρονικοῦ τὸ ἐκδοθὲν ὑπ' αὐτοῦ τὸ πρῶ-

τον». Τῷ 1208 μ.χ. ἡ ὑπὸ Ἰννοκεντίου τοῦ Γ', Πάπα Ρώμης ἰδρυθεῖσα ἐν Νάξῳ Καθολικὴ Ἐπισκοπὴ, διατελοῦσα ὡς καὶ σήμερον ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπεσκόπει καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Πάρῳ Δυτικοῦ κλήρου. Τῷ 1210 ὁ Μ. Σανοῦδος ὑποτάσσει τὸν Μαρίνον Δάνδολον Κύριον τῆς Ἄνδρου, μόνῃς μὴ ὑποταχθεῖσης αὐτῷ καὶ ἀναγκάζων αὐτὸν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν του, ἀποτινάσσει τὸν πρὸς τὴν Βενετίαν σύνδεσμόν του καὶ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἑρρίκου τῆς Γαλλίας δοῦξ τοῦ Αἰγαίου, ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐας.

Ὅταν ὁμως ἐπεχείρησεν, ἀπέτυχε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀποστατήσασαν Κρήτην, καταδιωχθεὶς ὑπὸ ἐνετικῷ Στόλου.

Ὁ Ἄγγελος Σανοῦδος (1220-1262) ὅστις διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα πατέρα του, θελήσας νὰ βοηθήσῃ τὸν Βαλδουίνον ἠμποδίσθη διὰ στόλου τοῦ Αὐτοκράτορος Βατάτζη, καὶ εἶτα ματαιῶς ἀπέστειλε πλοῖα εἰς Βόσπορον. Οὗτος διατηρήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου τῆς Ἄνδρου Δανδόλου, τὰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς του ὑφιστάμενα κυριαρχικὰ ἐπὶ τῆς νήσου Ἄνδρου δικαιώματά του, τὰ μέγιστα δυσηρέστησε τοὺς ὑπηκόους του εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν ὁποίων, ὀρθοδόξων ὄντων, παρενεβάλετο. Μετὰ δὲ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Μήλου ἀπέ-

θανεν (ἀρχομένου τοῦ 1262), ἀφείς διάδοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μάρκον τὸν Β΄. Σανοῦδον (1262—1299). Οὗτος ἀνεδείχθη νικητὴς κατὰ τῶν ἐλληνικῶν Στρατευμάτων καὶ πλοίων, ὅτε ἐβροήθει τὸν Γουλιέλμον Βιλαρδουίνον τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἐρρωμένως ἀντίστη κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς πειρατῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοσ αυτοκράτορος ὑποστηριζομένων. Ὁμοίως ἀνδρείως ὑπερήσπισε τὰ ἐπὶ τοῦ δουκάτου δικαιώματά του ἅτινα ἀμφισβητοῦσα ἡ Ἑνετία ἀπέστειλε στόλον ἐναντίον του. Τῷ δὲ 1296 ὑπεστήριξε τὸν στρατηγὸν τῆς Βενετίας Μοροζίνην εἰς τὴν κατὰ τῶν Γενονατικῶν κήσεων καὶ τοῦ Βυζαντίου ἐκστρατείαν του. Αἰχμαλωτισθεὶς δὲ ἐν τῇ ἐν Καλλιπόλει μάχῃ ἀφέθη ἐλεύθερος, διὰ τῆς γενομένης μετὰ τῆς Βενετίας συνθήκης, ὁπότε ἀνεκηρύχθη τελείως ἀνεξάρτητος.

Μόλις ὅμως ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐπέστρεψεν εἰς Νάξον ἀπέθανεν, διάδοχον αὐτοῦ καταλιπὼν τὸν υἱὸν του Γουλιέλμον Α΄. Σανοῦδον, (1299—1324) ὅστις ἠναγκάσθη καθ' ὄλον τὸ 25ετὲς διάστημα τοῦτο νὰ διατελῇ ὑπὸ τὰ ὄπλα, ὅτε μὲν ἵνα ἀντικρούῃ τὰς προσβολὰς τῶν Πειρατῶν καὶ Καταλανῶν, οἵτινες ἠρῆμωναν τὰς νήσους, ὅτε δὲ ἵνα ὑποστηρίξῃ τοὺς Γενοάτας κατὰ τῶν Τούρκων, κατὰ τῶν ὁποίων ἀνδρείως ἐπολέμησεν καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος Α΄. Σανοῦδος (1324—1341) συμμά-

χους ἔχων τὸν αὐτοκράτορα Καντακουζηνὸν καὶ τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν ἰπποτιῶν τῆς Ρόδου. Τόσον ἀνθηρὰ ὑπῆρξεν ἡ θέσις τοῦ δουκάτου μέχρι τοῦ ἔτους 1341. Ὅτε ὁμως Νικόλαον τὸν Α΄. Σανοῦδον διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Α΄. Σανοῦδος (1341—62) ἡ θέσις τοῦ δουκάτου ἀπέβη κρισιμοτάτη, καθ' ὅσον ἐκτὸς τῆς ἀναφανείσης εἰς τὰς Νήσους πάσας πανώλους, ὁ Σουλτᾶνος Ἀμούρ τοῦ Ἀϊδινίου, θέλων νὰ καθυποτάξῃ τὰς νήσους πάσας τοῦ Αἰγαίου, περιέπλεξεν εἰς πολέμους τὸ δουκάτον, ὅπερ ἐξῆλθεν μὲν ἐξ αὐτῶν νικηφόρον, συμμαχῆσαν μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν ἡγεμόνων, ἤρχισεν ὁμως νὰ καταρῆ οἰκονομικῶς ἐκ τῶν ἐκάστοτε δηλώσεων ἃς ὑφίσταντο αἱ ἀποτελοῦσαι αὐτὸ νῆσοι καὶ ἰδίως ἡ Νάξος καὶ Πάρος διὰ τὸν πλοῦτον τῶν προϊόντων αὐτῶν, παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τοῦ δουκός, ὅστις τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν Νήσων.

Ἰωάννην τὸν Α΄. Σανοῦδον θανόντα, διεδέχθη (τῷ 1362—71) ἡ μόνη του κληρονόμος Φλωρεντία, ἣτις νυμφευθεῖσα τὸν Δάλλε-Κάρτσερη ἀπέκτησε υἱὸν τὸν Νικόλαον, ἐφ' ἧς τὸ δουκάτον ἐπῆχθη καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν Βενετιαν, ἣτις ἐξηνάγκασε τὴν δούκισσαν, θανόντος τοῦ Δάλλε Κάρτσερη, νὰ λάβῃ εἰς β' γάμον τὸν

ἑξάδελφόν της Νικόλαον, τὸν ἐπικληθέντα Sprezzabanda. Τὴν Φλωρεντίαν 9 μόλις ἔτη ἄρξασαν διεδέχθη ὁ ἐκ τοῦ α΄. της γάμου υἱὸς Νικόλαος Α΄. Δάλλε Κίρτσερη (1381—83), ὄντινα προῶρος θανόντα διεδέχθη ὁ ἀνεπιός του Φραγκῖσκος Α΄. Κρῖσπος (1383—1397) ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Νέου Δουκικοῦ οἴκου τῶν Κρῖσπων, ὅστις ἤρχε τοῦ δουκάτου τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ 1566 μ. Χ.

Φραγκῖσκον τὸν Α΄. θανόντα διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἰάκωβος Α΄. Κρῖσπος (1397—1418) Τούτου ἄρχοντας, τῷ 1416 ἐκ τῆς ἀδεξίας παραλείψεώς του νὰ χαιρεῖσι ἐν Σμύρῃ Μωάμεθ τὸν Α΄. μέγας Τουρκικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς Κυκλάδας, ὅστις τοὺς κατοίκους τῶν νήσων Ἄνδρου, Πάρου, Νάξου καὶ Μήλου ἐξηνδραπόδισε καὶ μεγίστας ζημίας καὶ καταστροφὰς ἐπήνεγκεν (Φραγκοκρατία Λαμ. τόμ. Β΄. σελ. 371). Ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει εὑρίσκετο τότε ἡ Πάρος· ἐπὶ δὲ τῆς Ἀντιπάρου καὶ Σικίνου ἀετοὶ καὶ ἄγριοι ὄνοι διητῶντο. (Αὐτόθι σελ. 371) Ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης ἀρχεται καὶ πάλιν ἡ πτώσις τοῦ δουκάτου ὅπερ ἀφ' ἐνὸς ἔνεκα τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως εἰς ἣν διετέλει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀφ' ἑτέρου δ' ἔνεκα τῶν δωρεῶν καὶ προικοδοτήσεων, διενεμήθη εἰς διαφόρους ἀπογόνους, ἀπομεινασῶν μόνον τῶν νήσων Πάρου καὶ Νάξου

εἰς τὸν Δοῦκα Ἰωάννην Β'. Κρίσπον, ὅστις τῷ 1426 ἐσυνθηκολόγησε πρὸς τοὺς Τούρκους. Τῷ 1440 ὁ Κρουσῖνος Α'. Σωμμαρίπας δυνάστης ἐν Πάρῳ, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Βενετίας νόμιμος Βασιλεὺς τῆς Ἰωνίου. Τούτου ἄρχοντας καὶ ἀνασκαφαὶ ἐν Πάρῳ ἐνηργήθησαν καὶ τὰ λατομεῖα τῶν μαρμάρων ἐν ἐνεργείᾳ διατέλλοντο καὶ μάρμαρα εἰς τὴν Βενετιανὴν ἀπεστέλλοντο.

Ὁ δὲ Γερμανὸς Περιηγητὴς πατὴρ Faber, ὅστις εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸ Αἶγαῖον, ἀναφέρει ὅτι ἡ Πάρος τότε καὶ ἄλλον λίθον καλλήτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ μαρμάρου ἐξῆγε (Σάββα Μν. Ἑλ. Ἰστ. Τομ. ΣΤ'. σελ. 241. Λάμπρου Φραγκοκρατία Τόμ. Β'. σελ. 397).

Ὁ Βενετὸς Ναυτικὸς Βαρθολομαῖος Dall'i Sonetti ἐπισκεφθεὶς καὶ τὴν Πάρον ἀναφέρει ὅτι τότε εἶχε 4 φρούρια, ἐν οἷς τὸ ὄχυρόν κάστρον τοῦ Κεφάλου (νῦν Ἄγ. Ἀντόνιος ἐν Μαρπήσση) ὅπερ εἶχε κτίσῃ ἐπ' ἐσχάτων ὁ Ν. Σωμμαρίπας, ὡς καθέδραν αὐτοῦ ἐπὶ ὄρους ὑψηλοῦ δεσποζόντος τῆς θαλάσσης. (Φραγκ. Δαμ. Σ. 398).

Τότε δὲ ὁ γαμβρὸς Κρουσίνου τοῦ Α'. Σωμμαρίπα, Λορεδανὸς ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὡς προῖκα τὴν ἀκατοίκητον Ἀντίπαρον, ἣτις τότε πάλιν ἤρξατο κατοικουμένη ἐκ νέου.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰωάννου Β'. Κρίσπου ἐν Νάξῳ, Ἰακώβου τοῦ Β'. Κρίσπου

(1448—53), Γουλιέλμου Β'. Κρίσπου (1453—63) Φραγκίσκου Β'. Κρίσπου 1463—66) Ἰακώβου Γ'. Κρίσπου 1466—80) καὶ Ἰωάννου Γ' Κρίσπου (1480—94) οὐδὲν ἄξιον λόγου συμβάν διακόπτει τὸν ἥσυχον ἄλλως βίον τοῦ δουκάτου, ἐκτὸς μικροεπαναστάσεων τινων αἰτινες ἐξεργάγησαν ἐν Νάξῳ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γ', ἔνεκα νέας ἐπιβολῆς φόρων εἰς τὸν πενόμενον λαὸν τῶν Νησιωτῶν καὶ ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἀνάκτησις καὶ πάλιν τοῦ δουκάτου ὑπὸ τῆς Βενετίας, ἣτις τῷ 1494 διώρισε Διοικητὴν τῆς Νάξου τὸν Βενετὸν Πέτρον Κονταρίνην. Τῷ 1500—8 ἀναφαίνεται δουξ ἐν Νάξῳ ὁ Φραγκῖσκος Γ'. Κρισπος, ὀκταετείαν μόλις ἠγεμονεύσας. Οἱ Σωμμαροῖται οἱ κατέχοντες τότε τὴν Πάρον, πόλεμον διεξῆγον πρὸς τοὺς Σωμμαρίτας τῆς Ἄνδρου, ἧς πλεῖστοι κάτοικοι εἶχον ἀποικήσει ἐν Πάρῳ. Φραγκῖσκον Γ' ἐν Νάξῳ, διεδέχθη Ἰωάννης Δ'. Κρισπος, ἔφ' οὗ πρῶτον μὲν ἐξεβλήθησαν οἱ Ἰωαννῖται ἐκ τῶν ἐν Ρόδῳ καὶ ἀλλαγῶν κτήσεών των, δεύτερον δὲ μετετέθη ἡ ἔδρα τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς (Λατινικῆς) τοῦ Αἰγαίου ἐν Νάξῳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρχιεπισκοπῆ Παροναξίας καὶ τρίτον ἐξέλιπεν ἐκ Πάρου ἡ δυναστεία τῶν Σωμμαρίτα, θανόντος ἀκλήρου τοῦ τελευταίου δυνάστου. Οἱ μνηστῆρες τῆς πλουσίας νήσου ταχεῖς ἐπῆλθον. Ἰωάννης ὁ Δ'. Κρισπος καταλαμβάνει τὰ φρού-

ρια Παροικίας καὶ Κεφάλου. Ἡ Βενετία ὡς γενικὸς κληρονόμος τοῦ ἀκλήρου Σωμμαρία ἐξαποστέλλει Ἐπιτρόπον νὰ καταλάβῃ τὴν Νήσον, ἀλλ' ἡ ἐκ Νάξου τοῦ Δουκὸς Ἰωάννου φρουρά, βία ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις του. Κατόπιν ναυτικῆς τοῦ Ἐπιτρόπου ἐπιδείξεως ὁ δούξ συνῆλθε καὶ ἐγκαταλείπει τὴν νῆσον, ἡ δὲ σύγκλητος τῆς Ἑνετίας δι' ἀποφάσεώς της ἀνεγνώρισε Κυρίαν τῆς μαρμαροπληθοῦς Νήσου τὴν Φλωρεντίαν Βενιέρη, ἀδελφὴν τοῦ Σωμμαρία. Οὕτω δ' ὁ οἶκος Βενιέρη δεσπόζων τῶν Κυθῆρων, ἐγένετο Κύριος καὶ τῆς Πάρου. Ἀλλὰ μετὰ 11 ἔτη ἡ δυναστεία αὕτη ἐξέλιπεν, διε νέα ἔρις ἠγέρθη περὶ τῆς διαδοχῆς. Μόλις δὲ τῷ 1535 ἀνεγνώρισε ἡ Βενετία τὴν Καικιλίαν Βερνάρδου Σαργέδου, οὗ ἡ ἡρωικὴ ἄμυνα τῆς Νήσου κατὰ τῶν Τούρκων, ἀποτελεῖ μίαν τῶν τελευταίων καὶ λαμπροτέρων σελίδων τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου, Κυρίαν τῆς Πάρου. Ἡ ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ ἄλωσις τῆς Ρόδου ἀνησύχει τοὺς ἐν Νάξῳ, λόγῳ τῶν κατεχόντων τὴν Ρόδον Ἰωαννιτῶν, ὧν κλάδος ὑπῆρχεν ἐν Νάξῳ καὶ οἷτινες ἐζήτησαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Νάξῳ, σκοποῦντες νὰ γίνωσι κύριοι τοῦ δουκάτου, ὅπερ ὁμως δὲν ἐπέτυχον. Εἶτα ἐπὶ 10 ἔτη, ἀναχωρήσαντος ἐκ Νάξου Ἰωάννου τοῦ Δ', ἵνα προσκυνήσῃ ἐν Ρώμῃ τὸν

Πάπαν, τὸ δουκᾶτον ἠσύχαζε· τῷ 1532 ἐμφανίζεται πρὸ τῆς Νάξου ὁ Κούρτογλους εἰς τῶν χειρίστων πειρατῶν, ὃν διὰ λύτρων ἀπομακρύνει μὲν ὁ δούξ τῆς Νάξου, ἐν ᾧ ὁ Βενετὸς Διοικητὴς τῆς Πάρου καὶ ὁ δυνάστης τῆς Σίφρου, ἀναγκάζονται νὰ τῷ πληρώσωσι λύτρα.

Ἦδη ψηφίζεται μεταξὺ Γαλλίας καὶ Τουρκίας ἡ σύμβασις τοῦ 1536, σκοποῦσα τὴν ἐκδιώξιν τῶν Ἑνετῶν ἐκ τῶν Κυκλάδων, πρὸ τῶν ὁποίων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ταχὺς ἐμφανίζεται ὁ Τουρκικὸς Στόλος, ὑπὸ τὸν Χαϊριδδὴν Βαρβαρόσαν. Ἐκδιώκεται ὁ ἄρχων Πιζάνη ἐκ τῆς Ἀντιπάρου, καὶ οἱ Παρίοι διατάσσονται νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Βερνάρδος Σαγρέδος ὁμοως, σύζυγος τῆς Καικ. Βενιέρη, δυνάστης ἤδη τῆς Πάρου, ἀποφασίζων ἐγνωσμένην ἀντίστασιν ἐγκαταλείπει εἰς χεῖρας τοῦ Τούρκου Ναυάρχου τὸ κάστρον τῆς Ναούσης καὶ κλείεται μετὰ τοῦ μικροῦ στρατοῦ του εἰς τὸ Κάστρον τοῦ Κεφάλου ἐν Μαρπήσση, ἐπιχειρῶν τελεσφόρους κατὰ τῶν Τούρκων ἐξόδους. Ἀγωνίζεται ὡς λέων ἡ δρᾶξ τῶν γενναίων μαχητῶν καὶ ἀντηχοῦσιν ἐκ τῶν ἰαχῶν τῶν Τούρκων τῆς Βίγλας οἱ ἀπόκρημνοὶ βράχοι. Ἄλλ' ἡ ἔλλειψις πυρίτιδος ἀναγκάζει τὸν γενναῖον πρόμαχον νὰ παραδοθῆ, ἐπιτραπίσης τῆς εἰς Βενετιάν ἐπιστροφῆς, μόνον εἰς τὴν σύζυγόν του Καικιλίαν Βενιέρη. Τῶν Παρίων εἰς 6,000 ἀ-

νερχομένων οἱ μὲν γέροντες ἐσφάγησαν, οἱ δὲ νεώτεροι ἐστάλησαν νὰ κωπηλατώσι καὶ αἱ γυναῖκες διετάχθησαν νὰ χορεύσωσιν παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἵνα ὁ πορθητὴς ἐκλέξῃ τὰς ὠραιότερας χάριν αὐτοῦ καὶ τῶν ἀξιωματικῶν του, καὶ οἱ παῖδες τέλος κατετάγησαν εἰς τὸ σῶμα τῶν Γεμισάρων. Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή τῆς Νήσου!! Καίτοι δ' ὁ Σαργέδος ἀπελυτρώθη τὰς αἰχμαλωσίας, χάρις εἰς Ραγουσαῖον τινα ναύτην καὶ ἀπεπειράθη ἀντὶ λύτρωσιν ἀνακτήσῃ τὴν νῆσον ἐπὶ πληρωμῇ φόρου, ἡ δὲ σύστηρος Πάρος διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1540 ἀφέθη εἰς τὸν Σουλτάνον. Μετὰ τριάκοντα ὅμως ἔτη βλέπομεν πάλιν ταύτην ἀνήκουσαν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Νάξου, ἐν ᾧ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τυχοδιώκτης Ἑλληνας, ἐκ τῶν συνήθων τότε ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὀνόματι Ἰωάννης Ἡρακλείδης Βασιλικός, ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ ἀπεκάλει ἑαυτὸν ἄρχον παλαῦτον μαρκιωνά τῆς Πάρου.

Ὁ Βαρβαρόσας ἀναχωρήσας ἐκ Πάρου κατέλαβε καὶ τὴν Νάξον, ἀναγκάσας Ἰωάννην Δ' τὸν Κρίσπον νὰ καταστῇ φόρου ὑποτελὴς πρὸς αὐτὸν. Τῷ 1538 ὁ Χαϊρρεδὶν κατέπλευσε μετὰ μείζονος στόλου εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ πᾶν τὸ ὑπολειφθὲν ἐκ τοῦ πρώτου κατάπλου τέλειον κατεστράφη. Ἀποβιώσαντα, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν παντὸς ἄλλου πλειότερον, τὸν Ἰωάννην Δ' διε-

δέχθη ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰάκωβος Δ'. ὁ τελευταῖος τῶν Χριστιανῶν δουξ τῶν Κυκλάδων, καὶ ἀνάξιος διάδοχος τοῦ θρόνου τῶν Κρίσπων, (1564-1566) ἐφ' οὗ ἐπῆλθε τὸ τέλος τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Παροναξία ἐξαναγκασθέντων τῶν κατοίκων λόγῳ τῆς σπατάλης τῆς αὐλῆς τοῦ Δουκὸς καὶ τῶν πιέσεων αὐτοῦ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου. Μεταβάντα λοιπὸν Ἰάκωβον τὸν Δ'. ἐν Κων)πόλει, ἵνα διὰ τῶν λευράνων τῆς περιουσίας του κατορθώσῃ καὶ ἐκδοθῇ εὐνοϊκῆ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπόφασις, κατηγορηθέντος ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του, συλλαμβάνουσι καὶ ὀπίτουσιν εὐγρὰν φυλακὴν. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἐλευθερωθέντος μετὰ τινα χρόνον καὶ φυγόντος εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρώμην, καὶ Ἐνετίαν, ἔνθα παρέσχον εἰς αὐτὸν βοήθημα τι πρὸς εὐπρεπεσίεραν δίαιταν τοῦ πρώτου δουκὸς τῆς Χριστιανωσύνης, διορίζεται Ἐβραῖος Διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας ὁ Ἰωσήφ Νάσσης (ἢ Νάσης ἢ Nassi ἢ Naci, ὅπερ ἴσως εἶνε τὸ Ἰταλικὸν ὄνομα τῆς Νάξου ἢ τοῦ Ἰωσήφ ὁ Νάξου). Οὗτος ἐκ Πορτογαλλίας κυρίως καταγόμενος ἐκαλεῖτο *Ju-sepo Miques*· φεύγων δὲ τὰς καταδιώξεις τῶν ὁμοειδῶν του κατέλιπε τὰ πάτρια ἐδάφη καὶ καταλήξας ἐν Κων)πόλει, ἀνέλαβεν ὁ ἀρρησιόρησκον τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ κατώρθωσε διὰ τῶν χρημάτων του νὰ καταστῇ εὐνους τῷ Σελίμ Β'.

οστις καὶ τῷ ὑπεσχέθη τὸν Βασιλικὸν θρόνον τῆς Κύπρου, ἂν κατέκτα ταύτην. Οὗτος ὅμως φοβούμενος μὴ ἀπωλέσῃ τὴν θέσιν του, ἐὰν ἀνεχώρῃ ἐκ Κων)πόλεως, ὑπενοικίασε τὴν διοίκησιν τοῦ δουκάτου πρὸς τὸν εὐγενῆ Ἴσπανὸν Φραγκίσκον Κορορέλλον. ὅστις διώκησε μέχρι τοῦ 1580, κατορθώσας, τὸ μὲν νὰ ἐπουλώσῃ τὰς ἐσωτερικὰς τῆς ἐπαρχίας πληγὰς ἐκ τῆς κακοδιοικήσεως τῶν τελευταίων δουκῶν, τὸ δὲ νὰ διατηρῇ τὴν αὐτονομίαν τοῦ δουκάτου ἐπὶ καταβολῇ φόρου εἰς τὸν Καπουτὰν Πασᾶν, γαυ-αρχον τοῦ Τ. Στόλου, περιερχόμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰς νήσους. Θανόντος ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος (1574) Σελίμ τοῦ Β', ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου Μουράτ ὁ Γ', χάρις εἰς τὴν μητέρα τοῦ ὁποίου, ὀρμωμένην ἐκ τοῦ οἴκου Βαῖφο καὶ Παρίαν ἐκ γενετῆς, ἤλπισεν ὁ Ἰάκωβος Δ'. ἀνάκτησιν τοῦ Δουκάτου καὶ ἀποπομπὴν τοῦ Νασί: Ἄλλ' ἀτυχῶς ἀπέτυχεν. Ἐξ ἀποπληξίας δὲ θανὼν εἰς Πέσαν, ἐτάφη ἐν τῇ Λατινικῇ ἐκκλησίᾳ. Μετὰ ταῦτα οὐδὲν μανθάνομεν περὶ τοῦ Φραγκίσκου Κορορέλλου, οὔτινος ὁ οἶκος ἐξελληνίσθη ἐν Νάξῳ καὶ ἀπόγονοι σήμερον εὐρίσκονται ἐν Ἀμοργῷ. Σὺν τῷ Κορορέλλῳ δ' ἐξέλιπεν καὶ ἡ βραχεία Ἰουδαϊκῆ ἀρχὴ τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἀποτελέσασαι μέρος τοῦ Τουρκ. Κράτους, διώκουντο παρ' ἐνὸς καθῆ καὶ ἐνὸς σατιζᾶν-μπέη.

Οὕτω δ' ἐπὶ αἰῶνας ἔπειτα αἱ νῆσοι τῶν Κυκλάδων διετέλουν ὑπὸ τὸν σχετικῶς ἑλαφρὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Τὸ ἑλαφρὸν ὅμως τοῦ ζυγοῦ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν κυρίως διὰ μόνην τὴν Νάξον, ἣτις στερουμένη λιμένων ἦτο ἀφιλόξενος εἰς τὰ πειραικὰ πλοῖα Ἡ τλήμων Πάρος ὅμως, πεπρωκισμένη ὑπὸ τριῶν φυσικῶν λιμένων τῆς Πάρου, Ναούσης, καὶ Δριοῦ, κατήτησεν ὁ σκοπὸς τῶν πειραιῶν, ὅφ' ὧν πολλάκις ἐδηγώθη καὶ σχεδὸν κατεστράφη ὀλόκληρος. Τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἣτοι τῷ 1627 εὐρέθη ἐν Πάρῳ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμάρου, ἀναγομένη εἰς τὸ 263-262 π. Χ. καὶ περιελθοῦσα εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ Ἑγγλοῦ Λόρδου Θωμᾶ Ἄρουνδελ, δι' ὃ καὶ Ἄρουνδέλειον μάρμαρον καλεῖται. Τὸ ὑψίστης σπουδαιότητος μνημεῖον τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος κατεστράφη κατὰ τὸ ἥμισυ κατὰ τοὺς ἐμφυλίους τῆς Ἑγγλίας πολέμους. Εὐτυχῶς ὅμως, διεσώθησαν ἀντίγραφα αὐτοῦ, ἐν οἷς ἀναγινώσκονται ἐν χρονολογικῷ πίνακι τὰ κυριώτερα τῆς Ἑλλάδος συμβάντα, κυρίως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ Κέρροπος (1582 π.χ.) μέχρι τοῦ 264 π.χ. Τὸ διασωθὲν ἕτερον ἥμισυ ὑπάρχει κατατεθειμένον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης.

Ἀποβαίνει δύσκολον νὰ περιγράψῃ τις τὰ δεινοπαθήματα τῶν Παρίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἅτινα ὑψίσταντο ἰδίᾳ ὑπὸ

τῶν πειρατῶν. Οὗτοι διὰ μὲν τὸ εὐλίμενον τῆς νῆσου προσωρμίζοντο ἐκεῖ καὶ οὐ μόνον ἐναποθήκενον τὰς λείας των, ἀλλὰ τινες ἐξ αὐτῶν καὶ ἐνυμφεύοντο,⁽¹⁾ ἵνα οὕτω ὦσιν ἀσφαλέστεροι. Ὁρμητήριον δ' ἔχοντες τὴν νῆσον, εἰς πάσας τὰς λοιπὰς προξένουν ζημίας, καὶ προέβαινον εἰς πειρατείας καὶ δηώσεις καὶ μάλιστα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πάρῳ, ἧς οἱ κάτοικοι οὕτω, δις ὑποδεδουλομένοι ἦσαν τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς πειραταῖς. Φοβούμενοι ὅμως ν' ἀναφέρωσι τί εἰς τοὺς Τούρκους ἐξηγαγκάζοντο τοὺς τελευταίους ὅσον ἠδύνατο νὰ περιποιῶνται. Ὁ τρόμος των δ' ἀπέβαιεν ἀπερίγραπτος ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι κατάπλου τουρκικοῦ στόλου.

Ἡ ἀνέκδοτος αὕτη σημείωσις ἐκ τοῦ κώδικος τῆς ἐν Νάξῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου Σελ. 110, μαρτυρεῖ περὶ τούτου.

«Τῇ 31 Μαΐου (1674) ἀφίκοντο εἰς Νάξον οἱ πατέρες (Καπουτσιῖνοι) τῆς Σύρου, ἧτοι ὁ P.J. Marie, ἡγούμενος, ὁ Π. Εὐγένιος de Paris

---

(1) Ὁ περιβόητος Πειρατὴς Angelo Maria Vitaly Colonello, ὁ καταστρέψας μετὰ τινος καπετὰν Ἀντώνη καὶ Καπετὰν Λορέντζου τὸ χωριὸν Ἀγκίδα τῆς Νάξου, τὸν Δεκέμβριον 1674, ἐνυμφεύθη ἐν Πάρῳ τῷ 1679 ὡς ἐμφαίνεται ἐν Σελ. 168 τοῦ κώδ. τοῦ Ὁσ. Ἁγίων. Νάξου. «Le Seigneur Angelo Maria Vitaly Colonello, nouvellement marié, au dil Pareckia».

ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΝΑΦΡΟΥ

καὶ ὁ ἀδελφὸς Φήλιξ de Boulogne μεθ' ὄλων τῶν κυριότερων πραγμάτων τῆς Μονῆς (ἐν ἧ ὁ Π. Κάρολος θ' Ηορνου ἔμεινε μόνος πρὸς διαφύλαξιν αὐτῆς,) διὰ τὸν φόβον τοῦ Σαρδάο (Τούρκου Διοικητοῦ) περὶ τοῦ ὁποῖου ἐλέχθη, ὅτι ἤρχετο προσεχῶς διὰ τὰ καταστρέψῃ τὴν Σῦρον Μύκονον Πάρον καὶ τινὰς ἄλλας νήσους, ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ πειραταί. Οἱ εἰρημένοι πατέρες ἔμειναν ἐν Νάξῳ, μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, ὅτε ἐπέστρεψαν εἰς Σῦρον. Ὁ ρηθεὶς Σαρδάο ἀφίκετο εἰς «Σάντα Μαρία» λιμένα τῆς νήσου Πάρου, ἐκεῖθεν δὲ ἀπέστειλεν ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν του εἰς Νάξον. Εἶχε 7 γαλλέρας. Μετέβη ἐπίσης κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον εἰς Σῦρον, ἧς πάντες οἱ κάτοικοι κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη. Ὁ Π. Κάρολος ὁ Ηορνου μετέβη εἰς τὰς γαλέρας καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Σαρδάο, τὸν προσεκάλεσε καὶ τῷ ἐζήτησε χρήματα· μὴ ἔχοντα δὲ τὰ δώση τὸν ἔκακοποίησε καὶ διέταξε τὰ τὸν θέσωσιν εἰς τὸ κάτεργον· κατόπιν τὸν ἀπληλευθέρωσε. Ὑπέστη δὲ τὰς κακώσεις ἔνεκα τῆς ἀπερισκεψίας του, διότι δὲν ὄφειλε τὰ παρουσιασθῆ χωρὶς τὰ τὸν ζητήσῃ ὁ Σαρδάο».

Ἀλλὰ καὶ ἂν προσεκόλουν τοὺς Τούρκους, ἔὰν μὲν διεσκορποῦντο ἢ συνελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ πειραταί, οἱ Τοῦρκοι διέπραττον πᾶν εἶδος βαρβαρότητος, ἔὰν δ' ὄχι τότε οἱ καταδιωχθέντες πειραταί ἐξεδικοῦντο κατὰ τῶν

νησιωτῶν, οἵτινες ἐκινδύνεον ἢ οὕτως ἢ ἄλλως. Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι καὶ ἐν Σελ. 119 ὑπάρχει ἡ ἑξῆς σημείωσις ἐπὶ συμβάντος λαβόντος χώραν ἐν τῷ Δεσποτικῷ τῆς Ἀντιπάρου τῷ 1675.

« Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Γάλλος Δαυιήλ, ἵπποτης τοῦ ἐν Μελίτη τάγματος, πειρατεύων συνελήφθη ὑπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ σιόλου παρὰ τὸ νησιδίον Δεσποτικὸν μετὰ πεισματώδη καὶ γενναίαν ἀντίστασιν. Αἱ ζωοτροφαῖαι του ἠρπάγησαν ἐκ τοῦ πλοίου, ἀνήκοντος μὲν εἰς αὐτὸν κυβερνωμένου δὲ ὑφ' ἐνὸς τῶν ἀνεπιῶν του. Ὁ Δαυιήλ τότε θέσας πῦρ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ δικικουμένῳ πλοίῳ ἀπεβιβάσθη, ἵνα σωθῆ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος· προσέφερε δὲ εἰς τοὺς κατοίκους μεγάλην ποσότητα χρημάτων ὅπως τὸν σώσωσι. Ἀλλὰ τὰ βαρβαρικά πλοῖα ἀποβιβάσαντα στρατεύματα κατεδίωκον αὐτοὺς πρὸς αἰχμαλωσίαν. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου δὲν ἐχορήγησαν ἄσυλον τοῖς καταδιωκομένοις, ἀλλὰ προέδωκαν αὐτοὺς καὶ δεσμίους παρέδωκαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Οὕτω ὁ Δαυιήλ καὶ ὁ ἀνεπιὸς του αἰχμαλωτισθέντες ἀπήχθησαν εἰς Βαρβαρίαν, ὅπου ἀπέθανον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκ τοῦ λοιμοῦ. Οἱ Greveliers, Honorat, Orange καὶ ἕτεροὶ τινες μαθόντες

πλοίων και ἠρήμωσαν και ἐλεηλάτησαν τὸ νη-
σίδιοντοῦτο.» Τῷ 1770 κατέλαβε μέχρι τοῦ 1744
τὴν Πάρον Ρωσικὸς στόλος ὑπὸ ὑποδιοικητὴν
Ρῶσον, Σπυρίδωφ ὀνόματι. Τότε και δεξαμεναι
κατεσκευάσθησαν ἐν Ναούσῃ και ὄχρωματικὰ
ἔργα διάφορα (συντετελέσθη και ἡ ἐπισκευὴ τοῦ
Ἑνετικῶ φρουρίου ἐν τῇ παραλίᾳ, οὔτινος
τὴν σήμερον σώζονται λείψανα) και ναυπη-
γεῖον ἰδρύθη.

Εἰς τοὺς κατοπιν χρόνους ἡ νῆσος διετέλει
εἰς τὴν διάκρισιν παντός ὅστις προσωρμιζετο εἰς
ταύτην, πρὸς τρόμον τῶν κατοίκων της, ὧν
περὶ τοὺς 200—300 Ρωμαιοκαθολικοί. Κατὰ
τὴν ἑλληνικὴν δὲ ἐπανάστασιν ἠλευθερώθη και
προσηρτίσθη μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα ὡς και πᾶ-
σαι αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Εἰς τὰς τέχνας και τὰ γράμματα ἀπὸ τῆς
ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρό-
νων οἱ Πάριοι ἀρκούντως ἀνεδείχθησαν. Ἐν
τῇ προσεχῶς ἐκδοθησομένῃ Ἱστορικῇ περὶ Πά-
ρου μελέτῃ μας, θέλομεν ἀναπτύξῃ ἐν πάσῃ
λεπτομερείᾳ και τὸν βίον τῶν ὡς κάτωθι Πα-
ρίων, καθ' ὅσον οὔτε ὁ χῶρος οὔτε και ὁ σκο-
πὸς τῆς παρούσης συλλογῆς ἐπιτρέπουσιν πλει-
ότερον περὶ αὐτῶν νὰ ἐκταθῶμεν.

Ἀνδριαντοποιοί. Ἀγοράκριτος, Θρασυμή-
δης, Κηφισόδοτος, Κολώτης, Κωλώτης και Σκό-
πας.

Ποιηταὶ καὶ Λόγιοι. Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (Κοιταρᾶτος) Ἀνανίας ὁ Ἀντιπάριος, Ἀρχιλόχος ὁ ποιητής, Εὔηνος ὁ σοφιστής, Κυπριανός, Πρωτόδικος.

Ἑγεμόνες, Μ. δραγομάνοι σλαθάριοι κλπ. Μαυρογέναι.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΠΕΡΙ ΣΥΜΕΩΝΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ (1)

Συμεών ὁ Μεταφράστης κληθεὶς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Ἀλλατίου, ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ ἐπονομαζομένου Σοφοῦ, (γεν. 865 καὶ βασιλ. 886 - 911) ὡς ὁ αὐτὸς Μεταφραστὴς ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἀγ. Θεοκτίστης δηλοῖ.

Ὁ Ψελλὸς ῥητῶς λέγει, ὅτι κελεύσει τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀσχοληθέντος περὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν καὶ γράψαντος πολλοὺς βίους ἁγίων καὶ ἐγκώμια καὶ μελωδίας ποιησαμένου, ὁ Συμεὼν ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν βίων τῶν ἁγίων. «Βασίλειοι γὰρ τοῦτον παρακλήσεις ἐπὶ τοῦτο προήνεγκαν καὶ οἷς ἐφροντίζετο λόγος καὶ σύνεσις». Migne, Patrologia Graeca Τόμ. 114 Σελ. 197).

---

(1) Κατὰ διασκευὴν ἐκ τοῦ Προλόγου τῶν Ἀγιολ. Μνημείων τοῦ Ἐπισκόπου Φθιώτιδος κ. Θεοφίλου Ἰωάννου

Τὸ περίεργον ὁμῶς ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἀγίας Θεοκτίστης εἶνε, ὅτι ὑπάρχουσι δύο κείμενα ἐν μόνῳ τῷ προλόγῳ καὶ τῷ ἐπιλόγῳ παραλλάσσοντα καὶ παραδόξως φέροντα δύο ὀνόματα συντακτῶν, τὸ τοῦ Μαγίστρου Νικήτα καὶ Συμεῶν τοῦ Μεταφράστου. Τίς τῶν δύο ὁ ἀληθὴς συγγραφεὺς, τίς ὁ τὰ ξένα οἰκειοποιηθεὶς; Ἀναντιλέκτως ὁ Νικήτας διότι ἢ εἰς Συμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία διαῤῥήδην λέγει ὅτι τὸ α' ἔργον τούτου ἦτο ὁ βίος τῆς Θεοκτίστης. «Τὸ πρῶτον του σύγγραμμα ἐκ προνοίας θεϊκῆς, καὶ ὁμιλίας γέγονε τοῦ ἱεροῦ πρεσβύτου καὶ μοναστοῦ, Συμεῶν θεσπέσιε, ὃν ἐν Πάρῳ τῇ νήσῳ τεθεώρηκας, ἀξίως ἐξύμνησας τῆς Λεσβίας τὰ λαμπρὰ καὶ θεῖα ἀγωνίσματα Θεοκτίστης». (Ὡδὴ ΣΤ'.) Ἀλλὰ τότε πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ὁ Νικήτας Μαγίστρος εἰς τοσοῦτον προβάς ἀναισχυντίας ὑπέκλεψε τοὺς κόπους τῶν ἄλλων, ἵνα μεταφέρῃ τούτους ἀπλῶς εἰς τὸ ὄνομά του κοί οἰκειοποιηθῆ συγγράμματα πασίγνωστα;

Κατὰ τὸν Ψελλὸν λοιπὸν ὁ Μεταφράστης Συμεῶν, ὃν ὑπουργὸς πρέσβυς καὶ δὴ στρατηγὸς δόκιμος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἐκάθη Μοναχός, χωρὶς τὴν κοσμικὴν νὰ μεταλλάξῃ ἐνδουμασίαν· ἀλλὰ διετέλει ὑψηρετῶν τὸν εὐνοοῦντα αὐτὸν αὐτοκράτορα:

Ὁ ἐν Μοναχοῖς δ' Ἀγάπιος Κρής, γράφει ἐν τῷ βίῳ Θεοκτίστης, ὅτι ὁ Συμεῶν ἅμα ἐκπληρώσας τὴν εἰς Κρήτην ἀποστολήν, ὡς Νικήτας Μαγίστρος, περὶ ἧς ποιεῖται μνείαν ἐν τῷ βίῳ τῆς Ὁσίας, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Λέοντος, ὡς μόνην ἀμοιβήν, ἵνα τῷ ἐπιτραπῆ καὶ ἀσπασθῆ τὸν Μοναχικὸν βίον, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὁ δὲ Γεώργιος Κεδρινὸς ζήσας μίαν ἑκατονταετηρίδα μετὰ τὸν Συμεῶνα, καὶ δυνάμενος κάλλιστα νὰ γνωρίζῃ τοὺς πρὸ 100 ἐτῶν

προὑπάρξαντας αὐτῷ χρονογράφους, Νικήταν τὸν Μάγιστρον, Παφλαγόνα ὑποκαλῶν, ἀπαριθμῆι πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ χρονογράφους, ἀποσιωπᾷ ὁμῶς τὸ τοῦ Συμεῶν ὄνομα· ὅπερ δηλοῖ ὅτι Νικήτας ὁ Μάγιστρος Νικήτας ὁ Παφλαγὼν καὶ Συμεῶν ὁ Μεταφράστης θεωροῦνται, μέχρις ἀπαιδείας τοῦ ἐναντίου ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

ΒΙΟΣ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΗΜΩΝ ΜΗΤΡΟΣ ΘΕΟΚΤΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΡΒΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΣΚΗΣΑΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΜΗΘΕΙΣΗΣ

ΕΝ ΤΗ: ΝΗΣΩ: ΤΗ: ΚΑΛΟΥΜΕΝΗ: ΠΑΡΩ:

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΥΠΟ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΥΚΛΕΣΤΑΤΟΥ
ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ (1)

4. Ὅτι ἔφθασά ποτε εἰς Πάρον. Ἐφθασα δὲ διότι ἔπλεον εἰς Κρήτην, στελλόμενος ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Λέοντος, τοῦ θεοσεβοῦς βασιλέως καὶ εὐτυχοῦς πραγματικῶς, ὅστις τὴν εὐτυχίαν τῶν Ρωμαίων συνέθλαπεν ἐν τῷ τάφῳ του. Ἐστελλόμενῃ δέ, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς συστράτηγος τοῦ εὐκλεοῦς στρατηγοῦ Ἡμερίου,

---

(1) Κατ' ἐλευθέραν μετάφρασιν τοῦ κειμένου, ἐκ τῶν Μνημείων Ἀγιολογικῶν τοῦ ἤδη ἐπισκόπου Φθιώτιδος Σου κ. Θεοφίλου Ἰωάννου.

Παραλείπονται τρεῖς πρῶτοι παράγραφοι ἐκ τοῦ κειμένου, χρησιμεύοντες ἀντὶ προλόγου τοῦ Συμεῶνος.

τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ στρατοῦ καὶ ναυάρχου παντὸς τοῦ στόλου, ἀληθέστερον δ' εἰπεῖν, ὡς σύμβουλος αὐτοῦ. Καὶ χωρὶς νὰ εἶπω περισσότερα διὰ τὸν ἄξιον ἐκεῖνον στρατηγόν, ἅτινα θὰ εἶτε ὀλιγότερα τῶν ὅσων πρέπει, καὶ προσβάλλω τὸν ἄνδρα, σιωπῶν τὰ κατωρθώματά του, προχωρῶ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἐν καιρῷ ποιούμενος ἐκεῖνου μνείαν. Ἐστελλόμεν δηλαδὴ ἀφ' ἐνὸς μὲν συστράτηγος ἐκεῖνου, καὶ προβασθεῖς εἰς στρατηγὸν ἱεραρχικῶς, ἀλλὰ περιπου ὡς πῶλος ἀκολουθῶν τὴν μητέρα καὶ σκιρτῶν πρὸς τὰ γενναιώτατα τῶν στρατηγημάτων· (διότι τοιοῦτος περίπου ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ μακαρίτου βασιλέως μου), καὶ ἐξ ἄλλου, ὡς πληρεξούσιος ὑπουργὸς πρὸς τοὺς τὴν Κρήτην τότε κατέχοντας Ἄραβας.

5. Ἀφ' οὗ ὅμως ἐφθάσαμεν περὶ τὴν νῆσον Ἴον καὶ ἄνεμοι ἠγέρθησαν ἐναντίοι, ἠγκυροβολήσαμεν εἰς Πάρον, ἀφ' ἐνὸς μὲν παρέργως νὰ καθιστορήσωμεν τὴν θέσιν τῆς Νήσου, ἀφ' ἐτέρου δ' ὅπως ἐπισκεφθῶμεν τὸν ἐκεῖ τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ναόν. Μόλις δὲ ἠγκυροβολήσαμεν εἰς τὸν ἀπέναντι τῆς Νάξου λιμένα (¹) (οὗτος δὲ βαθυνόμενος ἠρέμα καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ ἐμποδίζων πᾶσαν τρικυμίαν, ὡς ἐπίτηδες κατασκευασθεῖς καὶ κλειόμε-

---

(¹) Σήμερον ὀνομαζόμενον τῆς Santa Maria.

νος διὰ τῆς κοιλότητος τοῦ ὄρους, ὥστε εὐκό-
λως καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ τὸ θέρος,
να ἀγκυροβολῶσιν ἄνευ κινδύνων τὰ πλοῖα)
ἀπεβιβάσθημεν καὶ ὀλίγην ὥραν βαδίσαντες,
ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Ναόν. Ἐφ' οὗ δ' ἐδυμιά-
σαμεν καὶ ὡς συνήθως προσεκυνήσαμεν, περι-
εργαζόμεθα τοῦτον θαυμάζοντες. (1) «Ὁ δὲ
»ἦν ἄρα τις ἀξιοθέατος καὶ λείψανα σώζων
»ἔτι τῆς παλαιᾶς ὠραιότητος· σύμμετρος τε γὰρ
»ἐδέδμητο πάντοθεν καὶ κίσοι συγχοῖς τῆς ἐκ
»βασιλικοῦ ἠρήρειστο λίθου, πριστῶ τε λίθῳ
»πάντα τοῖχον ἠμφίεστο παραπλησίως τοῖς κί-
»σοισιν. Εἰς τοσοῦτον δὲ τὸν λίθον λεπτύνας ἐξύ-
»φανεν ὁ τεχνίτης, ὡς δοκεῖν ἐξ ὑφασμάτων
»τὸν τοῖχον ἐνδεδύσθαι βυσσίνων· τὸ δὲ μαρ-
»μαῖρον τοῦ λίθου τσαύτην ἐνέφανε τὴν ὑγ-
»ρότητα καὶ μαρμαρυγήν, ὡς καὶ μαργάρων
»σιλβηδόνων νικᾶν· τοσοῦτον τὸ περιὸν ὑπῆρχε
»τοῦ λίθου, μᾶλλον δ' ἢ σπουδῆ τοῦ τεχνίτου,
»δς καὶ τὸ κάλλος ἐφιλονίκησε τῇ φύσει προσ-
»νεῖμαι.

«6. Ὡς δὲ καὶ τῆς σεβαστῆς καὶ θείας τραπέ-

(1) Θεωρήσαντες βεβήλωσιν τὴν μετάφρασιν τῆς ἐξό-
χου ταύτης περιγραφῆς τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Κουβουκλίου,
ἐξ ἄλλου δὲ ἐπιθυμοῦντες ἵνα δώσωμεν τοῖς ἀναγνώσταις
ἡμῶν ἰδέαν τῆς θαυμασίας γλώσσης τοῦ κειμένου, προ-
ετιμήσαμεν εἰς τὰς περιγραφὰς νὰ παραθέσωμεν τὸ ἀρ-
χαῖον κείμενον ὡς ἔχει.

»ζης τὸ ὑπερκείμενον ὄροφιον εἶσω τῆς πύλης
»ἔωράκαμεν, κατεπλάγημεν τῆς τερπνότητος·
»οὐδὲ γὰρ ἐώκει λίθου φύσιν ἔχειν τὸ τόρευμα,
»οὐδὲ σιδήρω καὶ τέχνη λελαξεῦσθαι καὶ χεῖ-
»ρεσιν. Ἄλλ' οἷά τι γάλακτι ὀπῶ φυραθέντι,
»καὶ πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ στέγους μεμηχανημέ-
»νον τοῦ χεύματος, τοιούτω ποτ' ἐγὼ λίθῳ
»τεθέσμαι διαφορηλατοῦσαν ἐπὶ ταύροις Σελήνην».
Τοῦτο λοιπὸν ἔκειτο τεθραυσμένον, ἡμεῖς δὲ
δὲ συνεθέσαμεν καὶ ἰστάμεθα καταρῶμενοι καὶ
παντοιοτρόπως ὑβρίζοντες τὸν κατασυντρι-
ψαντα. Διότι ἦτο ἀληθῶς τοῦτο κειμήλιον καὶ
ἀνάθημα ἀνιάξιον δι' οἶκον Θεοῦ.

7. Ἐν ᾧ λοιπὸν παριστάμεθα θαυμάζοντες
καὶ ἀγανακτοῦντες κατὰ τοῦ θραύσαντος, βλέ-
πομεν ἐξαίφνης μοναχὸν ἀναφανέντα ἐκ τῆς
ἐρήμου καὶ προβαίνοντα ἐκ τοῦ ἄλσους καὶ
πρὸς ἡμᾶς ἐρχόμενον «ὠχρὸν τὸ πρόσωπον
»σεσηρῦας τὰς παρειάς, γυμνὸν τὸ πόδε, ἀχ-
»μηρὸν ὄλον· χιτῶνα τρίχινον, ἐπωμίδα, καὶ
»τὸ κεφαλῆς κάλυμμα τῷ χιτῶνι παρόμοια· τὴν
»ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν, ὡς θῆρα
»δασύν, ὡς ἄγγελον εὐμενῆ. Οὐ γὰρ ἐώκει ἀν-
»δρὶ γε σιτοφάγῳ, ἀλλ' ἀσάρκῳ μικροῦ καὶ
»ἀναίμοι, καὶ συννελόντι φάναι, ἀρετῶν ἢ καὶ
»αὐτοῦ Θεοῦ καταγώγιον».

8. Πλησιόσας λοιπὸν ἐχαιρέτισεν ἡμᾶς καὶ
ἡμεῖς πάλιν ἐκεῖνον καὶ τὸν προετρεπόμεν νῦν

διηγηθῆ ἡμῖν, τίς εἶνε, τὴν πατρίδα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ καὶ ἂν μόνος ἐνταῦθα ζῆ. Ἐκεῖνος δέ, πατρίδα μὲν καὶ γένος καὶ τὰ ἄλλα διὰ τὰ ὁποῖα σεμνύονται οἱ κατοικοῦντες τὰς πόλεις ἄνθρωποι, νὰ λέγω δὲν ἔχω Οὐδ' ἐνδιαφέρει με διὰ τινα ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδ' εὐχαριστοῦμαι εἰς τι, πατὴρ μου δὲ καὶ Δεσπότης ὁ Θεός, δι' ὃν ζῶ καὶ δι' ὃν καὶ μόνον πλανώμενος εἰς τὴν ἔρημον ταύτην τριάκοντα περίπου χρόνους ἔγκατοτερῶ. Ὀνομάζομαι Συμεών, τὸ δὲ ἀξίωμα μοιχαλὸς ταπεινός, ἱερεὺς καὶ λειτουργὸς καὶ μυσταγωγὸς τῆς ζωοθύτου καὶ ἀναιμάκτου θυσίας. Ἡμεῖς δὲ σεβασθέντες τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐκ τῶν λόγων του, ἐκ τῆς παραστάσεώς του καὶ τῶν ἐνδυμάτων, πλειότερον δὲ λόγῳ τῆς ἀσκήσεως καὶ μάλιστα διότι ἦτο Ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ, γονατίσαντες ἐζητήσαμεν εὐχὴν καὶ συγγνώμην παρ' αὐτοῦ διὰ τὰς ἐρωτήσεις. Ἐκεῖνος δὲ καὶ ἠνχῆθη ἡμῖν καὶ λόγους εἶπεν ἡμῖν παρηγόρους καὶ παρηγγελε νὰ προφυλατιώμεθα καὶ μὴ ἀθυμῶμεν. «Διότι συμπαθεῖ ὁ Θεός, εἶπεν, καὶ μακροθυμεῖ καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφοντας, ὡς τὸν ἄσωτον, δέχεται ἀνοικταῖς ἀγκάλαις».

9. Ταῦτα καὶ ἄλλα τινὰ εἰπὼν, ἠσύχασεν. Ἐγὼ δὲ πλέον (τῶν ἄλλων) περίεργος καὶ ἐπιθυμῶν σφοδρῶς νὰ σπουδάσω τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς, παρεκάλουν τὸν μέγαν καὶ ἐξελι-

πάροιν γὰ διδάξῃ τι ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς ἀπορ-
ρήτων. Διότι μοι ἐφαίνετο, ὅτι δὲν ἦτο ἄμοι-
ρος ὀμιλίας θεϊκῆς. Ἐκεῖνος δὲ «ταῦτα μὲν
ἄφες, εἶπεν· διότι ἕως ἐκεῖ δὲν κατέστην ἀκόμη
ἄξιος. Διότι, τὰ παθήματά μου ἦλθον ἐνταῦθα
ἵνα πενήθσω καὶ γὰ μὴ συζητῶ τὰ κατ' ἐμέ».
Ταῦτα δ' ἔλεγεν· ἂν ὅμως ὑποκρινόμενος ἦ ἐν
ἀληθείᾳ δὲν δύναμαι γὰ βεβαιώσω. Ἄφ' οὗ
λοιπὸν ἔλαβε τὴν δεξιάν μου ἐντὸς τῆς ἰδικῆς
του, ὡς ἂν εἶμεθα φίλοι ἤδη, καὶ διότι αὐτὸς
εὐνοϊκῶς ὑπὲρ ἐμοῦ διετέθη, «Αἱ γὰρ ψυχαὶ
» τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ἐπειδὴν ἐν μετοχῇ τοῦ
» κρείττονος ὄσι, πρὸς αὐτὸ φιλονικοῦσι μετα-
» γίνεσθαι καὶ τῇ αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ με-
» τουσία ἀγαθοὶ πάντα γίνονται, ἀκέραιοι,
» ἄπλοῖ, πάντων ἐξηρημένοι τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς-
» πρὸ οὗτος ὁ μέγας, χαρίεις τε ὢν καὶ ἀγα-
» θός, ἐδόκει λοιπὸν τῷ ἀπλάσιω· εἷς ἐξ ἡμῶν».
Εἶτα παρεκίνει με γὰ καθίσω. Ἦσαν δ' ἐκεῖ
που καὶ λίθοι καὶ κολόνας ἐκ τύχης καὶ χλόη
πυκνὴ καὶ δροσερά, καὶ πηγὴ ὕδατος ἀναβλύ-
ζουσα εὐχάριστον εἰς τὴν πόσιν ὕδωρ, καὶ ὁ τό-
πος ὅλος πλήρης ἡσυχίας καὶ κατάλληλος πρὸς
θεῖα διηγήματα.

10. Ἄφ' οὗ ἐκαθίσασαμεν λοιπὸν ἐπὶ τῆς χλόης,
ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, ἐφαίνετο εὐχάρις,
ἴσως διότι συνητηθήμεν. Προσβλέψας δὲ αὐ-
τόν, ὦρα σου εἶπον, ὦ πάτερ, ἂν τί καλὸν καὶ

ἀξίας ιστορικῆς εἶδες, νὰ μοὶ διηγηθῆς. Ἐπὶ πρῶτον ἄρχισον, καὶ ὀνόμασόν μοι, τίς ἦτο ὁ συντρίψας τῆς θείας Τραπεζῆς τὸ κάλυμμα καὶ ποία ἡ θηριώδης ψυχὴ ἐκείνη ἡ τολμήσασα τόσης ἀξίας ἔργον νὰ καταθραύσῃ. Καὶ διότι ὀλίγον κατ' ὀλίγον διενεοῦμένη νὰ πείσω αὐτὸν πλείότερα νὰ διηγηθῆ. Ἐκεῖνος δ' ἤρχισε νὰ μοὶ λέγῃ τὰ ἐξῆς, «Γνωρίζεις τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον Νίσιον τὸν καταστρέψαντα τὸ Κρητικὸν Ναυτικόν; Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐλθὼν ἐνταῦθα καὶ θαυμάσας τὸ κάλλος του, ἐσκέφθη νὰ μεταφέρῃ τοῦτο εἰς Κρήτην. Ὡς δὲ κατεμέτρησε τὰς θύρας, κατόπιν δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ θεῖον (ὀρόφιον) κουβούκλιον ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ ἐκβάλῃ, κατεβίβασεν (ἐκ τῶν 4 κίονων του) εἰς τὴν γῆν καὶ ἔσυρε πρὸς τὰς θύρας. Τοῦτο ὅμως καθίστατο μεγαλείτερον καὶ αὐτὸς κατέρριψε τὸν τοῖχον (τοῦ μεγάλου εἰκονοστασίου), κατόπιν ἀφ' οὗ ἐμέτρησε, κατεγίνετο νὰ ἐκβάλῃ ἐκ νέου. Ἐκεῖνο ὅμως ἠῤῥα-νευ, καὶ πάλιν ἠῤῥα-νευ καὶ τοῦτο πολλάκις, μέχρις οὗ ὁ Ἄραφ ἐβαρύνθη. Ἀφ' οὗ δ' ἀντελήφθη ὅτι ὁ σκοπὸς του ἀπέτυχε (διότι δὲν ἤξιον τὸ θεῖον νὰ καταστῆ κοινόν, ὡς φαίνεται, καὶ νὰ ἐξυπηρετῆ μαρὰς θυσίας· καὶ διότι ἐσκοπέει, ὡς λέγεται, νὰ καταθέσῃ τοῦτο ὡς ἀφιέρωμα εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς Ἄραφ) ἐκμανεῖς, ἐσκέφθη νὰ τὸ θραύσῃ».

11. Ταῦτα λοιπὸν ἀκούσας τὸν μαιφόνον ἐκεῖνον καὶ τρισκατάρατον ὕβριζον. Ἐκεῖνος δ' εἶπεν «Μὴ φρόντιζε» διότι τῆς ἀπερισκεψίας του ἐπλήρωσε τὰ ἀντίποινα ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, ἐπειδὴ κατασυνετριβή (τὸ πλοῖον του) παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας, ὅπερ καλεῖται Ἐυλοφάγος, καὶ αὐτὸς ἐπνίγη. Παρεκάλεσα λοιπὸν τὸν θεῖον ἐκεῖνον νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ δεῖπνον μας καὶ ψυχαγωγήσῃ ἡμᾶς λόγῳ τῆς βραδύτητος τοῦ πλοῦ καὶ τῆς σφοδρότητος τῶν ἀνέμων. Ἐκεῖνος δὲ καὶ ἔλαβε τροφήν μεθ' ἡμῶν καὶ μηδὲν ἀποκρύπτων ἔλεξέ μοι, ὅτι μόλις διέελθης τὸ στενὸν καὶ μίαν ἡμέραν παραμείνης ἐν Νάξῳ καὶ ἀποπλεύσης τὴν δευτέραν, τὴν τρίτην θὰ καταφθάσης εἰς Κρήτην, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ φαντάζεσε ταλαιπωρίαν. Ἀφ' οὗ δὲ θὰ τακτοποιήσης τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσίν σου ὡς θελήσης καὶ καθὼς ἔχουν αἱ βασιλικαὶ Σου διαταγαί, θὰ ἐπιστρέψῃς πάλιν εἰς τὴν πατρίδα Σου καὶ θὰ τύχῃς καλῆς ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ ἀποστείλαντός Σε. Ταῦτα μὲν λοιπὸν ὕστερον καθὼς ἐκεῖνος εἶπε ἔγιναν καὶ τοιοῦτον τέλος ἔλαβον.

12. Εὐχρηθέντες λοιπὸν καὶ ὕμνους ἀναμέλψαντες ἐν τῷ ναῶ, κατέβημεν εἰς τὰ πλοῖα. Τὴν πρώτην δὲ διεπορθμεύθημεν εἰς Νάξον τοῦ πορθμοῦ ἔχοντος εὖρος δέκα σχεδὸν σταδίων· καὶ αὐτὸς λειτουργήσας εἰς τὸν Θεὸν καὶ μετα-

δοὺς ἡμῖν τῶν θείων μυστηρίων, μετέσχε τοῦ φαγητοῦ μεθ' ἡμῶν εἶτα ἤρξατο λέγων πρὸς με. «Σὺ μὲν ἴσως προφοροισθῆς, περὶ ὧσων νὰ παρακαλέσω θέλω τὴν ἀγάπην Σου, ἀπορίαν λόγιον ἢ ἀφορμὰς ὑπηρεσιῶν ἢ φροντίδας γυναικὸς καὶ τέκνων καὶ οἴκου ἢ ἄλλας τιὰς αἰτίας, ὅπως ἀποκρούσης τὴν παράκλησίν μου. Ἐγὼ δὲ εἰς σὲ ἐπαγγέλλομαι καὶ εὐημερίαν καὶ εὐπορίαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διακοπὴν ἐχθροπραξιῶν. Καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅσα θὰ σοὶ εἴπω, καὶ τοῦτο τὸ γεγονός νὰ συγγράψης, διότι ἐνθυμίσεως καὶ διηγήσεως εἶνε ἄξιον ὅπως ὁ Θεὸς ἡμῶν παρὰ τῶν ἀκουόντων θαυμάζεται καὶ δοξάζεται. Διότι λέγουσιν ὅτι ὁ θεὸς θαυμάζεται διὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ. Πλὴν τούτου ὅμως πολλοὶ ἐμιμήθησαν ἄλλους δοξασθέντας ἐπ' ἀρετῇ καὶ ἀξιοῦνται ἴσων τιμῶν καὶ σὺ αὐτὸς παρομοίαν θὰ κερδίσης ἀπολαβὴν ἐκ τούτου.

13. Καὶ τοιαῦτα ἀφ' οὗ μὲ συνεβούλευσεν ἤρξατο. «Κυνηγοὶ τινας ἐξ Εὐβοίας (1) ἐνταῦθα εἶχον ἔλθῃ πρὸ ὀλίγων χρόνων. (διότι ἔχει ἡ νῆσος μέγα κυνήγιον ἐλάφων καὶ ἀγρίων αἰγῶν). Ἐκ τούτων εἰς θεοσεβείας καὶ ἀξιοπίστος μοι διηγῆθη τὴν ἐξῆς ἱστορίαν, ὅχι μικροῦ λόγου ἀξίαν τῆς τοῦ θεοῦ μεγαλοπρεπείας, ὅστις κατὰ καιροῦς θαυμαστὰ ποιεῖ καὶ παράδοξα.

(1) Ὁ Baronijs ἀναφέρει ἐκ Κρήτης.

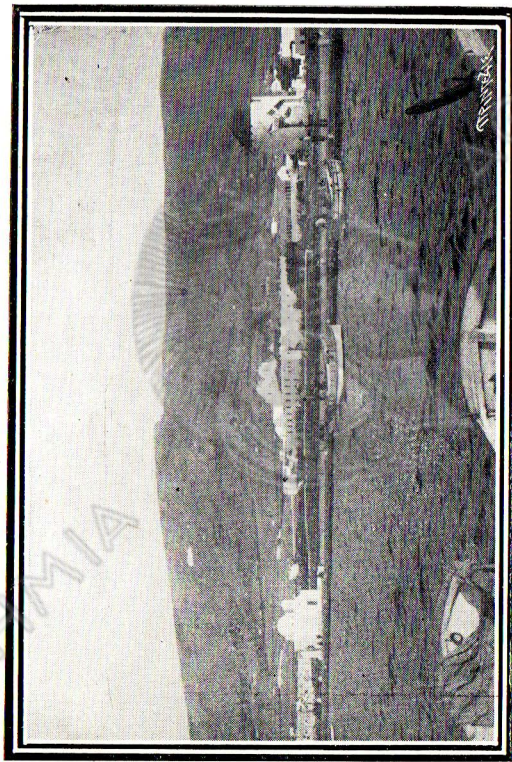
* Ηλθον εἶπεν πάλιν ἵνα κνηγήσω ποτέ, καὶ ἀνελθὼν πρὸς τὸν θεῖον τῆς θεοτόκου Ναὸν προσεκύνησα καὶ προσηυχῆθην ὡς συνείδησα πάντοτε. Μετὰ δὲ τὴν προσευχὴν ἐν ᾧ περιεργαζόμεν τὸν τόπον εἶδον εἰς τὸ ἔδαφος ὕδωρ εἰς μικρὸν βόθρον καὶ μικρὰ θέρμα (λούμπινα) βρεχόμενα (διότι ὁ τόπος τρέφει ταῦτα, ὅπως αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἄλλας βοτάνας. Διότι εἰς μὲν τὴν μίαν βλαστάνουσι πλήθη μαράθου, εἰς δὲ τὴν ἄλλην μονομερῶς πήγανος, καὶ θρόμβη (θροῦμπι) ἢ θύμοι (θυμάσια), ἢ εἰς ἄλλας ἄλλα· ὅτι δὲ ἐξαυτῶν παράγει ἐξαίρειον ἢ νῆσος αὕτη, τοῦτο ἐκ τῶν ἄλλων νήσων περισσότερον ἐνταῦθα φύεται καὶ εὐθαλέστατον)· ὅταν λοιπὸν εἶδα ὡς εἶπον τὰ θέρμα (λούμπινα) πλατυνόμενα, ἀμέσως μοι ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα, ὅτι ἐξάπαντος ὑπάρχει τις ὁ φυτεύσας ταῦτα ἐν τῷ λάκκῳ, καὶ δέον νὰ ἦ θεῖος ὁ ἄνθρωπος ὁ κατοικῶν τὴν ἔρημον ταύτην.

14 Ἐν ᾧ δ' ἐσυλλογιζόμεν ταῦτα, ἔσπευδον νὰ καταφθάσω τοὺς συντρόφους μου, οἵτινες εἶχον προχωρήσῃ ἤδη εἰς τὸ δάσος, καὶ νηρόμην νὰ ἐπιτύχω τὸ μέγα τοῦτο κνηγήμιον· (τὸν κάτοικον τῆς ἐρήμου) διότι ἤλπιζον ὅτι μέγα τι παρ' αὐτοῦ θὰ εἶχον κέρδος. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐκνηγήσαμεν πολὺ, ἐπροχωρήσαμεν διὰ τὸ πλοῖον. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἐκείνοι ἐβάδιζον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐγὼ μετέβην νὰ προσευχηθῶ. Εἶ-

ᾠελθῶν λοιπὸν εἰς τὸ τέμενος τοῦτο τῆς Δε-
σποίνης ἡμῶν προσηνχόμεν. Βλέπω δὲ κατὰ
τὸ δεξιὸν τῆς ἀγίας τοῦ ναοῦ Τραπέζης, νὰ
ῤιπίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὡς εἶδος μαλακοῦ
ἐλαφροῦ ὑφάσματος, ὅπερ μοι ἐφάνη ὅτι βλέ-
πω ἰσὶτον ἀράχνης. Μόλις δ' ἐπροχώρησα καὶ
ἠθέλησα ἵνα ἀντιληφθῶ καλῶς τὸ φαινόμενον,
ἤκουσα φωνὴν λέγουσαν. Στάσον! μὴ προχω-
ρήσης ἄνθρωπε περισσότερον, μηδὲ πλησιάζης.
Διότι αἰσχύνομαι, ἐπειδὴ εἶμαι γυνή, γυμνὴ νὰ
παρουσιασθῶ εἰς σέ.

15. Ταῦτα λοιπὸν ἀκούσας καὶ ἐκπλαγείς διὰ
τὸ παράδοξον νὰ φύγω ἠθέλησα Διότι ἀνεπή-
δησαν αἱ τρίχες μου καὶ ἐγένοντο ὀξύτεραι
ἀκάνθης. Διότι τὸ ἐξαίφνης παρουσιαζόμενον
ἀπροσδόκητον, ὑποδουλοῖ τὸ ψυχικὸν σθένος,
καὶ ὅσον ἂν νομίζῃ τις ὅτι εἶναι γενναῖος, κα-
ταπλαγείς ἴσταται μὲ ἀνοικτὸν στόμα. Συνελ-
θῶν λοιπὸν καὶ λαβὼν θάρρος, ἠρώτησα τίς
εἶνε καὶ πῶς τὴν ἔρημον ταύτην κατοικεῖ ; Καὶ
πάλιν ἔφθασε εἰς τὰ ᾧτα μου φωνὴ λέγουσα
«ῤῥῖπον μοι χιτῶνα παρακαλῶ καὶ ἄφ' οὔ κα-
λυφθῶ ὅσον ἡ θεία βουλή προστάσσει, δὲν θ'
ἄρρηθῶ νὰ σοὶ λέγω». Ἀποδυθεὶς λοιπὸν εὐ-
θὺς τὸν ἐπενδύτην μου ἀφῆκα καὶ ἐξῆλθον
διὰ τῆς πύλης. Ἐκείνη δὲ λαβοῦσα τοῦτον ἐνε-
δύθη. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπιστρέψας βλέπω ταύτην
ἴσταμένην ἔνθα καὶ πρὶν.

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΠΥΛΙΑΝΗΣ ΠΑΡΟΥ (ἀπὸ τοῦ λιμένος)

«Καὶ ἦν ἄρα τὸ μὲν σχῆμα γυνή, τὸ δὲ
» φαϊνόμενον ὑπεράνθρωπον θριξ λευκή,
» πρόσωπον μέλαν, μικρὰν ὑποφαῖνον λευ-
» κότητα, δερματὶς συνέχουσα τὴν ὀστέων
» ἄρμονίαν, ἥκιστα σαρκὸς ἐμπεφυκυίας,
» σκιᾷ παραπλήσιος, εἶδος μόνον, τὴν ἀν-
» θρωπίνην σῶζον ἐμφέρειαν».

16. Ταῦτα λοιπὸν μόλις εἶδον, εἶπεν, ἐφο-
βήθην, ἔτρεμον, κατηγοροῦν τὸν ἑαυτὸν μου,
ἐμεμφόμην διὰ τὸ ἄκαιρον δι τῶν συναιτέ-
ρων μου ἀπεχωρίσθην· τρέμων ὅμως ὄλος καὶ
πεσὼν πρηγής, παρεκάλουν νὰ μὲ εὐχηθῆ καὶ
ἐξελιπάρουν νὰ εὐλογηθῶ παρ' αὐτῆς. Ἐκείνη
δέ, πρῶτον μὲν στραφεῖσα πρὸς ἀνατολάς, ὡς
ἂν ἤθελε νὰ μοῦ θεραπεύσῃ τὸν νοῦν, ἵνα μὴ
ὑποθέτω φάντασμα, ἐκτείνασα τὰς χεῖρας, προ-
σηύχετο ψιθυρίζουσα ὀλίγον· Στραφεῖσα δὲ
πρὸς ἐμὲ εἶπεν «Ὁ θεὸς ἄνθρωπε νὰ σὲ
ἐλεήσῃ· ἀλλὰ τίνος ἔχων ἀνάγκην ἦλθες εἰς ἀκα-
τοίκητον νῆσον ; Ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἡ θεία
Βουλή σὲ ἔφερε (μοί φαίνεται πρὸς ταπει-
νωσίν μου) πάντα τὰ κατ' ἐμέ, καθὼς ἠρώ-
τησες θὰ σοὶ ἱστορήσω. Ἐμοῦ δὲ πάλιν κατὰ
γῆς περόντος καὶ παρακαλοῦντος αὐτὴν νὰ λέγῃ,
ἤρξατο αὐτὴ νὰ λέγῃ περίπου τὰ ἑξῆς.

«Πατρίς μου, εἶπεν εἶνε ἡ Λέσβος, ἡ πό-
λις Μένθυμα, τὸ ὄνομα Θεοκτίστη, μοναχὴ.
Ἐν ᾧ ἀκόμη ἤμην νήπιον ἀπώλεσα τοὺς γο-

νεῖς μου, ἐδόθην εἰς μοναστήριον παρὰ τῶν συγγενῶν μου καὶ ἐγενόμην μοναχῆ. Ἐν ᾧ δ' ἤμην περίπου δέκα ὀκτῶ ἐτῶν, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πάσχα ἐξέδραμον εἰς τὴν πλησίον τῆς πόλεως χωρίον, ἵνα χαιρετίσω τὴν ἀδελφὴν μου, (διότι πρὸς χάριν μου κατώκει μετὰ τοῦ συζύγου τῆς πλησίον τοῦ χωρίου). Κατὰ τὴν νύκτα δὲ ἐπιδραμόντες Ἄραβες ἐκ Κρήτης, ὧν ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ διαβόητος ἐκεῖνος Νίσουρις, ἠχμαλώτισαν ἅπαντας. Δίαν πρωὶ λοιπὸν ἀφ' οὗ ἡ μουσικὴ τῶν ἀνέκρουσε θούρια, ἀπέπλευσαν καὶ εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἠγκυροβόλησαν. Συναθροίσαντες δὲ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐκανόνισον ἐνὸς ἐκάστου τὴν τιμὴν τῆς πωλήσεώς του. Ἐγὼ δὲ εὐροῦσα πρόφασιν τινα καὶ εἰς τὸ δάσος προχωρήσασα, ἤρχισα τρέχουσα καὶ πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου ἐπορευόμην.

Καὶ δὲν ἔπαισα τρέχουσα, μέχρις οὗ οἱ λίθοι καὶ τὰ ὀξέα ξύλα τοῦ δάσους κατέκοψάν μου τοὺς πόδας, καὶ ἐμίανα τὴν γῆν διὰ τοῦ αἵματος μου καὶ τέλος τελείως ἐξασθενήσασα κατέπεσα ἡμιθανής. Καὶ ὄλην μὲν τὴν νύκτα ὑποφέρουσα ἐκ τῶν πόνων τῶν τραυμάτων κακῶς διῆλθον.

18. Τὴν πρωτὴν ὅμως ἰδὼν ὅτι οἱ ἀλιτήριοι ἀπέπλευσαν, ἀπηλλάγην παντὸς πόνου, καὶ ἀδυνατῶ γὰρ σοὶ παραστήσω πόσον ἠὲ χαριστήθη. Καὶ τῶρα ἤδη 35 ἔτη καὶ πλέον μάλι-

στα, τρεφομένη διὰ θερμίων (λούμπινα) καὶ τῶν βοτάνων τῆς ἐρήμου, ζῶ μᾶλλον διὰ τοῦ θείου λόγου, ἐνθυμουμένη πάντοτε τὰ θεῖα ῥήματα, ὅτι «ὄχι μόνον μὲ ἄρτον θὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ μὲ πάντα λόγον ἐξερχόμενον διὰ τοῦ στόματος τοῦ θεοῦ (Ματθ. Δ. 4). Ἐγυμνώθην δὲ, κατασρακωθέντων τῶν ἐνδυμάτων, ἅτινα φέρουσα ἠχμαλωτίσθην· ἐνδύομαι δὲ καὶ σκεπάζομαι διὰ τῆς θείας χειρός, ἣτις συνέχει τὰ σύμπαντα». Ταῦτα λοιπὸν ἄφ' οὗ μοι εἶπε καὶ ἔστρεψε τὰ βλέμματά της πρὸς τὸν οὐρανόν, ἠὲ χαρίσθησε. Προχωρήσασα δὲ ὀλίγον, ἐπειδὴ μὲ ἀντελήφθη χαμαὶ νεύοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὴ τολμῶντα γὰ τὴν ἀτεισίω ἠρξάτο πάλιν λέγουσά μοι «Τὰ παθήματα μου ὧ ξένη σοὶ διηγήθην, σοὶ ζητῶ ὅμως πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου γὰ μοὶ ἐκτελέσης μίαν νέαν παράκλησιν».

Ὅποταν πάλιν ἀποφασίσῃς ἐκ νέου διὰ κυνήγιον εἰς τὴν νῆσον ταύτην γὰ ἐκπλεύσης (διότι καλῶς γνωρίζω ὅτι θεοῦ θέλοντος θὰ ἐπιστρέψῃς καὶ πάλιν) εἰς σκεῦος καθαρὸν γὰ μοὶ φέρῃς τὴν ἄχραντον δωρεὰν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διότι ἄφ' ἧς ἡμέρας κατοικῶ εἰς τὴν ἐρημον ταύτην, δὲν ἠξιώθην τοιαύτης δωρεᾶς».

Ἄμα λοιπὸν ὡς εἶπε ταῦτα καὶ μοὶ παρήγγειλε γὰ μὴ κάμω λόγον εἰς τινα μὲ εὐχὰς ἀπέστειλέ με πρὸς τοὺς συντρόφους μου. Ἐγὼ δὲ

σκεπτόμενος νὰ ἐκτελέσω ταῦτα, ἐξῆλθον χαίρων, διότι ὁ θεὸς ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν μου καὶ τοιοῦτον μὲ ἠξίωσε νὰ συναντήσω θησαυρόν.

Καὶ λοιπὸν τὸ πρόσταγμα τῆς Ὁσίας, ὅπου ταν πάλιν μετὰ τῶν συντρόφων ἔμελλον νὰ ἐξέλθω πρὸς κνήγιον ἐλάφων καὶ ἀγρίων αἰγῶν, τὰς ὁποίας νῆσος αὕτη περισσοτέρας καὶ μεγαλειέρας τῶν λοιπῶν νήσων ἐκτρέφει, θαῦμα καὶ νὰ ἴδῃ τις καὶ νὰ διηγηθῇ, διότι (αἱ αἶγες) ἔχουσι τὸ χροῶμα παραπλήσιον μὲ τὰς ἐλάφους, ἀλλ' εἰσὶν αὐτῶν μεγαλείτεροι, τὰ δὲ κέρατα μακρὰ μήκους ὅσον ἐκκαϊδεκάδωρον (¹) καὶ οὐχὶ ὡς τῶν ἐλάφων δι' ὅζων καὶ παραφυάδων κοσμούμενα, ἀλλ' εὐθύτην καὶ εἰς μίαν κεραιάν προσέχοντα. Ὅτε λοιπὸν ἐπρόκειτο διὰ κνήγιον νὰ ἐκπλεύσω, λαβὼν ἐν πυξίδι μερίδα τῆς θείας Σαρκὸς τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν μακαρίαν ἔφερον.

Ἀποβιβασθεὶς δ' εἰς τὴν νῆσον, καὶ μεταβάς πρὸς τὸν οἶκον τῆς θεομήτορος, δὲν συνήντησα ταύτην, εἴτε διότι παροῦσα ἐκρύβετο,

---

(¹) Δηλαδή 16 δοράτων. Ἐν τοῖς λεξικοῖς οὐδὲν τοιοῦτον μέτρον ἀνεύρομεν καὶ προὐκρίναμεν ἐν τῇ μεταφράσει νὰ ἀφήσωμεν τὴν λέξιν τοῦ κειμένου, μὴ ταλμῶντες νὰ ἐρμηνεύσωμεν ὅτι ὑπῆρχον αἶγες ἐν Πάρω ἔχουσαι κέρατα μήκους 16 δοράτων.

διότι μὲ ἠκολούθουν καὶ τινες τῶν συντροφῶν μου, εἴτε διότι ὄντως δὲν ἦτο ἐκεῖ, δὲν ἔχω νὰ εἶπω τι τὴν πλὴν ὅτι δὲν τὴν συνήνητησα.

20. Οἱ μὲν λοιπὸν ἄλλοι ὤρμησαν πρὸς τὸ δάσος ἵνα κυνηγήσωσι, ἐγὼ δὲ διαφυγὼν ἐπέστρεψα εἰς τὸν Ναὸν καὶ τότε ἀμέσως ἀνεφάνη ἡ ἱερὰ γυνὴ φέρουσα τὸν μανδύαν, ὃν εἶχε λάβει παρ' ἐμοῦ.

“Ὅταν δ' ἐγὼ ἔπεσα κατὰ γῆς, ἔδραμε καὶ μακρόθεν μὲ δάκρυα ἔλεγε. Μὴ ἀνθρώπε, μὴ πράττης τοῦτο φέρων τὸ θεῖον δῶρον· μὴ μὲ κατακαύσης τὴν ἀθλίαν ἀτιμάζων τὰ θεῖα· λαβοῦσα με δὲ ἐκ τοῦ μανδύου μὲ ἀνήγειρεν· ἐγὼ δ' ἐξήγαγον τοῦ κόλπου μου τὴν πνξίδα μὲ τὴν θεῖαν μετάληψιν. Πεσοῦσα δ' αὐτὴ εἰς τὴν γῆν, ἔλαβε τὸ θεῖον πηξίδιον καὶ θρηνοῦσα κατέβρεχε μὲ δάκρυα τὴν γῆν λέγουσα. «Νῦν ἀπολύεις τὴν δούλην Σου Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν Σου (Λουκᾶς Β. 29) ὅτι ἔλαβον εἰς τὰς χεῖρας μου τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων μου· ἤδη θὰ πορευθῶ ὅπου προστάζει Σοῦ ἡ δύναμις».

21. Ταῦτα λοιπὸν εἰποῦσα καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐκτείνασα μετ' εὐχῶν μὲ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς συντρόφους μου. Κυνηγήσαντες δ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ πολὺ κυνήγιον εὐρόντες ἐπεστρέψαμεν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὤρμησαν πρὸς τὸ πλοιάριον, ἐγὼ δὲ ἔτρεχον νὰ

λάβω τὴν εὐχὴν τῆς μακαρίας, συνοδοιπόρον.
Ἄμα δ' ἔφθασα εἰς τὸν Ναὸν καὶ ἀνηρεῦνον
ἵνα τὴν ἴδω, βλέπω εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἔνθα
καὶ πρὶν εἶχα ἴδη ταύτην, νεκράν. Πεσὼν λοιπὸν
καὶ ἀσπασθεὶς τοὺς τιμίους αὐτῆς πόδας καὶ
καταβρέξας μὲ δάκρυα, ἔστην ἐνεὸς ἐρωτῶν ἐπὶ
πολὺ τὸν ἑαυτὸν μου τί πρέπει νὰ πράξω. Φρό-
νιμον λοιπὸν ἦτο καὶ πρόπον, ἀφ' οὗ μὲ δά-
κρυα παρεκάλουν τὴν Ὁσίαν, νὰ ζητήσω τὴν
ἐξοικονόμησιν τῆς περιστάσεως καὶ καθὼς
ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσω τὸ θεῖον πρόσταγμα. Ἄφ'
οὗ ὅμως τοῦτο μοὶ διέφυγε ἔπρεπεν κατὰ τὸ
δὴ λεγόμενον νὰ ἐγκαταλείψω τὴν ἰδέαν τοῦ
ταξειδίου, νὰ ἀνακοινώσω τὸ δρᾶμα τοῖς συν-
τρόφοις μου, καὶ εἰς τάφον μετ' αὐτῶν νὰ κα-
ταθέσω τὸ λείψανον τῆς μακαρίας, ἀφ' οὗ
ὑμνήσωμεν τὸν Θεὸν ὅση ἡμῖν δύναμις· ἀλλ'
ὡς φαίνεται δυσκόλως ἀνευρίσκεται ἡ φρόνησις.
Τούτου ἕνεκα καὶ ἐγὼ ἔσφαλον καὶ ὡς ἔπρεπε
δὲν ἐνήργησα. Ἐν τῇ ἀμαθείᾳ μου δὲ καὶ τῇ
ἐλαφρότητι τοῦ νοός μου (τί δὰ καλλήτερον
ἠδύνατο νὰ σκεφθῆ ἕνας χωρικὸς κυνηγὸς)
ἔπραξά τι τολμηρὸν, χάριν τῆς πίστεώς μου
ὡς ἐνόμιζον, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἀπαρέσκοι εἰς
τὸν Θεόν. Δύτι ἀποκόψας τὴν χεῖρα της καὶ
τυλίξας εἰς λιτὸν ὕφασμα, κατήλθον πρὸς τὸ
πλοῖον.

22. Ἄφ' οὗ λοιπὸν ἀνήχθημεν εἰς τὸ πέλα-

γος ἐν' ᾧ πλέον εἶχε προχωρήσει ἢ ἐσπέρα
καὶ ἀνεπετάσαμεν τὸ ἰστίον, ἐταξειδεύσαμεν.
Ἔχοντες δ' οὖριον τὸν ἄνεμον, ὡς ἂν ἰπτάμε-
θα, ὑπελογίζομεν ὅτι λίαν πρωὶ θὰ εἴμεθα εἰς
Εὐβοίαν. Μόλις ὅμως ἤρχισεν νὰ ἐξημερώνῃ
εὐρέθημεν ἰστάμενοι ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι, ὡς ἂν
εἴχωμεν ἀγκυροβολήσει ἢ κῦτος τι θαλάσσιον
νὰ συνεκράτη εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τὸ πλοῖον.
Κατέλαβεν λοιπὸν ἅπαντας φόβος καὶ τρόμος
καὶ περίτρομοι ἐβλέπομεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον ζη-
τοῦντες τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος καὶ διερω-
τῶντος τοῦ ἑνὸς τὸν ἄλλον, καὶ ἀνακρίνοντες
μὴ τυχὸν ἔλαβε χώραν μεταξὺ μας πρᾶξις τις
ἀνήκεστος, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκρατούμεθα οὕτω.

Μόλις δὲ ἄλλος ἄλλο ἐρωτώμενος ἔλεγε συ-
ραιοθανθεῖς ἐγὼ τὸ τόλμημά μου, διαφυγὼν
πάντας ἀνῆλθον εἰς τὸν ναὸν καὶ θέσας τὴν χεῖ-
ρα παρὰ τῷ σώματι τῆς ἁγίας κατήλθον εἰς τὸ
πλοιάριον. Προτρέψας δὲ τοὺς συντρόφους μου
ἤρχισαμεν τὸν πλοῦν.

23. Μόλις δ' ἐπροχωρήσαμεν, καὶ ὡς πτη-
νὸν ἐπέτα τὸ πλοῖον, τοῦ ἰστίου πληρουμένου
ἀνέμου, καὶ ὁ πλοῦς ἐτελεῖτο ἄνευ ἐμποδίου
τινὸς καὶ κατ' εὐθείαν τότε ἐγὼ ἐξιστόρησα τοῖς
συντρόφοις μου το δρᾶμα, καὶ πῶς τυχαίως
εὖρον τὴν μακαρίαν, καὶ πάντα ὅσα προανέ-
φερα, καὶ τὸ τῆς θείας μεταλήψεως καὶ τὰ τῆς
κοιμήσεως αὐτῆς· καὶ οὕτως ἔχων τὴν χεῖρα ταύ-

της ἀνήλθον τὸ ἐσπέρας ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ
οὐ τούτου ἔνεκα ἐκρατούμεθα, ἄν καὶ ἐνομί-
ζαμεν ὅτι ἐπλέομεν· καὶ ἤδη διὸς ὡς πρέπει
πλέομεν, διότι κατέθεσα τὸ λείψανον. Ἀκού-
σαντες λοιπὸν ἐκεῖνοι ταῦτα καὶ μεμφθέντες
ἐμοῦ ἐστράφησαν ἀμέσως ὀπίσω καὶ ἐν μεγάλῃ
σπουδῇ ἐπέστρεφον εἰς Πάρον καὶ πάντες ὁμοῦ
ἐπροχωρήσαμεν τρέχοντες πρὸς τὸν Ναόν, δυ-
σταζόντες δὲ καὶ τρέμοντες, ἀλλὰ καὶ μετὰ
θάρρους ἐκ τῆς πίστεως ἐπλησιάζομεν· καὶ εὖ-
ρομεν μὲν τὸν τόπον τῆς θέσεως, ὡς εἰάν διέ-
σωζεν οὗτος τὸν τύπον τοῦ σώματος, ὃ νε-
κρὸς ὅμως εἶχεν γίνῃ ἀφανῆς. Ἐθαμβώθημεν
λοιπὸν πάντες καὶ ἐτρέμομεν τῆδε κακεισε ἐξε-
τάζοντες, διερευνῶντες, μήπως μετεφέρθη ἢ
ἀνέζησεν καὶ ὀλόκληρον τὸ δάσος καὶ τὰ ἄλλα
ἐρευνῶντες περιετρέχομεν μήπως ποῦ τὸ θεῖον
ἐκεῖνο κρύπτεται κειμήλιον. Δειλοί, ἀνόητοι καὶ
παχυλῆς διανοίας ἄνθρωποι καὶ ὄντως διώκον-
τες ἀφθαστα τῶν θείων θαυμάτων. Μηδὲ αἰ-
σχυνόμενοι διὰ τὸ θαῦμα τοῦ Ἑλισσαίου, ὅστις
τοὺς κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντας παρὰ τοῦ Βα-
σιλέως τῶν Σύρων, (ὧν μεταξὺ αὐτῶν, καθί-
στατο ἀόρατος δι' ἀβλεψίας περιβαλὼν αὐτούς)
ἔφερον εἰς Σαμάρειαν καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς
τὸν Βασιλέα (Βασ. Δ. Κεφ. 6 § 18). Διότι ἐ-
πιτρέπεται γὰρ εἶπω τὸ τοῦ μεγάλου θαυματουργοῦ
ὅστις εἰς τοὺς διώκοντες ἵνα συλλάβωσιν

αὐτὸν ἐν ᾧ προσηύχето εἰς τὸ ὄρος καθίστατο
ἀόρατος δένδρον καθιστάμενος. Μὴ κατωρθώ-
σαντες λοιπὸν θὰ ἀνεύρωμεν τὸ λείψανον τῆς
μακαρίας, λέγει, κατήλθομεν εἰς τὸ πλοῖον καὶ
ἀναχθέντες εἰς τὸ πέλαγος ἐπεσιτρέψαμεν εἰς
τὴν πατρίδα, δοξάζοντες καὶ ὑμνοῦντες τὸν
θεὸν τὸν ἐκάστοτε παρὰδοξα καὶ ἐξαΐσια ποι-
οῦντα.

24. Ταῦτα ὡς προανέφερον ἀφ' οὗ μοι
διηγήθη ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ μέγιστος ἄν-
θρωπος δι' ὄρκου ἐξησφαλίσθη μὴ τυχὸν εἰς
τὸν βυθὸν τῆς λήθης παραπέμψω τὴν παροῦ-
σαν ὑπόθεσιν, μὴ δὲ προφασισθεῖς, ἀποσιω-
πήσω τὸ θαῦμα διότι ὑπὸ τῆς θείας δίκης καὶ
ὑπὸ τῆς ἀγανακτήσεως τῆς ὀσίας θὰ ὑποβλέ-
πεσε. Ἐρωτῶντος μου τὸν χρόνον καὶ τὴν ἡμέ-
ραν τῆς τελευτῆς της ἵνα καὶ συγγραφή τοῦτο
μετὰ τοῦ θαύματος καὶ τελεῖται τὸ μνημόσνον
ταύτης, ὁ ἱερός ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἔλεγεν
«Πολλὰ μὲν ὡς παρατηρεῖς, ἀγαπητέ, ἐκ τοῦ
διηγήματος παραλείπονται. Διότι ἔπρεπε καὶ τὸ
γένος της καὶ ὅλην τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἄσκησιν
καὶ κακώσεις αὐτῆς νὰ σοὶ ἐξιστορήσω, καὶ
πῶς καὶ διὰ τῶν χειρῶν της ἠγωνίσθη κατὰ
τῶν προσβολῶν τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν» . . .

Πλὴν τοῦτο ἐνεθυμεῖτο, ὡς ἔλεγεν, ὅτι ἦτο
φθινόπωρον καὶ πρὸς τὸν Νοέμβριον. Πλὴν

εἶνε θεάρεστον νὰ συγγραφῇ ὁ βίος τῆς Μακαρίας καὶ μὴ καταχωσθῇ εἰς τὸν βυθὸν τῆς λήθης. Τὴν μνήμην της δέ, ἔξοχοι πάντως ἄνδρες καὶ ζηλωταὶ αὐτῆς θὰ τάξωσιν εἰς ἑορτὴν εὐκαίρου ἡμέρας, ὡς ἀρμόζει . . . . .

Ταῦτα ὁ μέγας ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἀφ' οὗ ἐξέθηκεν ἡμῖν καὶ εὐπροσηγόρως μᾶς παρκαλέσεν, κατενόδωσεν. Ἐπειδὴ δ' ἔπνευσαν οὖριοι ἄνεμοι τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐφθάσαμεν εἰς Δίαν (Νάξον). Τοῦτο τῆς εἰς Πάρον καθόδου μας τὸ περίβλεπτον κέρδος. Τοῦτο τὸ ἀνέλιπτον ἐμπόρευμα τῆς ἐπὶ Κρήτην ἐκστρατείας. Οὗτος ὁ βίος τῆς μακαρίας Θεοκτίστης (1) . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. (2)

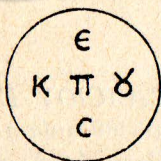
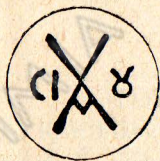
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΩ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ἠτύχησαμεν ν' ἀνεύρωμεν τ' ὄνομα

(1) Ἦς τινος τὸ Ἱ. λειψανον εὑρίσκεται ἐν Ἰκαρίῳ, ἐκτὸς τῆς ἐκκοπέσεως χειρός, ἣτις κοσμεῖ τὸν ἐν Πάρῳ Ναόν, τοποθετημένη ἐν ἀργυρῷ λάργακι, χάρις εἰς τὸν ποτὲ Προξ. Πράκτορα ἐν Ἰκαρίῳ κ. Βιτσαρῶν ἐκ Πάρου.

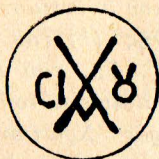
(2) Ἀντιγραφὴ ἐκ τοῦ Α'. Δελτίου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1892. Σελ. 101—112. 2 Ἐκθεοὶς Γ. Λαμπάκη μέλους τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας καὶ Γραμματέως τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλείσης.

Ἐπισκόπου τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ καθ' ἡμᾶς σχε-
δὸν ἀναμφιβόλως κτίτορος τοῦ πολυτιμοτάτου
Ναοῦ τῆς Ἐκατονταπελῆανῆς. (1) Τὸν ναὸν
τοῦτον, ἔχοντα μῆκος μὲν 37, 75. τοῦ γ. μ.
πλάτος δὲ 24, 60, ὡς ἐκ τῆς πολιᾶς αὐτοῦ ἀρ-
χαιότητος, ὡς ἐκ τῆς σοβαρᾶς Χριστιανικῆς
αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἐγ-
κρίτου Χριστιανικῆς αὐτοῦ τέχνης, καὶ τοῦ πα-
ρακειμένου αὐτῷ ἐν σχήματι Σταυροῦ, ἀρχαιο-
τάτου Χριστιανικοῦ βαπτιστηρίου, τὸν Ναὸν
λέγομεν τοῦτον δυνάμεθα τὰ ὀνομάσωμεν Ἱε-
ρὰν Μητρόπολιν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς
Χριστιανικῆς Ἑλλάδος. καὶ Ἱερὰν Βηθλεὲμ
τῶν ἐν ἐν Ἑλλάδι Χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων.
Τὸ κατ' ἀρχὰς δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἐπὶ τῶν θω-
ρακίων τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ ναοῦ ἀνέγγων
τὰ μονογράμματα ταῦτα:

(1) Γράφομεν ὡς ἐπίσημως τοῦτο ἔχει ἐπὶ τῆς μεγά-
λης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Εἰκονοστασίῳ· ἐκ τοῦ
ἐκατὸν πύλας ἔχειν, ἐφ' ᾧ ἡ γραφή πυλῆανῆς διὰ τοῦ
Η ἐκ τοῦ πύλῆ.

Πλὴν πολυτρόπως συνδυάζων ταῦτα, οὐδό-
λως ἠδυνάμην νὰ ἐξαγάγω τὸ κύριον ὄνομα
τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτε αἴφνης ἐξετάζων τὰ
φυλλώματα τῶν κιονοκράνων τοῦ ρασῦ, ἐντὸς
ἀναγεγλυμένου σταυροῦ σαφέστατα ἀνέγγων δι'
ἐγγεγλυμένων γραμμάτων.

Υ
Λ
Ε Π Ι Σ Κ Ο Π Ο Υ
C
I
O
Y

ἦτοι ΥΛΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

“Ὅτε οὐδεμίᾳ πλέον ἀμφιβολία περὶ τῆς ὁ-
ρθῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὀνόματος ἡμῶν ὑπελεί-
πετο (1).

(1) “Ὅτι δὲ οὗτος ἐστὶν ὁ κτίτωρ, τοῦτο σαφέστατα
καθ’ ἡμῶς ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι εἰς πάντα τὰ θωρά-
κια τῆς γυναικωνίδος, ἐντὸς κύκλων, ἀντὶ παντὸς ἄλ-

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς περιγραφῆς Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ, ἀπὸ τοῦ ἰ. ἤδη αἰῶνος ἠγροεῖτο τὸ ὄνομα τούτου, διὰ τοῦτο μετὰ συγκινήσεως οἱ κώδωνες τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῇ 4 μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἦτοι τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν μετέδωκαν τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, ὅτε ἐν αὐτῷ τῷ Ναῷ παρόντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Κυρίου Γρηγορίου, παντὸς τοῦ Κλήρου, τοῦ Δημάρχου κ. Μάτσα, τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καὶ πλήθους λαοῦ, ἀνεκοινώσαμεν τὰ περὶ τῆς πολυτιμῆτου ἀξίας καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σεπτιοῦ τούτου Ναοῦ, μεθ' ὃ Ἐπίσκοπος ἐφ' ὑψηλῆς ἀναβάς κλίμακος, ἐφ' ἧς ἡμεῖς ἀναβάντες τὸ ὄνομα τοῦτο πρῶτον ἀνέγνωμεν, πρῶτος αὐτὸς ἀνεκοίνωσε καὶ ἐξεφώνησε τούτο εἰς τὸ κάτωθεν ἀνυπομόνως καὶ ἐν μυστικῇ σιγῇ παριστάμενον πλῆθος, μεθ' ὃ τῇ ἰδίᾳ τοῦ

λου κοσμήματος χαράσσεται τὸ μονόγραμμα τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτι πλὴν τούτου δλόγραφον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὰ φυλλοφόρα κοινόγραμμα τοῦ Ναοῦ, ὅτι ἡ γλυπτικὴ αὐτῶν εἶναι τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς τοῦ Ναοῦ χαρακτικῆς τέχνης, ὅτι ἡ κατὰ γενικὴν πτώσιν δηλοῖ τὸ ἀναλώμασι Ὑλασίου Ἐπισκόπου. Τέλος ὅτι καὶ ἀλλαχόθεν ἐστὶ γνωστὸν ὅτι ὅπως κατὰ γενικὴν, ἐν τοῖς θωρακίοις τῆς γυναικωνίτιδος ἐν Κων]πόλει, ἐν Μισορᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτως κατὰ γενικὴν ἐγχαράσσονται τὰ δνόματα τῶν κητιόρων τῶν Ἱερῶν Ναῶν.

Σεβασμωτάτου Ἐπισκόπου εὐσεβεῖ πρωτοβου-
λία συγκινητικὸν ἐψάλη μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ
πολιοῦ Ἐπισκόπου τούτου Ὑλασίου.

Ἰδὸν ὧς εἶχεν ἡ προσφώνησις τοῦ Σεβασμωτάτου
Ἐπισκόπου.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά.

«Εἰς πάντας ἡμᾶς εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ περικαλλέστατος
καὶ παλαιότατος οὗτος γὰρ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὁ
κατακοσμῶν ὄχι μόνον τὴν νῆσόν μας Πάρον, ἀλλὰ καὶ
ἄπασαν τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν διὰ τὸ
πανάρχαιον αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ σῴζεται καὶ τὸ ἱε-
ρὸν Βαπτιστήριον τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων·
εἶναι λέγω γνωστὸν ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν εἴτε ἐκ παραδό-
σεως εἴτε ἐξ ἱστορίας ἐγίνασκε τίς ὁ ὑρχιερατεύσας κα-
τὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτε ὁ γὰρ οὗτος ἀνφοδομή-
θη, ἢ τίς ὁ κτήτωρ αὐτοῦ.

Ἦδη ὁμοῦς ὅτε ὁ ἀκάματος καὶ πολυμαθὴς τῆς χρι-
στιανικῆς ἀρχαιολογίας θεολόγος κ. Γεώργιος Λαμπάκης
κατὰ προτροπὴν καὶ σύστασιν ἐμοῦ τοῦ μετροῦ ἱεράρ-
χου σας διαμένοντος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος
ὧς συνοδικοῦ συνέδρου. μετέβη ἐνταῦθα ἵνα σπουδάσῃ
ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πράξεως ἐφαρμοσθῇ
τὰς θεωρίας του, ἐξετάζων καὶ ἐρευνῶν, ἀνεκάλυψε
ἐπ' αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς καὶ εἰς σχῆμα σταυροῦ τὸ ὄνομα
τοῦ τότε Ἐπισκόπου, προσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν μου
πλήρης χορᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀναγγέλλας μοι τὴν ἀνά-
γνωσιν τοῦ τέως ἠγνωσμένου.

Ἐρχομαι λοιπὸν σήμερον καὶ ἐγὼ ὁ ἀνάξιος τῶν ἐπι-
σκόπων καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, μετὰ παλλούσης καρ-
δίας καὶ πολλῆς συγκινήσεως, θεωρῶν ἐμαντὸν ἐδτυ-
χῆ ὧς πρὸς τοῦτο νῦν σας ἀναγγέλλω τὸ ὄνομα τοῦ ἐπι-
σκόπου τοῦ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κτήτορος τοῦ ἱε-

ροῦ καὶ σεβασμίου καὶ παναρχαίου τούτου ναοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἀναγνώσητε καὶ ὑμεῖς αὐτὸ πεισθέντες, ἀπασιθῆτε αὐτὸ μετ' εὐλαβείας, εἶτα δὲ ποιήσωμεν δέησιν πρὸς τὸν ἐν Τριάδι θεὸν ἵνα αὐτὸν μὲν τὸν μέγιστον εὐεργέτην τῆς γῆσου μας ἀναπαύσῃ ἡμᾶς δὲ ἐλεήσῃ ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

Ἴδου τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς στήλης, Ὑλασίου ἐπισκόπου.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐτελέσθη ἡ δέησις ἱσταμένων τῶν Χριστιανῶν μετ' εὐλαβείας καὶ συγκινήσεως μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρον καὶ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν Γρηγορίου.

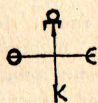
Ἐν Παροικίᾳ τῆς Πάρον τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891
Ὁ Ἐπίσκοπος Πάρον καὶ Νάξου (τ.σ.) † ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ταύτην δὲ ὑπογράψας καὶ τῇ σφραγίδι τῆς Μητροπόλεως αὐτοῦ ἐπισημάνας παρέδωκεν ἡμῖν ὡς ἱστορικὴν ἀγάμνησιν τοῦ γεγονότος, ὅπως καταθέσωμεν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ἣν καὶ ὑπ' ἀριθ. 1181 κατεγράψαμεν.

Πλὴν τῶν μοιχογραμμάτων τούτων, ἐπὶ τῶν σταυροφόρων θωρακίων τῶν ἀρχαίων **διαστύλων** ἅτινα δυστυχῶς ἀκόμποις γλυφαῖς οἱ ἐκεῖ παρεμόρφωσαν, αἱ δὲ λόγου ἄξιαι εἰκόνες τοῦ Μαυρογένους, ἔργον τοῦ 1788, περιέφραξαν τὸ σύνηθες εἰκονοστάσιον σχηματίσασαι· ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰησοῦν θωρακίου ἀναγινώσκομεν:
† ΚΕΚΟCΟΝΤΩΝΒΑCΙΑΕΑΣΕΠΑΚ8CΟΝΗΜΩΝ
ἦτοι: «† Κύριε σῶσον τὸν Βασιλέα καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν».

Ἐπὶ δὲ τῶν ἄκρων ἀναγινώσκομεν τὰ μοιχογράμματα ταῦτα.

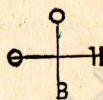
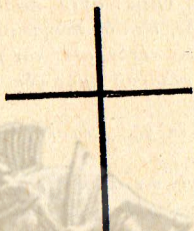

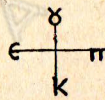
Θεοτόκε

Γεωργίου

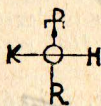

βοήθει

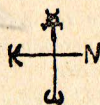

Ἐπισκόπου

Ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς κοιμήσεως
τῆς Θεοτόκου θωρακίου ἀναγινώσκομεν ταῦτα:

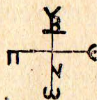
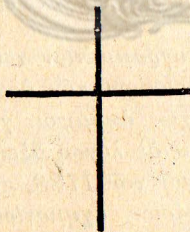
κητόρας;

Κωνσταντίνου

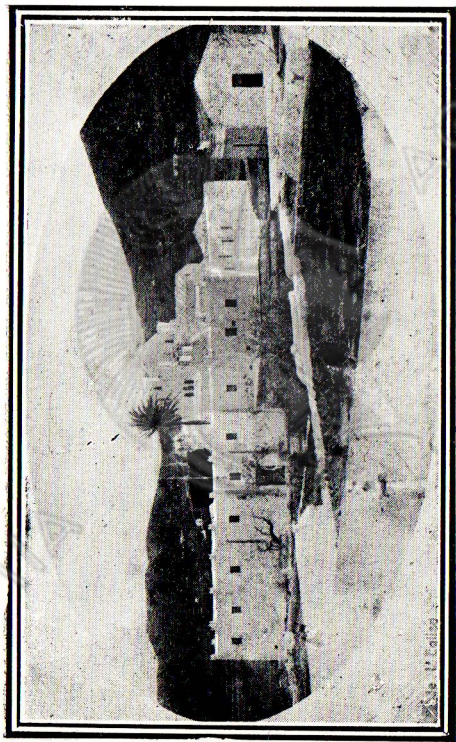

Γεωργίου

...;

(;) Ὁ κ. Λαμπάκης ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ δημοσιευθείσῃ
ἐκθέσει, ὡς δυσανάγνωστον δὲν ἐξημερεύει τὴν φράσιν

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΠΥΛΙΑΝΗΣ ΠΙΛΑΡΟΥ

Βεβαίως τὰ θωράκια ταῦτα εἰσὶ μεταγενέ-
στερα τῶν ἱερῶν **διαστύλων**, ἅτινα καθ' ἣν
ἐποχὴν ἐκτίσθη ὁ Ναὸς οὗτος ἦσαν ἐλεύθερα,
οὐδόλως δ' ἀπίθανον ὅτι ταῦτα ἀλλαχόθεν με-
τηρέχθησαν εἰς τὸν Ναὸν τοῦτον, ἢ ἀναφέρον-
ται εἰς μεταγενεστέρας ἐπὶ τοῦ Ναοῦ τούτου
προσθήκας.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ εἰκο-
νοστασίῳ ἀναγινώσκομεν IC XC ὁ Ο ΠΑΝ-
ΤΟΚΡΑΤΩΡ, ἐπὶ δὲ τῆς Θεοτόκου, ΜΗΡ—
ΘΣ Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΠΥΔΗΑΝΗ ὑπ' ἀμφο-
τέρας δὲ ἀναγινώσκομεν συντετμημένως ΙΩ.
(ἄννου) ΝΚ (Νικολάου) ΠΤΡ (Πέτρου) Β.Β.Δ.
(Βοϊβόδα) ΜΡΑΜ. (Μαρίας Δομνίτσας) ΚΤΚΝ
(καὶ τέκνων). 1788. ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΗ.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς μεγάλης θύρας τοῦ
Νάρθηκος, ὅστις εἶναι ἄκομπος μεταγενεστέρα
προσθήκη ἰς' αἰῶνος ἀναγινώσκομεν ἀνορο-
θογράφως:

† ΝΝΗΨΗΤΙ ΚΕ ΤΟΥ ΔΟΥΔε

ἣτις ἔλλειπει εἰς τὸν πρὸς τὰ κάτω δεξιὸν Σταυρὸν
(καὶ) πάντων τῶν εὐσεβῶν. Τὸ τακτικὸν ὄμωσ μέλος κ.
Δ. Παπαγεωργίου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογ. Ἐται-
ρίας διὰ τῆς πρὸς τὸν κ. Γ. Λαμπάκη ὑπ' ἀριθ. 1852
καὶ ἀπὸ 6 Δ)βρ. 1892 ἐκθέσεώς του ἐρμηνεύει οὕτως
τὸ 8ον τοῦτο μονόγραμμα ὅρα Δελτίον Βον 1894 τῆς
Χρῆστ. Ἀρχ. Ἐταιρείας Σελ. 99—100.

ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΙΧΕΛΙ ΓΑΣΣΑΡΟ
ΠΟΥΛΟΣ ΜΑΓΟΡΗΣ
† ΜΝΗΣΗΤΙ ΚΕ ΤΗ ΨΙΧΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΑΜΑΡΤΟΥ
1678

Δεξιᾷ τὸ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν Νάρθηκα ἐπὶ
μαρμαρίνου τάφου, ἐφ' οὗ ἐστὶν ἀναγεγλυμ-
μένον οἰκόσημον χειρὸς κρατούσης τρεῖς λαμ-
πάδας ἀναγινώσκομεν:

† ΕΓΩ ΝΙΚΟΛΑΣ ΒΟΥΤΖΑΡΑΣ ΗΚΑΜΑ
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΜΝΗΜΙΟΝ.
ΕΠΙ ΖΩΗΣ ΜΟΥ (¹) ΚΑΙ Ο ΔΕΣΠΟΤΗΣ
Ο ΧΣ ΝΑ ΒΑΔΙ ΕΙΣ.
ΤΑΙΣ ΑΓΚΑΛΕΣ ΤΟΥ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΟΥ
ΕΤΟΥΣ 1617

Ἀριστερᾷ δὲ τοῦ Νάρθηκος εὔρηται ἕτερος
ἐκ μαρμάρου τάφος, ἐφ' οὗ εὔρηται οἰκόση-
μον χειρὸς κρατούσης γραφίδα ἐκ πτεροῦ, καὶ
ἐφ' οὗ ἀναγινώσκομεν.

1651 ΕΙΚΟΝΑ ΦΕΡΟΝ
ΜΗΝΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΩ ΔΑΚΡΥΟΡΡΕΙΣ ΩΡΑΣ
24 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΙΚΡΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΙΣ
ΚΟΝΤΙΑΗ ΥΙΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐπὶ τῆς γυναικωνίτι-
δος παρεκκλησίου, πλήρους ὀστέων ἐπὶ λίθου
λευκοῦ μαρμάρου ἀναγινώσκομεν.

(¹) Δηλ. ζῶντος.

†
ΑΝΑΚΕΝΙΣΙ ΕΚ ΒΟΘΡΟΥ ΟΥΤΟΣ Ο
ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΤΙΜΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΟΥ Χ8 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ
ΑΝΩΘΕΝ ΕΝ Τῷ ΚΗΜΙΤΗΡΙΟ ΔΙΑ ΣΥΝ-
(ΔΡΟΜΙΣ ΚΕ ΘΕΟΔΟΥ ΓΕΩΡΓΙ8
ΜΑΣΟΥ ΚΕ ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΑΣ ΑΥΤΟΥ
ΜΟΣΚΟΥΣ 1698.

Κάτωθεν δὲ τοῦ ναΐδιου τούτου ἐπὶ τμήμα-
τος λιθίνου κρασπέδου ἀναγινώσκομεν:

ΤΑΔΑΠΟΧΥΚΑΤΑΒΑΣΕΙ 1635 = τὰ δὲ
(ἔτη) ἀπὸ Χριστοῦ καταβάσει 1635.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ παρεκκλησίου τοῦ
ἁγίου Δημητρίου ἀναγινώσκομεν:

IC		XC
<hr/>		
NI		KA

ΜΝΗΣΤΙΤΙ ΚΥΡΙΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛ8 ΤΟΥ
ΘΕΟΥ.

ΔΗΜΗΤΡΙ8 ΚΑΙ ΦΙΛΙΠΑ 1666

Ὅπισθεν δὲ τοῦ μαρμαρίνου κοσμήτου τοῦ
ἱεροῦ βήματος ἀναγινώσκομεν:

Ἰω]σήφ Ρξι Δοξ ὁ Ζακύνθιος 1657

Ὑπὸ τὸν Σταυρὸν δὲ, τοῦ ὀπίσω τῆς Ἁγίας
Τραπεζῆς ὑπάρχοντος, «Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ
Θεοῦ Ἰωάννη Σκορδείλη» ἔργον ὡς νομίζο-
μεν τοῦ 1690.

Εἰς τὸ Διακονικὸν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ
ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκομεν:

Αφλξ=1536

μην . . τοβρηδ

С . . ОУ . . ΘУ

πουС τ εο . АУ

τοУ

Εἰς δὲ τὸ ὑπέρθυρον τῆς θύρας τῆς ἱερᾶς Προ-
θέσεως.

†МНІСІТІ КЕ ТІ ПСΥΧІ ТОУ ΔΟΥΔΗ
ТОУ ΘΕΟΥ ΜΑΝΟΛΙ ΒΙΤΣΟΡΕΟΝ ΕΠΙ-
ΤΡΟΠΟΥ 1611.

Ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου δε εἰκονοστασίου τοῦ
παρεκκλησίου τούτου, ἐπὶ τῆς λίαν πεπαλαιω-
μένης εἰκόνης τῆς Θεοτόκου ἀναγινώσκομεν
«МНΡ-ΘΟΥ Η ΕΛΕΟΥСА», ὑπ' αὐτὴν
δὲ ἀναγινώσκομεν:

ἦται: «Διὰ χειρὸς Δημητρίου Ἱερέως».

Ἡ εἰκὼν αὕτη, ἀσθηροῦ καλοῦ Βυζαντια-
κοῦ τύπου ἐστὶ πολῦτιμον ἔργον ιε'. περιόπου

αἰῶνος, ἐγκρίτου Βυζαντιακοῦ ἀγιογράφου, τὸ πρῶτον ἤδη ἡμῖν γνωριζομένου.

Τοῦ αὐτοῦ δὲ ἱερέως ἔργον ἐστὶ καὶ ἡ ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ μεγάλου Ναοῦ εὐρισκομένη λόγου ἀξία μεγάλη ἡμικυκλικὴ πρὸς τὰ ἄνω εἰκῶν, ὕψ. 1,80 μῆκους 1,50, ἧς ἄνω μὲν εἰκονίζεται τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, κάτω δὲ ἀφ' ἑνὸς ἢ Θεῖα Λειτουργία, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ χειροτονία Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.

Οὕτως, ἄνω τῆς εἰκόνος ἀναγινώσκομεν «**Ἡ μεγαλώνυμος ἀτδῖος Σοφία τοῦ Παταδς σύν τῇ νοερᾷ οὐσίᾳ**» ἐπὶ τοῦ Θρόνου δ' ἐφ' οὗ καθέζεται ἡ Ἁγία Τριάς ἀναγινώσκομεν «**τρόμω Σοι λειτουργοῦσι**» ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Θρόνου «**Ἀγγελικαὶ λαμπρότητες**» δεξιᾷ τούτου «**πάρεσιῶσαι μέλπουσιν ἀεί**».

Ἀριστερᾷ παρίσταται ἡ Θεοτόκος, πρὸς ἣν Χερουβὶμ λέγει «**τρισάκτινε ἥλιε τρισσοκλεέστατον φῶς**» Δεξιᾷ δὲ ὁ Πρόδρομος, πρὸς ὃν ἕτερον Χερουβὶμ λέγει «**δὲ τρισὶ γνωριζόμενος, ἅγιος ἅγιος ἅγιος**».

Κάτωθεν δὲ τοῦ Θρόνου δεξιᾷ τούτου «**τῆς Θεότητος φύσιν ἐνι**» ἐν μέσῳ τούτου «**ζομένην μονάδα τρία**» ἀριστερᾷ «**πρόσωπα Πατρὸς Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος**».

Ὁ Θεὸς Πατὴρ κρατεῖ σφαῖραν μετὰ Στανροῦ, ἐφ' οὗ εἰσι τὰ γράμματα.

Ο
 Θ Μ   ΟC = δ ἐμὸς κόσμος
 ΚΟ

Μεταξὺ δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δύο Σεραφεῖμ λέγουσιν, τὸ μὲν «**Θεὸς Πάτερ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἡ ἀναρχος φύς**» — τὸ δὲ συνεχίζει «**σις καὶ δόξα ὁ εἷς μὲν τῇ φύσει (τρισοὶ δὲ τοῖς προσώποις)**».

Πρὸς τὰ κάτω ἢ εἰκὼν διαιρεῖται εἰς δύο, καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος ὑπὸ τὸν τίτλον **Η ΑΓΙΑ ΣΙΩΝ** γίνεται ἡ ἐξέλευσις τῶν τιμίων δώρων, ἅτινα ὁ Ἰησοῦς ἀσκεπῆς ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς δέχεται παρὰ τῶν εἰσδεδυμένων ἁγίων Ἀγγέλων, οἵτινες ἐπὶ κεφαλῆς φέροντες τοὺς **ἀέρας**, ὁμοιάζουσι πρὸς Αἴγυπτίας Θεότητος, εἰς τὸ δεύτερον δὲ μέρος ὁ Ἰησοῦς πάλιν ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς φέρων **Μίτραν** καὶ ἐκφωνῶν τὸ «**ἡ Θεία Χάρις**» χειροτονεῖ γονυκλινῇ εἰς Ἐπίσκοπον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν δύο πολυτίμων τούτων τῆς χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης εἰκόνων.

Τῇ ὑποδείξει δὲ τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου Ἰωάννου Παπανικολάου Βιτζαρᾶ ἀποξύσαντες τὸ ὑπόχρισμα τῆς ἐγγύτατα τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀριστερᾶς τοῦ μεγάλου Ναοῦ παρασιτάδος εὐ-

ρομεν δι' ἐρυθροῦ χρώματος γεγραμμένα τὰ
γράμματα.

† CYΩO; N M · IPOCON Y · E Γ E O K
N E · Ψ · N · N · · C
· · · O · · ·

OT

TINON

ONΠAΠ · ΔO

ἀφ' ὧν οὐδεμίαν ἔννοιαν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξα-
γάγωμεν.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον δὲ τοῦ παρεκκλησίου τῆς
ἀγίας Θεοδοσίας ἐπὶ λίθον λευκοῦ μαρμάρου
εὔρηται ἡ ἐπιγραφή

†

† IEP A ΘEOΔOCIA EYXOY TOY ANA-
KAINICANTOC
KΩC IAC KAAAPΓIPOY.

1619

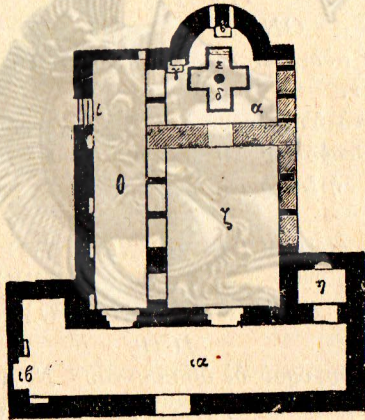
Ἐπὶ ἀργυροῦ δὲ δίσκου τοῦ Ναοῦ φέρον-
τος περίξ 12 Προφήτας, ἔχοντος καὶ τρεῖς θέ-
σεις πρὸς πῆξιν τριῶν κηρίων ἀναγινώσκομεν

† ΔE HCIC TΩN ΔOYΔΩN TOY ΘEOY
IΩANNOY KAI MAPINOY MAPIAC KAI
MIXAHA
TZI; 13 KYPIA KATAΠΩΛHANH (1)

Σ. Α. Τὰ περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ μεγαλοπρεπεστάτου τού-
του Ναοῦ χρήζουσιν ἰδίως μονογραφίας, ἐν ἧ καὶ μόνον

Παρὰ τῆ μεσημβρινῇ πλευρᾷ τοῦ πολυσέ-
πτου τούτου Ναοῦ, ἐθανμάσαμεν τὸ πανόρ-
χαιον βαπτιστήριον, ἔργον του δ—ε'. καθ' ἡ-
μᾶς αἰῶνος, οὗτινος τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κά-
τοψιν ὑφ' ἡμῶν καταμετρηθεῖσαν ἐνταῦθα καὶ
δημοσιεύομεν οὕτως.

α) Ἐσωτερικὸς χῶρος τοῦ Βαπτιστηρίου
ἐφ' οὗ

ἠδύνατο νὰ ἐξετασθῶσιν ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως καὶ ἡ
ἀξία τοῦ Ναοῦ τούτου, τῶν ἱερῶν διατέλων, τοῦ Θρόνου
τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου, τοῦ ἱεροῦ κιβωρίου, τῆς γυναικω-
νίδος τοῦ πολυσέπτου βαπτιστηρίου, τῶν ἐν αὐτῇ δι-
αφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν αὐτῷ διαφόρων ἱερῶν εἰκό-
νων, καὶ τῶν τοιούτων

β') μεταγενεστέρα ἐπὶ τοῦ μύακος ἁγία Τρά-
πεζα καὶ

γ') μεταγενεστέρα ἱερὰ πρόθεσις.

δ') Ἡ ἐν σχήματι Σταυροῦ ἱερὰ κολυμβήθρα
ἔχουσα τρεῖς βαθμίδας πρὸς Δυσμὰς, δι' ὧν
κατήρχοντο οἱ βαπτιζόμενοι, καὶ τρεῖς πρὸς
Ἀνατολὰς, δι' ὧν ἀνήρχοντο πρὸς τὸ φῶς
τοῦ νοητοῦ Ἑλίου τῆς Δικαιοσύνης προσβλέ-
ποντες.

Τὰ θωράκια τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας εἰσὶν
ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἐφ' ὧν εἰσὶν ἐν ὄλῳ 38
ἀναγεγλυμμένοι Σταυροί.

ε') Ἡ ἱερὰ νησίς, ἐφ' ἧς ἰστάμενος ὁ Πρε-
σβύτερος ἐτελεσιούργει τὰς τρεῖς ἀναδύσεις καὶ
τὰς τρεῖς καταδύσεις.

ζ') Ἐξωτερικὴ αἴθουσα τοῦ Βαπτιστηρίου,
ἐν ἧ ἔγίνοντο αἱ πρὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος
διατυπώσεις τῆς κατηχήσεως τῶν πρὸς τὸ ἅγιον
Βάπτισμα προευντρεπιζομένων ἀδελφῶν.

η') Σκενοφυλακεῖον ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο τὰ
περὶ τὴν τελετὴν τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος
χρειώδη· νῦν παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος.

θ') Διάδρομος διὰ τῆς

ι') θύρας συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ κυρίως Ναοῦ.

ια') Γενικὸς Νάρθηξ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ συ-
στήματος τοῦ Βαπτιστηρίου διὰ τῆς

ιβ') θύρας συγκοινωνεῖ ὡσαύτως μετὰ τοῦ κυ-

ρίως Ναοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐν Πάρω
ιεροῦ Ναοῦ καὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου χριστιανικοῦ
Βαπτιστηρίου.

Ἐν Πάρῳ ὡσαύτως εὑρομεν καὶ δύο πα-
λαιούς κώδωνας, τὸν μὲν ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ἑκα-
τονταπυλῆανης τοῦ 1592, (MDLXXXII) τὸν
δὲ ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς
Μονῆς τῆς Νάξου, ⁽¹⁾ τοῦ 1575 (M. DLXXV).

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 998 εἰκὼν τοῦ Χριστιανικοῦ
Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἐλήφθη ἐκ Πάρου ὡς
ἀναφέρει ὁ Γ. Λαμπάκης ἐν Σελ. 114 τοῦ
αὐτοῦ τεύχους. «Ἡ ὑπ' ἀρ. 988 πολυτιμω-
τάτη εἰκὼν τῆς εὐρέσεως τοῦ τιμίου Στανροῦ λη-
φθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Πάρῳ ναοῦ τῆς Ἑκατονα-
πυλῆανης, ἐν ἣ παρίσταται ἡ ἐπὶ παρουσία τῆς
ἁγίας Ἐλένης ἀνασκαφῆ τοῦ Τιμίου Στανροῦ,
ἡ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ νεκροῦ ἀναγνώρισις
αὐτοῦ ὡς Τιμίον ξύλον, καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρ-
χου Μακαρίου ὑψώσις αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΩΣ ΚΑΛΕΙΤΑΙ Ο ΝΑΟΣ

Ὁ διαπρεπὴς συμπολίτης μας Καθηγητὴς κ.
Μ. Κροίσπης γνωστότατος διὰ τὰς ἀρχαιολογικὰς
τον ἐρεῦνας καὶ τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον του ἐπὶ
παντὸς οὗτι ἀφορᾷ τὴν πατρίδα μας Πάρον, διὰ

(1) Ἐν Τησιδίῳ.

μελέτης του, ἥς τινος μέρη μόνον ἐδημοσίευσαν αἱ ἐν Νάξῳ ἐφημερίδες «Παροναξία» «Διγαῖον» καὶ τελευταίως «Τὰ Πάρια» (ἱστορικὴ περὶ Πάρου μελέτη τοῦ κ. Ν. Κυπραίου) προσπαθεῖ διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ναὸς ἐλέγετο πάντοτε **Καταπολιανή**, εἶτα δὲ ὑπὸ λογίων, ὑπὸ ἱεροῦ δόλου (fraus ria) διαπνεομένων, ἐκλήθη **Ἑκατονταπυλιανή** διὰ τὸ ἔχειν **δηθεν 100 πύλας**. (1)

Καίτοι τὸ θέμα τοῦτο ἔδει νὰ συζητηθῇ ἐν ταῦθα ἐκτενῶς μάλιστα, οὐχ ἦτιον ὅπως ἀπαλλάξωμεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν φιλολογικῆς συζητήσεως, ἤκιστα ἄλλως τε εὐχαρίστου, ἀρκοῦμεθα τῶρα ν' ἀναγράψωμεν, ὅτι δὲν συμφωνοῦμεν τῇ γνώμῃ τοῦ σεβαστοῦ Καθηγητοῦ φρονοῦντες ὅτι ὁ Ναὸς ἐλέγετο πάντοτε **Ἑκατονταπυλιανή**. Χωρὶς δὲ τὸ **Καταπολιανή** νὰ εἶναι ἐπίθετον ὑπονοοῦν τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν ὁ Ναὸς ὡς πρὸς τὴν ἄνωθεν αὐτοῦ εὐρισκομένην πόλιν, ὡς πιθανὸν νὰ συμβαίῃ ἐν Ἐμοργῶ καὶ Ἀπειράνθῳ Νάξου, ἔνθα ὑπάρχουσι Ναοὶ τοῦτο

---

(1) Τὴν πραγματείαν του πλήρη, παρεχώρησεν ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς· ὡς λίαν ἐκτενῆ ὁμοῦ καὶ γέμουσαν γραμματολογικῶν παρατηρήσεων ἐπεφυλάχθημεν ἄλλοτε νὰ δημοσιεύσωμεν, ἄρκεσθέντες σήμερον εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα.

τὸ ὄνομα φέροντες, εἶνε ἀπλῶς παραφθορὰ τοῦ κοσμητικοῦ ἐπιθέτου Ἑκατονταπυλιανή κατ' ἀφαίρεσιν στοιχείων (ἐκατοντάδραχμον=κατοστάρικο, εἴκοσ(ι) πεντάδραχμον=κοσπεντάρικο) ὅπερ ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ εἰς τὰς Ἑκατονταπύλους Θήβας τῆς Αἰγύπτου, χωρὶς τρσαύτας πύλας αὐταὶ γὰ ἔχουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ στρογγυλὸν τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ διὰ τὸ μεγαλοπρεπές· (ὅπως λέγομεν καὶ ρόδον ἐκατοντάφυλλον ἢ κατόμφυλλα καὶ τριαντάφυλλα καὶ ἐκατόγχειρ, ἐν ᾧ οὔτε τοῦ ἐνὸς εἴδους τῶν ρόδων τὰ φύλλα ἀριθμηθέντά ποτε εὐρέθησαν ἑκατόν, οὔτε τῶν ἄλλων τριάκοντα μόνον, οὔτε ἄνθρωποι ἑκατὸ χεῖρας ἔχοντες.) Οἱ Πάριοι δὲ γνωρίζοντες καλῶς ὅτι κατέχουσι τὸν δεύτερον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ ἀρχαιότητα ναὸν τῆς Χριστιανωσύνης, κατ' ἀπομίμησιν ἴσως τῶν Ἑκατονταπύλων Θεβῶν, τὸν ναὸν τῶν Ἑκατονταπυλιανῶν ὠνόμασαν. Οὐδὲ προσθέτουσιν εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ κ. Κρίσπη τὰ γραφένια ὑπὸ τῶν κ. κ. *Jusépe Pitton Tournesfort* καὶ *Louis Ross*, καθ' ὅσον ὁ μὲν πρῶτος τῷ 1700 περίπου καὶ ὁ δεύτερος τῷ 1837 συνοδεύων τὸν Βασιλέα Ὁθῶνα περιῆλθον τὰς νήσους, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ καθ' ἣν οἱ ὀλίγοι κάτοικοι αὐτῶν ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένοι καὶ οὐδόλως φανταζόμενοι τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεως τῶν ξενογλώσσων θαυμαστῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν, ἀνίδεοι δὲ τῆς

αἰτίας καὶ τοῦ λόγου οὕτως ἔνεκεν ἄλλοι πολλῶν αὐτῶν προγενέστεροι τὸν Ναὸν Ἐκατονταπυλιανὴν ὠνόμασαν, καὶ ὑπολαμβάνοντες αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ὅτι ὁ Ναὸς οὕτως ἐκλήθη οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔχειν αὐτὸν 100 πύλας, Καταπολιανὴν ἐκ τοῦ Ἐκατονταπυλιανὴν ἀπεκάλουν. *Les Gres appellent cette Eglise Cataroliani* (Καταπολιανή) λέγει ὁ *Tournefort*, ἀκριβῶς διότι δὲν ἠδύναντο οἱ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀφελεῖς τῆς γῆσου κάτοικοι νὰ προφέρωσιν ἄλλως τὸ ὀκτασύλαβον Ἐκατονταπυλιανή.

ΠΟΤΕ ΕΚΤΙΣΘΗ Ο ΝΑΟΣ

Τὸν πρὸς μελέτην τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Ναοῦ καὶ στερέωσιν τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου ἐπίτηδες, ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως, μεταβάντα εἰς Πάρον, Ἐφορον τῶν Χριστιαν. καὶ Μεσαιων. Μνημείων ἀξιότιμον κ. Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου, πρὸς ὃν πολλὰ ὀφείλομεν διὰ τὴν ἄκρως εὐγενῆ καὶ λίαν πρόθυμον παραχώρησιν τῶν πλείστων φωτογραφιῶν τοῦ Ναοῦ κλπ. παρεκαλέσαμεν, ὅπως ἔχωμεν τὴν γνώμην του περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ὁ Ναὸς ἐκτίσθη.

Παρ' ὅλας τὰς σοβαρὰς καὶ σπουδαίας ἀσχολίας του εὐηρεστήθη νὰ παραχωρήσῃ ἡμῖν τὰ κάτωθι, περίληψιν τῆς μεγάλης περὶ Ἐκατονταπυλιανῆς μελέτης του, ἅτινα διὰ τὸ ἀυθεντικὸν τῆς γνώμης του ὑπερηφάνως καταχωρίζο-

μεν ἐνταῦθα καὶ τὰ ὁποῖα δίδουσι, παρὰ τὴν συμ-
κρότητα εἰς χῶρον, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤτιον
τὴν πιθανωτέραν ἐποχὴν τῆς ἀνοικοδομήσεως
τοῦ Ναοῦ τούτου, τοῦ ἀριστουργήματος τῆς
Ἀνατολῆς, ὅστις σεμνύεται διὰ τὸ μοναδικὸν
καθ' ἅπασαν τὴν Χριστιανωσύνην βαπτιστήριόν
του, ὅπερ εἰς οὐδένα μέχρι τοῦδε γνωστὸν ἀρ-
χαῖον Ναὸν ὑπῆρξέ ποτε ἢ ὑπάρχει, οὐδ' εἰς
αὐτὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅστις φέρεται καὶ τοῦ
Ναοῦ τῆς Πάρον ἀρχαιότερος. Καθ' ὅσον τὰ
ὑπάρχοντα ἐν τοῖς Ἰταλικαῖς πόλεσι Ραβέννη,
Πίσση, Φλωρεντία καὶ Πάρμα εἰσὶν πολλῶ μετα-
γενέστερα. Ὁ Εὐσέβιος μάλιστα ἱστορεῖ ὅτι τῶν
Χριστιανῶν πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου βαπτι-
ζομένων εἰς ποταμοὺς καὶ λίμνας, πρῶτος πολλὰ
τοιαῦτα Βαπτιστήρια Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας
ἠκοδόμησε, μὴ σωζόμενα ὅμως σήμερον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἰανουαρίου 1912.

Κύριον Κ. Γ. Ναυπλιώτην

Ἐνταῦθα

Ἀξιότιμε φίλε

Εἰς τὴν παράκλησιν ὑμῶν, ὅπως συνεισφέρω καὶ
ἐγὼ εἰς τὸ καταρτιζόμενον βιβλίον σας, περὶ τῶν σω-
ζομένων τῆς Ἐκατονταφυλιανῆς, μετὰ πολλῆς χα-
ρᾶς σπεύδω ν' ἀποκριθῶ, ἀποστέλλων πρὸς ὑμᾶς βραχὺ
σημείωμά μου περὶ τοῦ θαυμασίου τούτου Ἰ. Ναοῦ.
Τὸ σημείωμά μου εἶνε βραχὺ, καὶ δι' ἔλλειψιν ἔπαρ-

κοῦς χώρου καὶ διὰ τὴν βραχύτητα τοῦ ὑμετέρου βιβλίου, εἰς εὐρὺν κύκλον ἀναφερομένου. Ἀπλῶς καὶ λίαν συνεπηγημένως ἐκθέτω πρὸς ὑμᾶς τὴν γνώμην μου περὶ τοῦ Ναοῦ, τὸν ὁποῖον ἔχω καταστήσει προσφιλὲς ἀντικείμενον μακρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς ἐρεῦνης μου, τῆς ὁποίας τὰ πορίσματα μὲ πρῶτην εὐκαιρίαν θέλω ἐκδώσει εἰς μακρὸν βιβλίον.

Ἄνεκφραστος θὰ εἶνε ἡ χαρὰ μου, ἀγαπητὲ φίλε, ἂν αἱ ὀλίγαί μου γραμμαὶ κατορθώσουν νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τοὺς Παρίους καὶ τοὺς Ἑλληνας ἐν γένει, τὸν σεβασμὸν τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὸ μεγαλοπρεπέστατον τῶν μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν σωζομένων Βυζαντινῶν μνημείων, πολυτιμώτατον μνημεῖον ὄχι μόνον τῆς Πάρου, ἀλλὰ τῆς Ἑλλάδος ὅλης.

Μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης

ΛΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

*Ἐφορος τῶν Χριστιανικῶν καὶ Μεσαίωνικῶν ἀρχαιοτήτων.

Ο ΝΑΟΣ

ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΙΑΝΗΣ

Εἰς τὸν ἀληθῶς θαυμασιώτατον ἐν Πάρῳ ναὸν τῆς Θεοτόκου τῆς Καταπολιανῆς, ὡς φαίνεται ὅτι ἐκαλεῖτο ὁ ὑπὸ τῶν λογίων μετασχηματισθεὶς εἰς Ἑκατονταφυλιανήν, διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἐν τῶν παλαιοτάτων καὶ πολυτιμωτάτων μνημείων τῆς πρώτης περιόδου τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, τῆς διὰ τοῦ ἀπαραιμίλλου με-

γαλουργήματος τῆς ἁγίας Σοφίας καθορισθείσης.

Ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς παρέχει συγχρόνως εἰς ἡμᾶς ἐν τῶν περιπλοκωτέρων προβλημάτων τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, τῆς ὁποίας τὰ μνημεῖα καθόλου καὶ περισσότερον τὰ ἐν Ἑλλάδι, μόνον πρὸ μικροῦ ἤρχισαν προσεκτικῶς νὰ μελετῶνται.

Σπουδαιότατα καὶ πολυάριθμα εἶνε τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα διεγείρει ἡ θέα τοῦ Ναοῦ εἰς τὸν ἐρευνῶντα αὐτόν, ὡς μνημεῖον Βυζαντινῆς τέχνης. Ἐκ τῆς λύσεως τῶν ζητημάτων τούτων ἐξαρτᾶται ἡ ὅσον ἔνεστι περισσότερον ἀκριβῆς χρονολόγησις τῆς κτίσεως καὶ τῆς περαιτέρω μεταγενεστερᾶς διαμορφώσεως τοῦ Ναοῦ. Διότι εἰς τὸν θαυμάσιον τοῦτον ναὸν δὲν ἔχομεν μόνον ἐν τῶν παλαιότερων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων μνημείων τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἀλλ' ἔχομεν καὶ μνημεῖον ἰδιαζόντως πολύτιμον διὰ τὴν Πάρον, διότι ἐν αὐτῷ ἔνεκα τῶν κατὰ καιροὺς ἀνακαινίσεων αὐτοῦ ἐνσωματοῦται ἡ ὅλη ἱστορία τῆς Νήσου.

Δι' ὀλίγων, ἀλλὰ σαφῶν παρατηρήσεων θὰ ἐκθέσω τὰ πορίσματα μακρᾶς μου ἐρεῦνης ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἡ ὁποία ἀληθῶς καταπλήττει ἐκ τοῦ θεάματος τὸν ἐπισκέπτην τοῦ Ναοῦ, εἶνε τὸ μέγεθος καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Οἷαςδὴποτε ἀνακαι-

νίσεις καὶ μετασχηματισμοὺς καὶ ἂν ὑπέστη ὁ ναὸς εἰς χρόνους μεταγενεστέρους, ἔν ἀπομένει βέβαιον:

“Οτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας τὸν μέγιστον καὶ τὸν μεγαλειότερον τῶν κοθ’ ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν. μετὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, σωζομένων ναῶν. Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ παλαιᾷ, σῴζεται καὶ ἐν Χαλκίδι, ἡ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ μεγέθους ἰδίως ἀγόμενοι, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς παλαιὰν Βυζαντινὴν Βασιλικήν, ἀνήκουσαν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤτοι εἰς τὸν 6ον μ. χ. αἰῶνα. Ὁ Ναὸς τῆς Καταπολιανῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη τὸ σχῆμα Βασιλικῆς δηλαδὴ Ναοῦ ἐπιμήκους στεγαζομένου διὰ τῆς συνήθους ἀμφικλινοῦς στέγης. Ὁ σήμερον σωζόμενος τροῦλλος του εἶνε μεταγενέστερος, ἀλλ’ ἡ ὅλη οἰκοδομία τοῦ ναοῦ δεικνύει ὅτι οὗτος ἐκτίσθη ἐξ ἀρχῆς μὲ τροῦλλον· τὸν ρυθμὸν δὲ τῶν τρουλλωτῶν ναῶν καθώρισε πρῶτος καὶ παρέσχε τὸν ἀπαράμιλλον τύπον αὐτῶν ὁ Ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας. Κατ’ ἀκολουθίαν ὁ ναὸς τῆς Πάρου ἀνάγκη νὰ εἶνε μεταγενέστερος τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὅστις ἐγκαινιάσθη τὸ 537 μ. Χ, δηλ. μεταγενέστερος τοῦ 5’ (500) μ. Χ. αἰῶνος.” Ἐχομεν λοιπὸν ἐντεῦθεν σημεῖον ἀσφαλὲς τὸν 5’ αἰῶνα δηλ. τὸ 537 μ. Χ. Αἱ καταπληκτικῶς εὐρεῖαι διαστάσεις τοῦ Ναοῦ

θὰ μᾶς παράσχωσι τό ἄλλο χρονικὸν ὄριον. Ναὸς ἔχων τοιαύτας μεγάλας διαστάσεις δὲν δύναται νὰ εἶνε μεταγενέστερος τῶν χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ ἐγείρωνται τοιοῦτοι ναοί, καὶ μετὰ τὸν Θ—Γ'. αἰῶνα δὲν γνωρίζω τόσον μεγάλους ναοὺς· ὁ ἡμέτερος λοιπὸν τῆς Πάρου ἐκτίσθη μεταξὺ τοῦ Ζ' καὶ Η'. αἰῶνος ἦτοι τῷ 600—700 μ. Χ.

Ἡ παράδοσις θέλει τὸν ναὸν κτισθέντα ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης κατὰ τὸ ταξειδί αὐτῆς εἰς Ἱεροσόλυμα. Ὁ Ναὸς δὲν φαίνεται ν' ἀνήκη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ταξειδίου τῆς Ἁγίας Ἐλένης, τὸ ὁποῖον ἔγεινε τῷ 325 μ.χ. Ἄλλ' ἠπαράδοσις εἶνε σεβαστὴ καὶ κάποια ἀλήθεια πρέπει νὰ ὑπάρχη εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην. Ἡ Ἁγία Ἐλένη κατὰ τὸ ταξειδί της αὐτὸ ἔκτισε πολλὰς ἐκκλησίας «εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὰ ἄλλα μέρη» ὑπὲρ τὰς τριάκοντα, ἡ δὲ παράδοσις λέγει, ὅτι καὶ εἰς τὴν Κύπρον προσορμίσθη καὶ ἔκτισε καὶ ἐκεῖ ἐκκλησίας. Τὸ βέβαιον ἱστορικῶς εἶνε ὅτι κατὰ τὸ ταξειδί της αὐτὸ ἡ Ἁγία Ἐλένη περιελθοῦσα «σύμπασαν τὴν ἑῶαν (τὴν ἀνατολὴν) μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μύρια δῶρα ἔκαμνεν καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας», ὡς ἱστορεῖ ὁ Εὐσέβιος ὁ Πάμφιλος (ἀρχῶν Δ' αἰῶνος). Εὐλόγως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐν Πάρῳ προσορμισθεῖσα ἔκτισε ναὸν ἡ Ἁγία

Ἐλένη, γὰν μικρότερον ὅμως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατόπιν ἀνηγέρθη ὁ μέχρι σήμερον σωζόμενος μεγαλοπρεπῆς ναός.

Τὰ ἐν τῷ Ναῷ σωζόμενα γλυπτὰ ἔργα καὶ ἄλλα μνημεῖα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος δεικνύουσι ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη παρὰ τὸν χρόνον μεγάλου ἀρχαίου ναοῦ (1). Τὰ παλαιὰ δὲ χριστιανικὰ γλυπτὰ λείψανα, ὡς τὰ κιονόκρανα, τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῶν κιονοκράνων ἐπιτεθειμένον, τὸ ἐν τῷ ἱερῷ σὺνθρονον καὶ τὸ πολύτιμον τῆς χριστιανικῆς λατρείας λείψανον, τὸ Βαπτιστήριον, ἀνάγουσι ἡμᾶς εἰς τὴν παλαιὰν περίοδον τῆς χριστιανικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ε'—ς'. αἰῶνα (400—500 μ. χ.).

Ἄλλὰ τὸ πολυτιμότεον πάντων τῶν ἐν τῷ ναῷ μνημείων εἶνε τὸ ἔκπαυλον ἐν τῷ ἱερῷ κιβώριον, **μνημεῖον μοναδικὸν ἐπίσης** ἐν ὅλῃ τῇ ὀρθοδόξῳ Οἰκουμένῃ δύναμαι γὰ εἶπω, **μοναδικὸν** καὶ κατὰ τὸ κάλλος καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, σεβάσμιον ἀγλαΐσμα τέχνης καὶ ἱστορίας καὶ θρησκευτικῆς πα-

---

(Σ. Σ.) Καὶ ὁ Συμεὼν ἀναφέρει ὅτι εἰς τὰ πέριξ τοῦ Ναοῦ ὅτι τῷ 902 ἐπισκέφθη αὐτὸν (Σελ. 43) ὑπῆρχον λίθοι καὶ κλονες καὶ χλόη πλησίον τοῦ ναοῦ. Ἡ παρούσα ὄθεν κίωνων τότε, ἐπιβεβαιοὶ τὴν γνώμην τοῦ κ. Ἀδαμαντίου, ὡς ὑπαρχόντων ἐκεῖ, πολὺ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ.

ραδόσεως. Τὴν ὑπαρξιν τοῦ Κιβωρίου μαρτυρεῖ ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς εἰς τὸν βίον τῆς ἁγίας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ΣΤ'. τοῦ Σοφοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι αἰῶνος (τῷ 902 μ. χ. ἐγένετο ἡ πρὸς ἀπολενθέρωσιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων ἐκστρατεία τοῦ Ναυάρχου Ἰμερίου, τὸν ὁποῖον συνώδευσεν ὁ Συμεὼν. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν παρέμεινεν ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκρατορικὸς στόλος περιπολῶν περὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὁ Συμεὼν εἶδε τὸ κιβώριον καὶ μετ' ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐνθέρμου καλλιπερίας περιέγραψεν αὐτό. ⁽¹⁾ Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παράδοσις, ἀπὸ τοῦ Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ ἤδη θρυλλομένη ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ ἤβουλήθησαν νὰ συλήσωσιν ἀπὸ τὸν Ναὸν τὸ κιβώριον, καὶ ὅτι θεία δύναμις ἐκώλυσεν αὐτούς.

Τὸ ἔκπαγλὸν λοιπὸν τοῦτο μνημεῖον εἶνε πολὺ παλαιότερον τοῦ Θ'. αἰῶνος. Εἰς παλαιὰν ἄλλως ἐποχὴν ἄγουναι ἡμᾶς τὰ θαυμάσια κιονόκρανα τοῦ κιβωρίου τὰ παριστάνοντα ἀνεμιζόμενα φύλλα ἀκάνθης. Καὶ οὕτω πάντα τὰ ἱστορικὰ καὶ τεχνικὰ τεκμήρια μὲ πείθουσιν νὰ δεχθῶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μεγαλοπροεποῦς τού-

---

(1) Αὐτόθι Σελ. 40.6.

του Ναοῦ, κατὰ τὸν ΣΤ—Ζ'. αἰῶνα (500—600 μ. χ.). πάντως πρὸ τῶν εἰκονοκλαστῶν. Βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ Πάρος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο ἔρημος καὶ πτωχή· ἀλλ' ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ Ναοῦ δεικνύει ὅτι ἀνεγέρθη οὗτος διὰ τῆς μεγαλοδώρου δαπάνης μεγάλου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος πιθανὸν τοῦ μεγαλεπιβόλου Ἰουστινιανοῦ, θελήσαντος ἴσως νὰ τιμήσῃ καὶ νὰ διασώσῃ τὴν Ἱερὰν καταστᾶσαν περὶ τῆς ὑπὸ τῆς ἁγίας Ἑλένης ἐν τῇ νήσῳ ἀνεέρσεως ναοῦ, παρὰδοσιν. (*)

Σ. Σ. Τὸ ὅτι δ' ὁ Ἰουστιανὸς ἐστὶν ὁ κτίτωρ τοῦ Ναοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς δῆλον γίνεται. Προκόπιος ὁ Καισαρεύς ἐν τῷ περὶ κτισμάτων βιβλ. I Κεφ. Γ'. Σελ. 183 τὰδε ἀναγράφει, ἱστορούμενος τῶν ἔργων αὐτοῦ ὑπὸ Ἰουστιανοῦ ἐκτισθῆσαν.

«γ'. Ἀρχτεὸν δὲ ἀπὸ τῶν τῆς Θεοτόκου Μαρίας νεῶν. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸ βασιλεῖ ἐξεπιστάμεθα βουλομένῳ εἶνε καὶ διαφανῶς εἰσηγείται ὁ ἀληθὴς λόγος ὅτι δὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα ἰτέον· πολλὰς τοίνυν Ἐκκλησίας Ἰουστιανὸς βασιλεὺς τῆ Θεοτόκῳ ἐδείματο πανταχόθι τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς, οὕτω δὲ μεγαλοπρεπεῖς καὶ παυμεγεθεῖς καὶ χρημάτων ὄγκῳ ἐξεργασθεῖδας ὑπερφυεῖ, ὅστις, ἦν τις μίαν αὐτῶν κατὰ μόνας Θεῶτο, εἰκάδειεν ἂν τοῦτο αὐτῷ μόνον εἰργάσθαι τὸ ἔργον καὶ περὶ τοῦτο ἠδχολημένον ἅπαντα τῆς βασιλείας κατατρεῖσαι τὸν χρόνον· ἀλλὰ νῦν, ὅπερ εἶπον, τὰ ἐπὶ Βυζαντίου ἱερά μοι γεγράφεται. Τὸν μὲν οὖν

Ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς ἔμεινεν ἔρημος ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ νῆσος Πάρος ὡς καὶ πᾶσαι αἱ Ἑλλήν. Νῆσοι ἦσαν ὄχι μόνον ἐγκαταλελειμμένα ἀλλὰ λησμονημένα εἰς τὴν μεγάλην Ἱστορικὴν σταδιοδρομίαν. Εἰς οὐδεμίαν ὁμῶς περίοδον ἐσίγησαν τοῦ ἱερέως καὶ τῶν ψαλτῶν αἱ δεήσεις, καὶ οἱ ὕμνοι ν' ἀντηχοῦν ἀνὰ τοὺς θόλους τοῦ μεγάλου Ναοῦ. Εἰς χρόνους πικροῦς δουλείας, τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ Ναὸς ἀνεκαινίσθη, ὡς δεικνύουν τὰ ὀξυκόρυφα γοτθικὰ τόξα τῶν ἀψίδων καὶ μαρμάρων. Οἱ θόλοι δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ ἀντηχοῦν ἀπὸ τοὺς ὕμνους τῆς λειτουργίας, μὲ ὅλην τὴν θέσπιν τῆς πίστεως ἀναπεμπομένους, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴν ἰδέαν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς λαμπρό-

---

ἐνα τῆς Θεοτόκου νεῶν ᾠκοδομήσατο πρὸ τοῦ περιβόλου ἐν χώρῳ καλουμένῳ Βλαχέρναις, ἐπιθαλάσσιος δ' ὁ νεῶς ἐστίν, ἱερώτατός τε καὶ σεμνὸς ἄγαν. Ἐπιμύκης μὲν κατὰ λόγον δὲ περιβεβλημένῳ τῷ μήκει εὖρος, τὰ τε ἄνω καὶ τὰ κάτω ἄλλῳ οὐδενὶ ἀνεχόμενος οὐ μὴ τμήμασι λίθου Παρίου ἐν κίονων λόγῳ ἐνταῦθα ἐσιῶσι». Ἐν συνεπῶς δὲν ἀναφέρεται ὁ Ναὸς τῆς Πάρον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου τοῦτο ἐγένετο διότι ὡς ὁ ἴδιος γράφει μόνον περὶ τῶν Ναῶν τοῦ Βυζαντινοῦ λόγον ποιεῖται ἐν τῷ συγγράμματι του ἐν τῷ ὁποίῳ εἰς μακρότατον κατάλογον ἀναφέρονται καὶ τὰ φρούρια καὶ αἱ ὑπὸ Ἰουστιανοῦ κτισθεῖσαι πόλεις εἰς διαφόρους χώρας τῆς ἀχανοῦς ἐπικρατείας, οὐχὶ ὁμῶς καὶ οἱ ἐν ἄλλαις πόλεσι κτισθέντες παρ' αὐτοῦ Ναοί.

τητος τοῦ χώρου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεπέμποντο. Λόγιοι καὶ φιλότιμοι τῆς Πάρον πολῖται ποικιλοτρόπως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐργασθέντες, ἀνεπέρωσαν τὸ φρόνημα τῶν Παρίων καὶ ἔσουραν ἐκ τῆς λησμοσύνης τὸν πολῦτιμον τοῦτον Ναόν: Πολῦτιμον ὄχι μόνον διὰ τοὺς Παρίους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Πανέλληνας, οἵτινες τὸν ναὸν αὐτὸν ἐπισκεπτόμενοι, ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν ὅτι ἐπισκέπτονται ἐν τῶν λαμπροτάτων μνημείων παλαιῶν ἐνδόξων αἰώνων τῆς Βυζαντινῆς ἡμῶν αὐτοκρατορίας, μίαν ἄλλην Ἐγίαν Σοφίαν, μὲ τὴν ἰδίαν μεγαλοπρέπειαν, τὰ ἴδια ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ ἐπὶ ἐδάφους Ἑλληνικοῦ ἐκτισμένην».

ΑΔΑΜ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Κατωτέρω δημοσιεύομεν Χρυσόβουλον τοῦ Ἡγεμόνος Βλαχίας Ν. Μανρογέννου, δι' οὗ ὁ φιλόπατρις ἐκεῖνος Πάριος, εἰς ὑπάτα ἀνελθὼν ἀξιώματα, καὶ μὴ θαμβωθεὶς οὐδὲ λησμονήσας τὴν γενέτειραν, ἐδώρει κτήματα καὶ προσόδους κτημάτων Του ἐν Βλαχίᾳ, ὑπὲρ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἐκατονταπυλῖανῆς, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ λεπτομερῶς ἀναγράφεται ἡ παράδοσις περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Ἐγίας Ἑλένης ἀνοικοδόμησεως τοῦ Ναοῦ.

Τὸ πρωτότυπον τοῦ χρυσοβούλου κατέχει

σήμερον ὁ Ἱατρὸς καὶ πρῶτην Δῆμαρχος Πάρου
κ. *I. K. Μάτσας* ἔχει δ' οὕτω.

ΕΓΩ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ
ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΠΑΣΗΣ ΓΗΣ ΒΛΑΧΙΑΣ

(Ἐπισημασθέντιον Χρυσόβουλον.)

Ἐπειδὴ ἐκ νεαρῆς ἡλικίας κατεχόμεθα ὑπὸ δια-
καοῦς ἐπιθυμίας νὰ ἐργαζώμεθα πρὸς τακτοποιή-
σιν καὶ ἐξωραΐσιν τῶν μερῶν, ἅτινα ἡ θεία Πρό-
νοια μᾶς ἠξίωσε νὰ ἐπισκεφθῶμεν μὲ διάφορα
ὑπουργήματα, ὡς πιστοποιοῦν τὰ φαινόμενα παρ'
ὄλων πραγματικά ἔργα μας, καθ' ὅλας τὰς νή-
δους τῆς Ἁδριατικῆς θαλάσσης (Αἰγαίου Πελά-
γους), ἤδη δὲ ἐλεήσας με ὁ Ἅγιος Θεὸς νὰ ἀνέλ-
θω ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτοῦ διατελοῦντος
ἡγεμονικοῦ θρόνου τῆς Χριστιανικῆς χώρας τῆς
Βλαχίας, δὲν κατελείφθη ἡ καρδιά μου ὑπὸ τοῦ αἰ-
σθήματος τοῦ χρηματισμοῦ, ἀλλ' ἐσκέφθην καὶ
ὑπελόγησα· οὐχὶ ὡς ἐφήμερος διαβάτης ἐξ αὐτῆς,
ἀλλ' ὡς ἀληθὴς Ἡγεμὼν καὶ φιλόστοργος πατὴρ
τοῦ Δημοσίου, νὰ φροντίσω περὶ τῶν ὠφελίμων
τῶ λαῶ ἔργων καὶ συνάμα περὶ τῆς διακοσμήσεως
τῆς πόλεως (Βουκουρεστίου). Διὰ τοῦτο οὐδόλως
πτοηθεὶς περὶ τῶν βαρέων ἐξόδων ἅτινα ἔμελλον
νὰ ὑποστῶ ἐν αὐτῶ τῶ πρώτῳ ἔτει τῆς Ἡγεμονίας
μου, ἐπελήφθην παρעזחὺς νὰ ἐπισκευάσω τὸ ἡγε-
μονικὸν μέγαρον, ὅπερ δὲν ἠδυνάμην νὰ τὸ βλέπω
ἐν τῇ περιλύτῳ θέσει εἰς ἣν εὐρίσκεται ὡς τραπῆν
δειγμὰ ἐρημώσεως. Καὶ τὸ διεκόσμησα ἐσωτερικῶς
τε καὶ ἐξωτερικῶς ὡς φαίνεται παρὰ πάντων, διαρ-

ρεόμενον με ὕδατα κρηνῶν ἀεννάως ῥέοντα. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος κατέβαλον πάσας τὰς προσπαθείας μου καὶ με ἄδρά ἔξοδα. καταβληθέντα ἅπαντα ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου ταμείου τῆς Αὐθεντίας μου, πρὸς διοχέτευσιν ὑδάτων ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ κτήματος Κρετζουλέστι (κτῆμα ἀπέχον πολὺ ἀπὸ τὸ Βουκουρεστίον) καὶ κατεσκεύασα τὴν πρώτην μεγάλην κρήνην, ὀλίγον ἔξωθεν τῆς πόλεως (Βουκουρεστίου) ἐτὶ τῆς λεωφόρου τῆς ἀγούσης εἰς τὸν δρόμον τοῦ Πόρτο—Μογοςόϊ (porto Mogosoie) ἣτις ἀφιερῶθη εἰς τὴν προστασίαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τάξαντες αὐτὴν ὡς μητέρα τῶν ὑπολοίπων ἐν τῇ πόλει κρηνῶν, τὴν ἐτιμήσαμεν δὲ με τὸ ὄνομα «Κρήνην τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς».

Πρὸς τούτοις ἐξηγοράσαμεν δι' ἰδίων μας χρημάτων ὄλους τοὺς τόπους τῆς πέριξ αὐτῆς περιφερείας, ἥτοι μῆχος ὀργυιάς ... καὶ πλάτος ὀργυιάς ..... ἐκ τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Σάββα ὡς πιστοποιεῖ τὸ πωλητήριο ἐγγραφον καὶ ἐκτίσαμεν ἐπ' αὐτῶν ὠραιότατον περιπτερον, κῆπον (Lacaussée) ἀναβρυτήριο καὶ ἄλλα ἰδρύματα ὡς φαίνεται παρ' ὅλων. Βλέπων ἐν καιρῷ χειμῶνος δυσκολίαν τῶν πολιτῶν πρὸς προμήθειαν ἄρτου, ἔνεκα τοῦ παγωμοῦ τοῦ ποταμοῦ Διμποβίτζας (Dimbónita ποταμὸς διερχόμενος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Βουκουρεστίου), ἔκτισα παρ' αὐτῷ τρεῖς ἀνεμομύλους, πρὸς εὐκολίαν τῶν ἀλεσμάτων. Ἰδρυσά προσέτι εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ ἀγορὰν (παζάρ) γεννημάτων κτηνῶν, ξυλείας καὶ λοιπῶν, ἵνα τελῆται δις τῆς ἐβδομάδος ἀγορά, ἀνὰ πᾶσαν Δευτέραν καὶ Πέμπτην.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἀγορᾶς σχηματίζονται, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους πολλὰ λάσπαι κατὰ τὸν χειμῶνα, κατὰ δὲ τὸ θέρος

κονιορτός ανυπόφορος πρὸς εὐκολίαν τῶν προσερχομένων εἰς τὴν ἀγορὰν χωρικῶν καὶ ἐμπόρων καὶ πρὸς πρόβληψιν πάσης βλάβης καὶ δυσκολίας εἰς αὐτούς τε καὶ τὰς πραγματείας των, ἔκτισα τῇ βοηθείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ μίαν λιθίνην Ἐκκλησίαν εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐν τῇ ὁποία θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα οἱ προσερχόμενοι ἔξωθεν εὐλαβεῖς χωρικοὶ καὶ διαβάται νὰ ἀναπαύωνται ἐν αὐτῇ καὶ προσεύχωνται, πρὸ τῆς εἰσόδου των ἐν τῇ πόλει τοῦ Βουκουρεστίου. Ἐκτὸς τῆς διανομῆς τῶν ὑδάτων ἦν ἐνήργησαν οἱ ἐκλαμπρότατοι καὶ πιστοὶ Βογιάροι τῆς Αὐθεντίας Μου, ἔκτισα ἐκ θεμελίων καθ' ὅλα τὰ μεμακρυσμένα καὶ ἐπίκαιρα σημεῖα ἐντὸς τῆς πόλεως, ἀρκούσας κρήνας εἰς τὰς ὁποίας ἐνδιοχέτευσα ἄφθονα ὕδατα πρὸς εὐκολίαν τοῦ λαοῦ τῆς Αὐλῆς, τῶν μεγάρων ἄνω καὶ κάτω καὶ ἐν γένει ἔθεσα ἄφθονα ὑδραγωγεία πρὸς ὕδρευσιν τῶν κατοίκων ἐν εὐκολίᾳ μέχρι τοῦ Πόδο—Τίργκουλ δὲ ἀφάρα (1). Πρὸς διατήρησιν καὶ συντήρησιν πασῶν τῶν κρηνῶν αὐτῶν κλπ. μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀφιέρωσα καὶ τὸ ἐνοίκιον τοῦ κήπου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ εἰλώτων (;). Τὴν Ἱερὰν ταύτην ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς μεθ' ὅλων τῶν κτημάτων τῶν κρηνῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων τῆς, τὴν ἀφιέρωσα καὶ τὴν ὑπέταξα ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα τοῦ ἐν τῇ νήσῳ τῆς Πάρου κειμένου Ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ ὀνομαζομένου «Ἐκατονταπυλιανῆ» ἐν ἧ τιμᾷται καὶ ἐορτάζεται ἡ κοίμησις τῆς ὑπερα-

---

(1) Podul Tirgului d'afara=κεντρικὴ ὁδὸς τοῦ ἁγ. μέρους τοῦ Βουκουρεστίου.

γίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς εὐλογημένης ὀρθοδόξου αὐτοκρατείας Ἀγίας Ἐλένης, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ θεία Πρόνοια ηὐδόκησε νὰ ὑποδείξῃ κατ' ὄναρ, εἰς αὐτὴν τὴν Αὐτοκράτειραν Ἀγίαν Ἐλένην, τὸ μέρος εἰς ὃ ἔκειτο ἐν Ἱερουσαλήμ, ὃ τίμιος καὶ ζωοποιὸς Σταυρός. Διὰ τὸ θαῦμα δὲ αὐτὸ ὅπερ μᾶς ἔδειξεν ὁ θεὸς ὑποχρεούμεθα ἅπαντες ἐν γενεῇ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἀγαπῶμεν καὶ εὐλαβούμεθα τὸ ἱερόν αὐτὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἠξίωσε τὸ χριστιανικὸν γένος εἰς τοιοῦτους θριάμβους, διὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἐμβλήματος τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς θρησκείας μας. Ἀναθέτοντες ὅθεν εἰς τοὺς διαδόχους ἡμῶν ἀδελφοὺς Ἡγεμόνας, οὓς θὰ ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ἡγεμονίαν τῆς Χριστιανικῆς ταύτης χώρας, τὰς ἐλπίδας ἡμῶν, ὅτι θὰ προστατεύσωσι, θὰ προσθέσωσι καὶ θὰ ἀυξήσωσι τὰ ἰδρύματα ταῦτα, ἅτινα θὰ εὐρωσὶ πεπραγμένα καὶ ἐνεργοῦντα ἐν τάξει, καὶ ὅπως ἡμεῖς ἐκοπιάσαμεν καὶ τὰ ἐκτίσαμεν δι' ἰδίων μας ἐξόδων, πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἀδελφικὴ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ ἀγάπη ἅς περιφρουρῇ καὶ προστατεύῃ μετὰ προθυμίας τὰ εὐρεθησόμενα τετελεσμένα ἔργα ἡμῶν, ἵνα μένωσιν ἀνέπαφα ἐν τῇ θέσει των, ὡς κτισθέντα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ δημοσίου καὶ μερισθῶσιν οὕτω. Ἐν ᾧ καιρῷ δὲ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε αἰώνιος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλὰ προσωρινὴ καὶ παροδική, ὅλαι αἱ ἀπολαύσεις μάταιαι καὶ ἐφήμεροι, μόνον αἱ ἀγαθοεργίαι αἱ γινόμεναι πρὸς ὄφελος τῶν πτωχῶν, πρὸς διακόσμησιν τῶν πόλεων καὶ πρὸς δόξαν τοῦ θεοῦ μένουσι ἀθάνατοι. Καὶ πρὸ πάντων αἱ γινόμεναι παρ' ἡγεμόνων θὰ ἔχωσι ἀοίδιον τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν καὶ θὰ ἀμειφθῶσιν παρὰ θεοῦ οἱ κόποι των διότι θὰ μένη μετὰ

τὴν τελευταίαν των τὸ ὄνομά των ἀθάνατον, καὶ ἡ μνήμη των αἰωνία ὡς εὐσπλάγγνων καὶ ἐλεημόνων ἀφθεντῶν τῶν λαῶν τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς τοῖς ἐνεπιστεύθη μὲ τὴν κυριαρχίαν τῆς χώρας ταύτης, ἥτις εἶνε ἡ μᾶλλον ἐπίζηλος ὑπὸ τῶν ξένων. Ἐβεβαιώσαμεν τὸ παρὸν χρυσόβουλον διὰ τῆς ἰδιοχείρου ἡμῶν ὑπογραφῆς. Ἐγὼ ὁ Νικόλαος Πέτρου Μαυρογένης Β. Β. ὡς καὶ μὲ τὰς ὑπογραφὰς τῶν φιλιτάτων Ἡμῶν υἱῶν Βενιζαδέδων Κωνσταντίνου ΒΒ. Πέτρου ΒΒ καὶ Ἰωσήφ ΒΒ καὶ μὲ τὰς ὑπογραφὰς ὀλοκλήρου τοῦ Σωματείου τῶν Ἐκλαμπροτάτων καὶ μεγάλων Βογιάρων τοῦ Ἡγεμονικοῦ Μου διβανίου, Δημητράκη Γκίκα, Δ. Μαριολάκη, Γιαννάκη Βακαρέσκου, Μανωλάκη Κρητζουλέσκου Νικολάκη Φιλιππέσκου, Κωστάκη Γκίκα, Νικολάκη Μαυρογένη, Κωστάκη Φιλιππέσκου, Ράδου Γκολέσκου, Θεοδωράκη Τουφιάνου, Ἀλεξάνδρου Βακαρέσκου, Νικολάου Κόμη, Νικολάου Καντακουζηνοῦ καὶ Νικολάου Φιλιππέσκου λογοθέτου τοῦ γράψαντος τὸ παρὸν χρυσόβουλον κατὰ τὸ Π ἔτος τῆς Ἡγεμονίας Μου ἐνταῦθα ἐν τῇ πόλει Βουκουρεστίου καὶ τὸ 7296 ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ τὸ 1787 ἀπὸ γεννήσεως τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ γραφεῖοι τοῦ Ἡγεμονικοῦ Διβανίου Μου, ὅπερ χρυσόβουλον διατάσσομεν Σᾶς Δογοθέτα νὰ ἐνηργήσητε τὴν καταχώρησιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἐπισήμῳ κώδικι κατὰ τὰ εἰωθῶτα. Ἐγὼ Νικόλαος Πέτρου Μαυρογένης ΒΒ. ἐλέφθεοῦ Γοσποδάρος Βλαχίας. Ἐρωτοκολλήθη ἐν τῷ κώδικι τοῦ Διβανίου. Τ.Σ.

ΞΕΝΟΙ ΤΙΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Ἐν τῷ *Annales Ecclesiastici auctore* τοῦ
Caesare Baronio Soriano ἐν τόμῳ 10 Σελ.
 443 ἐκδόσεως Βενετίας MDCIII ἀνευρίσκομεν.

Iesu Christi Ioannis pap IX Ludovici IV imp. 3.
annus annus Leonis vi
 902. 2

Redemptoris annus nongentesimus secun-
dus Sequitur, intictiona quinta, quo (ut col-
ligitur ex Curopalate atque Cedreno) condi-
cit expeditio Himerii a secretis imp. Leonis
primarii adversus Sarracenos, quando reve-
lari contigerunt res admirantae Theoctistes
Lesbiae in eremo Paros insulae vitam de-
gentis....

Erat vero id aspectu dignissimum et se-
ruans adhuc reliquias veteris pulchritudinis.
Erat enim iusta undiq. constructum sym-
metria et frequentibus erat suetrum colum-
nis ex lapide basilico ; ex secto lapidae ve-
stiti erant ejus parietes indutti esse textis
bussinis....

At hic obiter in mentem venit quod dice-
bat Cicero lepide fatis admiranti muros ci-
vitatis insulae Parii ex candidissimo Pario
structos lapide magis fuisse mirandum si ex

Tiburtino lapide aedificati fuissent ; quod scilicet haud admiratione dignum videretur in Paro insula Pario lapide construi edificia. Pergit auctor. Atque jacebat illud quidem confractum....

Εἰς τρεῖς ὁλοκλήρους σελίδας ἀναγράφεται ἡ ἱστορία πᾶσα τῆς Θεοκτίστης, ἣν ὡς καθ' ὅλα ὁμοίαν τῆς τοῦ Συμεὼν παραλείπομεν. Τὸ μόνον διαφέρειν εἶνε ὅτι ἐν ᾧ ὁ Συμεὼν ἀναγράφει κνηγὸς ἐξ **Εὐβοίας**, ὁ Baronius ἀναφέρει τοιοῦτους ἐκ **Κρήτης**.

Ὁ ἐν ἔτει 1708 ἀποθανὼν Γάλλος φυτολόγος Jusep Pitton Tournefort ἐπισκεφθεὶς καὶ τὴν Πάρον, ἐν συγγράμματι του *Relation d'un voyage du Levant* τριτόμῳ ἐκδοθέντι ἐν ἔτει 1717 ἐν σελ. 78 τοῦ Α'. Τόμον ἀναγράφει.

La Panagia ou Madona qui est hors de la ville de Pareckia est la plus grande et la plus belle Eglise de l'Archipel : ce n'est pas beaucoup dire ; elle est bien percée et les cintres des voutes sont asser beaux : mais comme les colonnes ont été tirées des ruines de la ville et qu'elles sont de différents ordres et de différents modules, le tout ensemble est mal assemblé. Le grand dôme en dehors a la forme de la chape d'un alembic :

La sculpture du frontispice est tout-à-fait

pitoyable et les peintures du chœur sont fort grossiers. Les Grecs appellent cette Eglise *Catapoliāni* (Καταπολιανῆ). Il n'y a aucune apparence qu'elle ait été bâtie sur les ruines de cette magnifique Eglise dédiée à la Vierge, dont *Baronius* (ad annum 902) a fait la description. Celle ci étoit au milieu d'une grande forêt où s'étoit retirée Sainte Theotiste, patronne de l'isle et *Catapoliāni* est à la porte de *Pareckia*, c'est-à-dire de l'ancienne ville de *Paros* sur la porte de la mer.⁽¹⁾

---

(1) Μετάφρασις Ἡ Παναγία ἡ Μαντόνα ἣτις εὐρίσκειται ἔξω τῆς πόλεως Παροικίας εἶνε ἡ πλέον μεγαλειτέρα καὶ ὄραιότερα Ἐκκλησία τοῦ Ἀρχιελάγου. Δὲν λέγω ὑπερβολήν. Αὕτη εἶνε καλῶς ὠκοδομημένη καὶ τὰ τόξα τῶν θόλων εἶνε ἀρετὰ ὄρατα. Ἐπειδὴ ὁμοῦ οἱ κλονες ἐξήχθησαν ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως εἶνε διαφόρων ὀψιδῶν καὶ σχεδίων καὶ τὸ ὄλον εἶνε κακῶς συναρμολογημένον. Ὁ μέγας θόλος ἐξωτερικῶς ἔχει τὸ σχῆμα καλύμματος ἄμβυκος. Τὸ λάξευμα τῆς προσόψεως εἶνε ἄθλιον καὶ αἱ εἰκονογραφαὶ τοῦ χοροῦ εἶνε χονδροειδεῖς. Οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι τὴν ἐκκλησίαν ταύτην Καταπολιανήν. Δὲν ὑπάρχει πιθανότης ὅτι αὕτη ἔχει ὠκοδομηθῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ μεγαλοπρεποῦς Ναοῦ τοῦ ἀφιερωθέντος εἰς τὴν Παρθένον καὶ τοῦ ὀποιοῦ ὁ *Baronius* (ἐν ἔτει 902) ἔχει κάμει τὴν περιγραφὴν. Ὁ Ναός οὗτος εὐρίσκειτο εἰς τὸ μέσον μεγάλου δάδου εἶνθα εἶχεν ἀποδυρθῆ ἡ Ἁγία Θεοκτίστη προδτάτις τῆς Νήδου, ἐν ᾧ ἡ Κατα-

Ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Κου Μ. Κρίσπη ἀποσπῶμεν καὶ τὰ κάτωθι ἀφορῶντα τὸν Ναόν.

Ἐν ποιήματι ἀνωνύμου πρόσφυγος Κρητὸς γραφέντι περὶ τὸ ἔτος 1669, ὁπότε μετὰ εἰκο-

---

πολιανὴ εἶνε εἰς τὸ ἄκρον τῆς Παροικίας, δηλαδὴ τῆς Παλαιᾶς πόλεως τῆς Πάρου πλῆκσίον τοῦ λιμένος.

Σ. Σ. "Ὡστε ὁ κ. Tourneffort παραδέχεται. **μόνος αὐτός, τὴν ὑπαρξιν δύο ναῶν ἐν Πάρῳ ἐνὸς ἐν μέσῳ δάσους κειμένον, οὗτινος τὴν περιγραφὴν ἔκαμεν ὁ Baronijs καὶ ἑτέρον, νεωτέρας μάλιστα κατασκευῆς, δν οἱ Ἕλληνες Καταπολιανὴν ὀνομάζουσι. Τότε διατι δὲν ἐπεχειρεῖ νὰ ἀνεύρη καὶ τὰ ἐν τῷ δάσει (;) ἐρειπια τοῦ ναοῦ δν ὁ Baronijs περιέγραψεν; ! Ἀπορίας δ' ἄξιον τυγχάνει, πῶς ὁ κ. Κρίσπης θέλει νὰ πείσῃ ἑαυτὸν ὅτι τὰ παρὰ Tourneffort λεγόμενα περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ναοῦ εἰσὶν ἀνεπίδεκτα καὶ συζητήσεως, ἀφ' οὗ ἀναγράφει τὸ ὄνομά του ὡς ἐπιχείρημα ἐν τῇ μελέτῃ του, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ τὴν αἰσθητὴν ταύτην ἱστορικὴν ἀνακολουθίαν τοῦ Tourneffort καθ' ἣν «δὲν ὑπάρχει πιθανότης ὅτι ὁ Ναὸς ἔχει ᾠκοδομηθῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ μεγάλου Ναοῦ δν περιέγραψεν ὁ Baronijs». Ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Γάλλος Βοτανολόγος τόσον ὀλίγον ἐμελέτησεν ἑλθὼν ἐν Πάρῳ, τόσον ὀλίγον ἀντελήφθη τὰ πράγματα, τόσον ἐφοβήθη ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ δάσος ἐκεῖ ὅπου σήμερον ὑπάρχει ὁ Ναός, ὥστε ὁ φόβος του οὗτος τὸν παρεκίνησε δύω ναῶν τὴν ὑπαρξιν νὰ φαντασθῆ καὶ ν' ἀναγράψῃ μάλιστα ἐν τῷ συγγράμματι του, ὅπερ μνημονεύει ὁ κ. Κρίσπης !**

σιτετραετιῇ ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπεκράτησαν οἱ Τοῦρκοι ἐν Κρήτῃ, καὶ ἐν χωριστῶ φυλλαδίῳ ἔτει 1902 μετὰ σημειώσεων δημοσιευθέντι ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν καταστημάτων Ἀνέστη Κωνσταντινίδου ὑπὸ ἐπιγραφὴν « Ἀρχαῖον χειρόγραφον ἀνεκδότου ποιήματος πραγματευόμενον τὴν λεηλασίαν τῆς ἐν Πάρῳ Παροικίας » περιγράφεται ἕξανδραπόδις τῶν Παροικιωτῶν γενομένη ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ μετὰ 47 πλοίων ἐπιδραμόντος τὰς Κυκλάδας Τούρκου ναυάρχου Μουσταφᾶ Καπλᾶν Πασσᾶ, καὶ ἐκτίθεται ἅμα ἐν μακροῖς ἢ σύλλησις τοῦ ἐν λόγῳ ναοῦ, τῶν τιμαλφῶν αὐτοῦ καὶ τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν χιτῶνων καὶ λοιπῶν ἀφιερωμάτων τῶν εἰκόρων τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ.

Ἔβαλαν εἰς τὸν νοῦν καὶ ἄλλην ἀσωτία,
τὰ πᾶν τὰ γόρυσον καὶ τὴν Παναγίαν
καὶ τρέχουσι καὶ πᾶσιν θυμωμένοι
καὶ βλέπουν τὴν εἰκόνα σκεπασμένη·
μὲ δῶμι καὶ χρυσάφι καὶ λιθάρια
καὶ μὲ πολλῶν λογίων μαργαριτάρια·
ἔτσι καὶ τοῦ Χριστοῦ ἦτον γεμισμένη
ἡ εἰκόνά του ἡ ἅγια ἀσημωμένη.
Μὲ ἀφοβία μεγάλη ὅσο καὶ ἂν ἦσαν
ἐκείναις ταῖς εἰκόνας ταῖς ἐγδύσαν
... Καὶ ἀπῆς τ' ἀσήμια πῆραν καὶ τὰ ἄλλα

ποῦ βρίσκονται τοὶ εἰκόνες πλὴ παρ' ἄλλα.
καὶ δυὸ ἄσπραῖς λαμπάδαις ὅπου ἄλλαις
ὡσὸν αὐταῖς δὲν ἦσαν μεγάλαις
καὶ τὰ φανάκια ἐκεῖνα τὰ γυαλῆνια
ὁποῦτανε στὴ μέση κρεμασμένα
ἐπῆραν τα καὶ αὐτὰ τὴν ὥρα ἐκείνη
γιατὶ καμμιά δὲν ἔχουν μπιστοσύνη.
Καὶ ἓνας λεβέντης βλέποντας τὸ κάλλος
ὁποῦχε ὁ σταυρωμένος ὁ μέγας
ποῦ σι' ἅγιον βῆμα εἶναι βαλμένος
καὶ ὅλος ἀπάνω κάτω εἶναι χροσωμένος
καὶ δὲν μπορῶντας σιὰ ψηλὰ γὰ σῶση
καὶ μὲ τὰ χέρια ἐπάνω του γ' ἀπλώση.
ἔσουρε μιὰ πετριὰ καὶ ἐκτύπησέν του.
"Ὅσα κακὰ μπορέσαν ὅλα τὰ κάμα
ὅσοι στήν ἐκκλησιὰ τότες ἐδράμα
καὶ ἡ **Καταπολιανή** ἡ εὐλογημένη
ἐπόμεινε καὶ αὐτήνη κουρσευμένη (στ. 471-504).

Καὶ ἄλλων ξένων ἐπισκεπτῶν τοῦ Ναοῦ πε-
ριγραφὰς ἠδυνάμεθα γὰ παραθέσωμεν· ἀλλ'
ἐπειδὴ σχεδὸν ὁμοιάζουσι πᾶσαι, ἐθεωρήσαμεν
περιττὸν γὰ ἐπεκτείνωμεν πλείτερον τὸν χῶρον
τοῦ παρόντος, πεπειθότες ὅτι καὶ διὰ τῶν ὀλίγων
τούτων, θὰ σχηματίσωσιν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ
θαυμαστοῦ τούτου Ναοῦ οἱ ἀναγνώσται μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΝΑΟΣ ΥΠΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ ⁽¹⁾

Ὁ ναός, κείμενος ὀλίγα λεπτά τῆς ὥρας πρὸς μεσημβρίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ λιμένος, περιβάλλεται ἀπὸ τεῖχος, ⁽²⁾ οὗ ἡ περιφέρεια, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων γενομένην καὶ σταλεῖσαν ἡμῖν καταμέτρησην κυρίων Δ. Κοβαίου καὶ Ἰ. Ζαμουζάκη εἶναι 252 μέτρα, καὶ ὕψος 8 1)2. Τοῦ περιβόλου τούτου τὸ μὲν ἡμιον, τὸ πρὸ τῆς ὄψεως τοῦ Ναοῦ κείμενον σχηματίζει τὸ προαύλιον αὐτοῦ, τὸ δὲ ἕτερον, κείμενον ὀπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸ δὴ λεγόμενον «περιβολάκι τῆς Παναγίας». ⁽³⁾ Τῆς δυτικῆς δὲ προσόψεως τοῦ περιτοιχίσματος πρόκειται πεδῖον λιθόστρωτον μήκους 50 μέτρων καὶ πλάτους 20, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς προσόψεως ὑπάρχει μεγάλη πύλη, εἰς ἣν ἀνερχόμε-

---

(1) Ἐκ τοῦ ἐν Σμύρῃ ἐκδοθέντος φυλλαδίου τοῦ κ. Ἄντ. Π. Ἰορδάνου Προέδρου τῆς ἐκεῖ Ἀδελφότητος. — Αἱ ὑποσημειώσεις πᾶσαι ἀνεξαιρέτως ἐκτὸς τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν μελέτην τοῦ κ. Γ. Λαμπάκη, εἰσὶν τοῦ Συλλέκτου.

(2) Ὅπερ ἐπὶ μὲν τῆς προσόψεως φέρει 11 παράθυρα, ἐπὶ τῆς πρὸς τῆς θάλασσαν πλευρᾶς 21 καὶ ἐπὶ τῆς Νοτίου μόνον 6.

(3) Τόπον ταφῆς τῶν ἱερωμένων.

νοι διὰ τεσσάρων ἡμικυκλιωδῶν ἐκ μαρμάρου βαθμίδων, εἰσερχόμεθα δι' αὐτῆς, μετὰ μικρὰν ἔσωθεν τῆς πύλης εἴσοδον, ἐκ μαρμάρου καὶ ταύτην οὖσαν, εἰς τὸ προαύλιον. (1).

Προαύλιον.—Τὸ προαύλιον, οὗ τὸ μῆκος εἶναι 42 μέτρα, τὸ μὲ πλάτος 34, συνίσταται ὑπὸ δύο ἐκ σιδηρῶν κυκλίδων περιφράκτων κηπαρίων χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῆς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ὑπαρχούσης ἐκ λαμπρῶν μαρμάρων εἰσόδου, μέχρι τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ διηκούσης καὶ ἐν σχήματι T ἀποληγούσης (2)

(1) Πρὸ δόλων ἔτι ἐτῶν, πρὸ τῆς ἀνακαινίσεως τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ Ναοῦ Πύλης, ὑπῆρχεν ἄνωθεν αὐτῆς ἀκριβῶς, προβάλλουσα τοῦ τεύχους σκοπία τις, ἣν μὲν κρὸν μόνον φεγγίτην ἔχουσα πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν πρὸ τοῦ Ναοῦ πλατεῖαν ἀποβλέποντα, ἔφερον δὲ πλὴν ἀρκετὰ μεγάλην ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν τῆς θύρας δαπέδου τῆς, οὕτως ὥστε καταφανῆς ἐξ αὐτῆς νὰ γίνηται ὁ ἐν τῷ Ναῷ ἐπιθυμῶν νὰ εἰσέλθῃ. Τοῦτο ἴσως ἐγένετο πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν λοιπῶν κάκοποιων στοιχείων. Λέγουσι μάλιστα ὅτι τοὺς ὑπόπιτους ἐκ τῶν ἀπαντήσεών των, οἱ ἐν τῷ Ναῷ μοναχοὶ ἢ νεωκόροι περιέλουον ἄνωθεν ζέοντι ἐλαίῳ ἢ ὕδατι. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὁμως ἀνακαινίσειν ἀφηρέθη ἡ σκοπία αὕτη, ἀντικατασταθεῖσα διὰ παραθύρου, καθὼς καὶ τέσσαρες ἡμικυκλικαὶ βαθμίδες διὰ τριῶν τοιοούτων ἴσων.

(2) Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν κηπαρίων καὶ τῆς κυρίας τοῦ Ναοῦ εἰσόδου χώρῳ, ὑπάρχουσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τάφοι διάφοροι, γλυφαῖς κεκοσμημένοι, φέροντες Ἑλληνικοῖς

Γύρωθεν δὲ τοῦ προαυλίου καὶ δύο περίπου μέτρα ὑπερθεῖν τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, ὑπάρχουσι τὰ οἰκήματα τοῦ Ναοῦ, τῶν ὁποίων τὸ μὲν βάθος ἐρείδεται πρὸς τὸ ἔσωθεν μέρος τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου, ἢ δὲ πρόσοψις, πρὸς τὸ προαύλιον ἐστραμμένη, προφυλάττεται ὑπὸ στοῶν, διὰ μαρμαρίνων στηλῶν ὑποβασταζομένων. Ὅλαι δὲ αὐταὶ αἱ στοαὶ συνεχόμεναι ἀποτελοῦσιν ἓνα συνεχῆ μεγαλοπρεπῆ τῶν ἄνω οἰκημάτων ἐξώστην, πρὸς τὸ προαύλιον ἀποβλέποντα. Εἰς τὰ ἄνω δὲ ταῦτα οἰκήματα ἀνερχόμεθα διὰ δύο μαρμαρίνων κλιμάκων, κειμένων τῆς μὲν πρὸς τὸ τέλος τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ τῶ εἰσερχομένῳ σειρᾶς τῶν στοῶν, τῆς δὲ πρὸς τὰ ἀριστερά. (1)

Ὁ Καθολικὸς Ναός,—Ὁ μεγαλοπρεπῆς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, πολυσέβαστος τὴν ἀρχαϊότητα καὶ θαυμασιὸς τὸ μέγεθος οὗτος Ναός τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν

γράφουσι, ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς. Οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν ὁ α'. δεξιᾷ τοῖς Νικολάῳ καὶ Μαρουσῶ Π. Ματσα 6 Ὀκτωβρ. 1826, ὁ β'. τῷ Ἰωάννῃ καὶ Μιχαὴλ Κρίσπη ὁ γ'. ἀριστερᾷ τῷ Ἀντ. Σ. Δελλαγραμμάτη, ὁ δ'. τῇ Μαργαρίτᾳ Μαυρογένους 7 Ἰανουαρίου 1828 καὶ ὁ ε'. τῷ Ἰωάννῃ καὶ Γρανέτᾳ Καμπάνῃ. Τὸ ἔθιμον ὁμῶς τοῦτο τῆς ἐν τῷ προαυλίῳ ταφῆς ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἔχει καταργηθῆ.

(1) Ἀφανοῦς ἐκ τοῦ προαυλίου.

Θεοτόκου είναι τὸ σχῆμα σταυροπηγιακός. (1)
Ἡ Πρόσοψις.— Ἡ πρόσοψις αὐτοῦ ἔχει

(1) Τὸ κείμενον φέρει τὴν λέξιν σταυροπηγιακός, ἐν
ϕ ὁ κ. Ἰορδάνης ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ὅτι ἔχει τὸ
σχῆμα σταυροῦ. Διότι σταυροπηγιακοὶ ἐλέγοντο οἱ Ναοὶ
οἱ ἔχοντες σταυροπήγιον—Προνόμιον Πατριαρχικὸν ἐπι-
κυρουόμενον διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐκ μέρους τοῦ Πατρι-
αρχίου σταυροῦ, πηγνυομένου ὀπισθεν τῆς Ἁγίας
Τραπέζης κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ ἢ καὶ πολλῶ
ὔστερον. Οἱ τοιοῦτοι δὲ ναοὶ σταυροπηγιακοὶ καλούμε-
μενοι, δὲν ὑπῆγοντο εἰς τὴν Ἐπισκοπικὴν διοίκησιν τοῦ
τόπου ἐν ᾧ ὑπῆρχον, ἀλλὰ διετέλουν ὑπὸ τὸ Πατριαρ-
χεῖον ἀπ' εὐθείας, μόνον δυνάμενον δι' ἀντιπροσώπων
τῆς ἐκλογῆς του νὰ ἐφορευῆ ἐπὶ τῶν ἀφορώντων τὸν Ναὸν
ζητημάτων οἰκονομικῶν ἢ καὶ διοικητικῶν. Τοιοῦτος
Ναὸς ὑπῆρχεν ἐν Πάρω ὁ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἐν
Μαορήσῃ περὶ οὗ κατωτέρω. Τῷ λόγῳ ὁμοῦ γενομέ-
νου περὶ τοῦ σχήματος τῆς Ἐκκλησίας ἀναγράφομεν τὴν
ἐξῆς παρατήρησίν μας ἣν εἰδικοὶ βεβαίως θὰ ἐξακριβώ-
σωσιν : ὅτι δηλαδὴ ὁ Ναὸς δὲν ἔχει τελείως τὸν τύπον τοῦ
σταυροῦ. † Ἄλλ' ὅτι τὸ πρὸς δεξιὰ σκέλος αὐτοῦ ἔχει
μεγεθυνθῆ κατὰ πολὺ, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Βαπτι-
στηρίου. Τοῦτο γίνεται καταφανὲς ἄλλως καὶ εἰς τὸν ἐν
τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ ἰστάμενον θεα. ἣν. Ἡ παρατήρησις
μου αὕτη μάλιστα, μὲ ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἂν
οὐ ὡς ὁ κ. Ἀδαμαντίου ἠθῶς λέγει ὅτι τὸν τύπον τῶν
τοιούτων Ναῶν ἔδωσεν ἡ Ἁγία Σοφία, καὶ ἂν ὅ ἢ
αὐστηρότης τῆς τέχνης ἀπῆτει βεβαίως τὰ σκέλη τοῦ
Σταυροῦ νὰ ὦσιν ὁμοία, ἐνταῦθα διότι τὰ σκέλη ταῦτα
εἰσὶν τελείως ἀνόμοια, λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ βαπτιστηρίου,
ἴσως νὰ προὔπῃρχε τὸ βαπτιστήριον τοῦ
Ναοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν νὰ συμπεριελήφθῃ

ἔκτασιν 18 μέτρα καὶ 30 ἑκατοστὰ καὶ ὕψος 15. Κατὰ τὰ ἄκρα, ἔχει δύο θύρας καὶ ἐν τῷ μέσῳ πύλην, τῆς ὁποίας τὸ δέτωμα στηρίζεται ἐπὶ δύο μαρμαρίνων στηλῶν, ἐφ' ἑκάστης τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἀνάγλυφον.

Ἐσωτερικὸν μῆκος καὶ πλάτος.— Ἐκτὸς τοῦ χώρου ὃν κατέχουσι τὰ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπάρχοντα παρεκκλήσια, τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, (1) τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, τοῦ Ἁγίου Φιλίππου, τῆς Βαπτίσεως, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δύο ἐτέρων, ἔχει μῆκος μέχρι τοῦ εἰ-

---

τοῦτο ἐν τῷ Ναῷ διὰ τὴν ἀρχαιότητά του (ἴσως νὰ πρόκειται περὶ τινος τῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κτισθέντων ὄρα Σελ. 78) καὶ τούτου ἔνεκεν νὰ παρείδον οἱ κίτιορες καὶ τὸ αὐστηρὸν τοῦ ῥυθμοῦ. Τὴν ἀρχαιότητα τοῦ βαπτιστηρίου εἰκάζομεν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ῥυθμὸς του εἶνε τελείως διάφορος τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ Ναοῦ, διότι καὶ οἱ κίτιορες ἠλλείπουσιν ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ ἀντικαθιστάμενοι ὑπὸ τετραπλεύρων μαρμάρων ἀρκετοῦ ὕψους καὶ πάχους καὶ ἡμιθολῶν ἐπὶ τῶν θυρῶν του τὸ Βαπτιστήριον στερεῖται, ἀλλὰ καὶ τὰ γλυπτὰ τὰ ἐπὶ τῶν ὑπερθύρων του κείμενα ἀποδεικνύουσι ἡμῖν, ὅτι ἐκ λειψάνων ἀρχαίων ἐκτίσθη τὸ βαπτιστήριον ἄνευ οὐδεμιᾶς αὐτῶν ἐπισκευῆς ἀλλὰ δι' ἀπλῆς εἰς ἣν εὐλόγησοντο τότε κατάστασις τοποθετήσεως, ὅπερ δὲν συνέβη ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ ἔνθα τὰ ἀρχαῖα λείψανα κατεργασθέντα πρῶτον κατέλαβον τὴν πρόπουσαν θέσιν. **ὑποθέτομεν ταῦτα.** Ο εἰδικοί ἂς ἀπαντήσωσιν ἐφ' ὅσον πρέπει.

(1) Ὅρα σχετικὴν εἰκόνα.

κοροστιασίον μέτρα 30 καὶ πλάτος 24 καὶ 20 ἑκατοστία, Τὸ ἔμβαδὸν αὐτοῦ, ἀρχικῶς ἐκ μωσαϊκῶν ψηφίων ἐσχηματισμένον, ὡς τοῦτο δεικνυται ἐκ τινος ἔτι ἐν τῷ Ἱεροῦ Βαπτιστηρίου διασωζομένου μέρους, εἶναι σήμερον ἐστρωμένον διὰ λαμπρῶν μαρμαρίνων πλακῶν. Ὁλου τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομήματος, στηριζομένου ἀρχικῶς ἐπὶ πελωρίων ⁽¹⁾ στηλῶν μονηλάτων ἑξαισίου λευκότητος, ἅπας ὁ χῶρος μετὰ τῶν διαφόρων παραρτημάτων καὶ λεπτομερειῶν αὐτοῦ καθίστατο εἰς τὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πύλης μόλις ἀφικνούμενον θεατὴν ὄρατος, τὸ ἀπερίγραπτον αὐτοῦ μεγαλεῖον ἀποδεικνύων. Ὅτι δὲ αἱ ἐν αὐτῷ ἐπενεχθεῖσαι ἐπισκευαὶ καὶ προσθήκαι εἶναι ἔργον πολλῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν αἰῶνων μαρτυρεῖ ὁ νῦν θόλος αὐτοῦ, ὅς, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ Ναοῦ εἶναι δυσανάλογος, ἀλλὰ καὶ ξύλινος καὶ τὸ σχῆμα κωνοειδής. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, οἱ τότε ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγείρωσιν ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἑκατέρωθεν τοῦ Θόλου, τείχη πελώρια ἀπὸ τοῦ νάρθηκος μέχρις ὀλίγον πρὸ τοῦ εἰκονοστασίου διήκοντα, καὶ τὰ ὁποῖα, μὲ ἕτερα τείχη συναπτόμενα, σχηματίζουσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ καὶ κάτωθεν τοῦ θόλου τέσσαρας ὀρθὰς γωνίας. Τὰ πελώρια ταῦτα τείχη, κατακαλύψαντα τὰς ὑποβασταζού-

---

(1) Μαρμαρίνων.

σας τὸν Ναὸν στήλας, ἐν τῶν ὠραιότερων καὶ λαμπροτέρων ἐξωραϊσμάτων τοῦ Ναοῦ, κατέστρεψαν τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ χριστιανικὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ἡμαύρωσαν τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Τὸ μόνον δὲ μέρος, ὅπερ οὐδεμίαν φαίνεται ὑπέστη βλάβην. εἶναι ἡ βόρειος τοῦ Ναοῦ πλευρά· διότι ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῆς ὄψις ἔχει ἔτι καὶ νῦν πρὸς τὴν αὐτὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Βυζαντίου καταπληκτικὴν ὁμοιότητα. Ὅτε τὸ πρῶτον εἶδον αὐτὴν, ἐνόμιζον ὅτι εὐρισκόμην εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ Ναοῦ τῆς Πάρου θεώμενος. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς, οὐδεὶς οἶκος πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ Σαβαώθ, Κυρίου τῶν Δυνάμεων, ἠγέρθη πρὸ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεγαλοπρεπέστερος καὶ θαυμασιώτερος τοῦ ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, ἐλεφαντίνου ὀστοῦ καὶ πολυτίμου ξυλείας στίλβοντος Ναοῦ, ὃν ὁ σοφὸς Σολομὼν εἰς Ἱεροσόλυμα ἠγείρει. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς, ὁ ἐκτελεστὴς τῆς διαθήκης τῆς Ἁγίας Ἑλένης, μετὰ τὸ πέρας τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας ἐν Βυζαντίῳ Σοφίας, ὃν τοσοῦτοι κάλαμοι ἐξύμησαν καὶ ἐξυμνοῦσιν, εἰσελθὼν ἐν αὐτῷ καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ θαυμάσας, ἐξεφώνησεν, ὑπὸ ἀκατασχέτου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως καταληφθεὶς, «νενίκησά σε, ὦ Σολομῶν». Ὅποιον ἄραγε μεγαλεῖον, ὅποιον ἀνέκφραστον κάλλος καὶ θαυμάσιον ἀρχιτεκτο-

νικὴν εἶχεν ὁ ἐν Πάρω περιβλεπτός οὗτος ναὸς τῆς Θεοτόκου, τὸ πολυσέβαστον αὐτὸ κειμήλιον τῆς ὀρθοδοξίας, ἀφοῦ ὡς παρακατὸν διηγούμεθα, ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Ἁγίας Σοφίας εὗρεν αὐτὸν ὠραιότερον τοῦ ἔργου αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὸ κάλλος!

Εἰκονοστάσιον.—Τὸ χωρίζον τὸ Ἱερὸν βῆμα τοῦ λοιποῦ ναοῦ εἰκονοστάσιον εἶναι μαρμάρινον καὶ κατάχρυσον. Τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ σχηματίζεται ἐκ κοιλωμάτων, ἔχόντων σχῆμα ἀχυβάδος, τὸ δὲ λοιπὸν ἐκ σταυροφόρων διαστυλίων⁽¹⁾ Ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου αὐτοῦ εἰσὶν ἀνηρητημέναί αἱ πολλοῦ λόγον καὶ μεγίστης σημασίας ἄξια τρεῖς εἰκόνες, ἡ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἡ τῆς Θεοτόκου⁽²⁾ ἐν ἀγκάλαις ἐχούσης τὸν Ἰησοῦν καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως. Τὰς εἰκόνας ταύτας διὰ καθαροῦ ἀργύρου ἐνέδυσσε δαπάνας αὐτοῦ ὁ ἀείμνηστος Μαυρογένης κατὰ τὸ

---

(1) Σήμερον τὸ εἰκονοστάσιον δὲν εἶνε ὡς εἶχε τὸ πάλαι. Πρὸ 25 ἐτῶν περὶπου ἐχρυσώθη καὶ ἐκαλλωπίσθη τὰ στέφοντα δ' αὐτὸ «χαῖρε ὅτι ὑπάρχεις βασιλέως καθέδρα» «χαῖρε ὅτι βασιτάξεις τὸν βασιτάζοντα πάντα» τότε ἐγράφησαν Ἐπίσης τότε καὶ ὁ πανύψηλος Σταυρὸς ὁ τοῦ εἰκονοστασίου ὑπερκειμένος καθαρῶς ἐχρυσώθη, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ εἰκονοστασίου μικραὶ εἰκόνες ἀνεκρώθησαν, ἐκτὸς τῶν τριῶν μεγάλων αἰτινες εὗρισκονται ὡς εἶχον πάντοτε.

(2) Ὅρα σχετικὴν εἰκόνα.

1788, ἡγεμῶν τότε τῆς Μολδοβλαχίας. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου καθ' ὃν αἱ εἰκόνες αὗται ἱστορήθησαν, οὐδὲν διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Θεοτόκου ἀναφέρεται. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Ἱερὰν τῆς Κοιμήσεως εἰκόνα, ἣτις εἶναι πολὺ μικροτέρα τῶν δύο ἐτέρων, μετὰ βεβαιότητος ἀναφέρεται κατὰ παράδοσιν, ὅτι εἶναι μία ἐκ τῶν ἐπτὰ, ἃς ὁ ἱερώτατος Λουκάς ὁ Ἀπόστολος ἱστόρησε· καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην συμφωνοῦσιν πάντες οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδήμοτες τῶν ἐπισκεπτῶν.

Τὸ Ἱερὸν Βῆμα.—Τοῦ ὁποίου τὸ μὲν μῆκος εἶναι μέτρα 12 καὶ 50 ἑκατοστά, τὸ δὲ πλάτος 9. 20, ἔχον ἐν τῇ συνήθει θέσει τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἀγερώχως ἴσταται τὸ Κιβώριον, ὑπὸ τεσσάρων στηλῶν ὑποβασιαζόμενον ⁽¹⁾ κάτωθεν δὲ τὸ Ἁγίασμα, εἰς ὃ διὰ μαρμαρίνης κλίμακος κατερχόμεθα, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ἱεροῦ, ὑπὸ τὸ κοίλωμα, τὸ κοινῶς ἀχυβάδα καλούμενον, εἰς ὃ τὰ πρὸς φωτισμὸν ἀναγκαιοῦντα παράθυρα, ὧν τὰ πλαίσια (τσερετσιβέδες) ἐκ μαρμάρου, ὑπάρχουσιν ἐν σχήματι ἀμφιθεάτρον βαθμίδες ἐκ μαρμάρου καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο

(1) *Καὶ διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ ὀποίου ὁ ἀπὸ 20 Ἰουλίου 1912 τακτικὸς Καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου Ἐφορος τότε ὢν Κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου, σιταεῖς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, μετὰ θερμοτάτου ζήλου ἐμερίμησεν.

ἄνω βαθμίδων ἔδρα μαρμάρινος, εἰς ἣν κατὰ τὰς ἐπισημοὺς ἐορτὰς ἀνέρχεται ὁ Ἀρχιερεὺς, τῶν ἱερέων ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ἰσταμένον.

Τὸ Κιβώριον. (1) Ὅπερ ἔχει ὕψος δύο μέτρα, μῆκος 2 καὶ 70 ἑκατοστά, καὶ πλάτος τὸ αὐτό, ἀπὸ μονοκόμματον μάρμαρον ποιηθὲν, (2) φαίνεται σήμερον ἐκ τεμαχίων τοῦ αὐτοῦ μαρμάρου συγκεκολλημένον.

Τὸ ἐξαίσιον καὶ θαυμάσιον τῆς χριστιανικῆς καλλιτεχνίας ἔργον, τὸ ἱερόν τοῦτο σκεῦος, καίτοι λίθος ἄψυχος, οὐχ ἦττον ἰσταται ὑπερφάνως ἄνωθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης, ὡς ἓν ἐκ τῶν πολλῶν τῆς Ὀρθοδοξίας μεγίστων μαρτυρίων, ἅτινα καταδεικνύουσιν εἰς τοὺς κακοβούλως βύοντας τὰ ὦτα καὶ καμύοντια τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ κῦρος τῆς ἀληθείας τῶν θαυμάτων καὶ τὸ ἀναντίρρητον τῆς θεοπνεύστου ρήσεως «θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἀγίοις αὐτοῦ» καὶ τὸ «ὅπου Θεὸς βούλεται νικᾶται φύσεων τάξις». Περὶ κάλλους, συντριβῆς καὶ θαύματος τοῦ ἱεροῦ τούτου Κιβωρίου προκειμένου εἶδομεν τί γράφει αὐτὸς ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς ἐν Σελ. 44 ὅτι ἐθραύσθη ἀπὸ τὸν Νίσηριν ἐκεῖνον τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἀράβων τῶν

---

(1) Ὅρα σχετικὴν εἰκόνα.

(2) Ὅρα σχετικὴν εἰκόνα.

κατεχόντων τὴν Κρήτην ἐπὶ Μιχ. Φλαβίου Β'.
τοῦ Τραυλοῦ 821—829 μ. Χ. (¹)

Αἱ ὑποβαστάζουσαι τὸ κιβώριον στήλαι,
τῶν ὁποίων τὸ μὲν ὕψος εἶναι τρία μέτρα
καὶ δέκα ἑκατοστά, ἡ δὲ περιφέρεια 1 μέτρον
καὶ 10 ἑκατοστά, ἐκ μαρμάρου μονηλάτου ἐκά-
στη φέροντος δίκην στεφάνων, μελαίνας ταινίας,
τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν περιέργειαν τῶν εἰδη-
μόνων θεατῶν ἐλκύουσι διὰ τὸ σπάνιον ποιὸν
τοῦ μαρμάρου. Ἄδαῆς περὶ τὰ τοιαῦτα δὲν
εἶμαι ἀρμόδιος τὴν ἀξίαν αὐτῶν νὰ ὀρίσω. Οὐχ
ἦτιον, ὁ φίλος ἀναγνώστης δύναται ἐκ τῆς ἐπο-
μένης διηγήσεως νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν περὶ τῆς
ἀξίας αὐτῶν, καί, ὡς ἐκ τοῦ ὄνυχος τὸν λέοντα,
περὶ τοῦ μεγαλείου ἐν γένει τοῦ ναοῦ τῆς
Ἑκατονταπυλιανῆς. Ὅτε ἡ Εὐρώπη ἀπὸ φι-
λομουσίαν, εἰς χρόνους προγενεστέρους, ἀπεγύ-
μνωσεν ἡμᾶς τῶν προγονικῶν ἡμῶν κειμηλίων,
Ἕλλησι περιηγηταὶ προσεφέρθησαν ζητήσαντες
τὰς στήλας αὐτὰς νὰ λάβωσι, καὶ ἀντὶ τούτων
ἄλλας τοῦ αὐτοῦ ὕψους καὶ τοῦ αὐτοῦ πάχους
ἐκ χρυσοῦ προσφυρήτου νὰ ἐγείρωσιν. Εὐτυχῶς
ἡ τότε δημογεροντία, πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν αὐ-
τῆς, ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τῶν Ἕλλησι. Τοι-
αῦται πολῦτιμοι στήλαι ὑποβαστάζουσαι τὸ Κιβώ-
ριον, ὅπερ χεῖρ βέβηλος καὶ μαρὰ πρὸ τοσοῦτων

(¹) Πάρις Ν. Κυπριόπουλος σελ. 31.

αἰώνων συνέτριψε, καὶ τὸ ὁποῖον νῦν ἔτι ὑφίσταται αἰωρούμενον ἄνωθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης Ἀξία προσοχῆς εἶναι καὶ ἡ Ἁγία Πρόθεσις, (1) μεγάλην πρὸς τὸ Κιβώριον ἔχουσα ὁμοιότητα.

Τὰ ἐντὸς τοῦ ναοῦ παρεκκλήσια Α΄. τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (2).—Τὸ παρεκκλήσιον τοῦ-

(1) Ὅρα σχετικὴν εἰκόνα.

(2) Τὰ ἐν ὑποσημειώσει περὶ τοῦ Βαπτιστηρίου λεχθέντα, ἴσως δίδονται νὰ λεχθῶσι καὶ περὶ τοῦ ναίδου τούτου. Παραδεχόμενοι δηλαδὴ ἐν μέρει τὴν παράδοσιν ὅτι ᾠκοδόμησεν ἐν Πάρω ἡ Ἁγία Ἐλένη Ναόν, βεβαίως τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρεκκλήσιον ἔκτισεν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ μετὰ τὴν ἀνοικοδομίαν τοῦ Μεγάλου Ναοῦ τὸ ὄνομα τοῦ παρεκκλησίου μετελλάγη. Παρατηροῦντες δ' ἐν αὐτῷ πρῶτον ὅτι εἶνε τύπου Βασιλικῶν δηλαδὴ παραλληλόγραμμος, ὡς συνήθως ἐκτίζοντο οἱ πρὸ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας Ναοὶ (ἡ παρουσία τοῦ τρούλλου βεβαίως εἶνε ἔργον μεταγενέστερον ἴσως κατὰ τινα πτώσιν τῆς ἀμφικλινοῦς στέγης του ὑπὸ σεισμοῦ τινος) καὶ δεύτερον ὅτι οἱ κλονές του ἑνθμοῦ ἀναμιξ Ἰωνικοῦ καὶ Δωρικοῦ, ὡς βάσεις αὐτῶν φέρουσιν ἀνεστραμμένα κιονόκρανα (ἀπόδειξις καὶ τοῦ βεβιασμένου καὶ ἐκ τῶν ἐγόντων καὶ ἄνευ ἐνιαλοῦ ἑνθμοῦ καὶ γνώσεων στοιχείων τέχνης, τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ, ἐκ λειψάνων ἀρχαίου τινος ἐκεῖ που κειμένου ναοῦ, δι' ἐντοπίων τεχνιτῶν) ἀγόμεθα εὐθὺ εἰς τὸ συμπέρασμα, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἐπίσης, ὅτι τὰ παρεκκλήσιον τοῦτο εὗρισκεται εἰς τὴν ἄνω πρὸς τὰ ἀριστερὰ γωνίαν τοῦ σταυροῦ δν δέον νὰ σχηματίζῃ ὁ Μέγας Ναός, ὅτι τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο εἶνε ἀρχαιότερας κατασκευῆς τοῦ Μεγάλου Ναοῦ, καὶ ὅτι τούτου καὶ τοῦ Βαπτιστηρίου προῦπαρ-

το ὄπερ κείται δυτικὰ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος κατὰ τῆ βορείῳ αὐτοῦ πλευρᾷ συνέχεται, ἔχει μῆκος μέτρα 14 30 καὶ πλάτος 18.70 καὶ στηρίζεται ἐπὶ μαρμαρίνων στηλῶν. Τὸ μέγα αὐτὸ παρεκκλήσιον εἶναι ἄξιον ἰδίας προσοχῆς, διότι τοῦτο παριστᾷ τὴν ἐξαίρετον ἀρχιτεκτονικὴν τέχνην τὴν ὁποίαν ὁ ναὸς εἶχε πρὶν εἶτι αἱ προσοθήκαι, ἃς οἱ μεταγενέστεροι ἠναγκάσθησαν, ἕνεκα τῶν καταστροφῶν, ἃς ὑπὸ σεισμοῦ ὑπέστη, νὰ ἐπενέγκωσι, καταστρέψουσιν αὐτήν. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι, ὁ ἀρχιτέκτων τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο κατὰ πρῶτον ἐκδοδόμησε, καὶ εἶτα, ἔχων αὐτὸ ὑπόδειγμα, ἤγειρε τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς. Δὲν πρέπει νὰ ἦναί τις ἀρχιτέκτων πρὸς κατάληψιν τῆς ἀληθείας ταύτης. Ἀπλοῦς παρατηρητῆς, καλῶς καὶ ἐπισταμένως παρατηρῶν καὶ ἐξετάζων τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ παρεκκλησίου αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ ὄλου ναοῦ, θὰ πεισθῆ καὶ θὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸ κῦρος τῆς παραδόσεως.

Τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων.—Τὸ παρεκκλήσιον κείται πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος

χόντων, οἱ κτίτορες καὶ ἀρχιτέκτονες τοῦ Μ. Ναοῦ, λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῶν παραβλέψαντες τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν κανόνων τῆς τέχνης διὰ τὸν ἑνθμόν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ, συμπεριέλαβον ἀμφοτέρω ἐν τῷ μεγάλῳ Ναῷ καὶ τούτου τοῦ λόγου ἕνεκεν τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ παρεμορφώθη κατὰ τι.

καὶ συνέχεται τῇ νοτίᾳ αὐτοῦ πλευρᾷ. Ἔχει δὲ μῆκος μέτρον 8.50 καὶ πλάτος 4.10.

Ἁγίου Φιλίππου.—Τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο, συνεχόμενον μεσημβρινῶς τῷ ἀνωτέρῳ, ἔχει μῆκος μέτρον 8.10 καὶ πλάτος 2.50 (1).

Ἱερὸν Βαπτιστήριον.—Σχεδὸν εἰς τὸ μέσον (2) καὶ παρὰ τῇ μεσημβρινῇ (3) πλευρᾷ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει πανάρχαιον Ἱερὸν Βαπτιστήριον ἐν σχήματι σταυροῦ, εἰς δ, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐδέχοντο τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, οἱ τῶν εἰδώλων καὶ τῶν ψευδῶν θεῶν τὴν λατρείαν ἀπαρνούμενοι. Ἡ ἐπὶ τοσούτων αἰῶνων σεβασθεῖσα ἱερὰ αὕτη Κολυμβήθρα ἔχει πρὸς δυσμὰς τρεῖς βαθμίδας καὶ τρεῖς πρὸς ἀνατολὰς· διὰ τῶν πρὸς δυσμὰς κα-

---

(1) Ὑπάρχει καὶ ἕτερον παρεκκλήσιον ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς Ναὸς τῶν ἐν Πάρῳ Καθολικῶν, οἵτινες κατόπιν ἔτει 1675 ἔκτισαν ἴδιον ναὸν (ὄρα «Ἀνατολήν» Σύρον ὑπ' ἀριθ. 504 τῆς 17]29 Μαρτίου 1890 ἐν ἣ κατεχωρήσθη ἐπιστολὴ τοῦ Ἰησοῦίτου Γασπάρ Ἐμμανουήλ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ προεστώτας τῆς Ναούσης. «Εἰς τὴν Παρλίαν οἱ ἄρχοντες μοι ἐδώκασιν ἕνα μερδικὸ ἀπὸ τὸ χωράφι τῆς Καταπολιανῆς διὰ νὰ κτίσωμεν καὶ αὐτοῦ ἕνα σπήτι.....» Τελευταίως δ' ἐκλιπνάντων τῶν Καθολικῶν ἐκ Πάρου, ἠγόρασεν ἡ Ἐκατονταπυλιανὴ τὸν Ναὸν μετὰ τῆς οἰκίας ταύτης, χρησιμοποιουμένης ὡς ξενῶνος τῶν πολυπληθῶν προσκυνητῶν.

(2) Κατὰ μῆκος τοῦ Ναοῦ.

(3) Δεξιᾷ.

τήρχοντο ὡς ἀπὸ τοῦ σιότους προερχόμενοι, οἱ βαπτιζόμενοι, διὰ δὲ τῶν πρὸς ἀνατολὰς ἀνήρχοντο, ὡς πρὸς τὸν νοητὸν τῆς Δικαιοσύνης "Ἡλιον ἀποβλέποντες· θωράκια ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν 38 σταυροὶ ἀναγεγλυμμένοι, καὶ τὴν ἱερὰν νησίδα ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ πρεσβύτερος ἱστάμενος ἐτελετοῦργει τὰς τρεῖς καταδύσεις καὶ τὰς τρεῖς ἀναδύσεις. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι μέτρα 13.20 καὶ πλάτος 5.85.

Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.—Τούτου τὸ μῆκος εἶναι μέτρα 11.75 καὶ τὸ πλάτος 2.65, Ἐν αὐτῷ ἐφνύλασσοντο, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, τὰ διὰ τὴν ἁγίαν βάπτισιν χρειώδη.

Ἐξωτερικὴ αἶθουσα τοῦ Βαπτιστηρίου.
—Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἧς τὸ μὲν μῆκος εἶναι μέτρα 14.30 καὶ τὸ πλάτος 40, ⁽¹⁾ ἐγίνοντο αἱ πρὸ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος διατυπώσεις τῆς κατηγήσεως τῶν προεντρεπιζομένων πρὸς τὸ Ἁγιον Βάπτισμα ἀδελφῶν,

Ἐτερον μικρὸν Παρεκκλήσιον.—Τούτου τὸ μὲν μῆκος εἶναι μέτρα 3 τὸ δὲ πλάτος 2.50.

Ὁ γυναικωνίτης.—Ἀναβάντες τὴν πρὸς τὴν μεσημβρινὴν σειρὰν τῶν περὶ τὸ προαύλιον στοῶν ὑπάρχουσιν κλίμακα, εὗρισκόμεθα ἐπὶ

---

(1) Ἡ καταμέτρησις εἶνε ἐσφαλμένη διότι τὸ πλάτος εἶνε μόνον 3 καὶ 40, τὸ δὲ μῆκος 15 μ.

τοῦ ἐξώστου, ὅθεν ἑτέρα ἐξ ὀλίγων βαθμίδων μαρμάρινος κλίμαξ φέρει πρὸς τὴν μόνην ὑπάρχουσαν εἴσοδον τοῦ γυναικωνίτου. Σχηματίζεται δὲ ἀπὸ μίαν εὐθεΐαν, ἣτις εἶναι ἡ τῆς προσόψεως ὑπεράνω τοῦ Νάρθηκος, καὶ δύο πρὸς τὰ ἄκρα αὐτῆς καθέτους μέχρι τοῦ Ἱεροῦ Βήματος διηκούσας. Ἀποτελεῖ δηλαδή τετράγωνον, τῆς πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ πλευρᾶς ἑλλειπούσης. Στοαὶ δὲ ἐκ μεγίστων μαρμάρων καὶ ὑπὸ μαρμάρινων στηλῶν ὑποστηριζόμεναι σχηματίζουσι τὰ πρὸς τὸν Ναὸν ἀποβλέποντα μέρη αὐτοῦ. Ἡ δὲ σιρῶσις αὐτοῦ, οὔσα ἐκ μαύρων πλακῶν, εἶναι ἀναμφιβόλως ἔργον πολὺ μεταγενεστέρων αἰώνων.

Τὰ ἐκτὸς τοῦ Ναοῦ καὶ ἐντὸς τοῦ προαυλλοῦ παρεκκλήσια Τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας.

— Τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο κεῖται πρὸς τὴν βόρειον τοῦ ναοῦ πλευρὰν καὶ ἔχει μῆκος μέτρα 8.60 καὶ πλάτος 3.30. Χρησιμεύει δὲ πρὸς ταφήν τῶν κατὰ καιρὸν θηησκόντων ἱερέων.

Τῆς δευτέρας παρουσίας — Πρὸς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν καὶ παρὰ τῇ εἰσόδῳ τοῦ γυναικωνίτου. Τὰ μέχρι σήμερον ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα ὅσῃ τῶν προκεικοιμημένων εἶναι τρανὸν μαρτύριον ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς κοιμητήριον.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παραρχαίου καὶ πολυσέπτου ναοῦ τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς.....

Ὁ μέγας ποιητὴς Ὅμηρος λέγει οὕτως, αἱ τρίχες τοῦ ἀνθρώπου ἀνορθοῦνται ὅταν Θεὸς συγκοινωνῇ μετ' αὐτοῦ. Ὅταν εἰσέλθῃς ἐντὸς τοῦ περικλεοῦς τούτου ραοῦ, αὐτὸ τοῦτο θὰ αἰσθανθῆς. Θὰ αἰσθανθῆς, ἑαυτὸν ἀπὸ θεῖον σέβας κατεχόμενον καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς σου ἀνορθοῦμένας, καὶ ἄκων θὰ ἀνακράξῃς: Εἶναι μητρόπολις πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἡ Ἱερά Βηθλεὲμ τῶν ἐν Ἑλλάδι χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, εἶναι τὸ κόσμημα ἀπάσης τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ο ΝΑΟΣ ΥΠΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

Ἡ κατὰ τὸ 1890 ἀνακάλυψις τοῦ ὀνόματος Ὑλασίου Ἐπισκόπου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς τὸν Ἐπίσκοπον τοῦτον νὰ ὑπολάβωσιν ὡς τὸν κίτορα τοῦ Ναοῦ. Πλὴν οὔτε ἡ ὑπέρογκος δαπάνη, ἣν ἀπῆται ἡ ἔγερσις εὐκτηρίου οἴκου, τόσον μεγάλου καὶ τόσον πολυτελῶς ἐξωραϊσμένου, οὔτε τὸ τότε ἀκατοίκητον μέρος τῆς Νήσου, ἐν ᾧ ὁ πολύσεπτος οὗτος Ναὸς ἠγέρθη, πείθουσιν ἡμᾶς, ὡς κίτορα αὐτοῦ Ὑλάσιον τὸν ἐπίσκοπον νὰ ὑπολάβωμεν ⁽¹⁾. Δαπάνη καὶ τύ-

---

(1) Οὔτε ἄλλως Ἐπισκοπικὸν βάλαντιον τῶν τότε μάλιστα χρόνων ἠδύνατο νὰ χορηγῇ διὰ τοιούτου Ναοῦ ἀνοικοδόμησιν. Βεβαίως ἦτο Ἐπίσκοπος ὁ Ὑλάσιος κατὰ

πος εἶναι μαρτύρια ἀκαταμάχητα ὑπὲρ τῶν περι-
 ἐγέρσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀναφε-
 ρομένων.

τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν
 ἐκ τοῦ ἀναγλύφου ὀνόματός του τοῦ ὑπάρχοντος ἐπὶ
 τῶν θωρακίων τοῦ γυναικωνίτου δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τοῦ
 ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ ἰσταμένου θεατοῦ δηλαδὴ ἄνωθι
 τοῦ φρέατος καὶ ἔναντι (ἴδρα εἰκόνας σελ. 59 καὶ 60.
 καὶ νὰ ἐπιλοδοῦξησιν τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ὀνόματός του
 ἐπὶ τῶν σταυρῶν, κτίτωρ ὁμοῦ ποτέ. Οὐδὲ ὡς ἰσχυρί-
 ζεται ὁ κ. Δαμπάκης (αὐτόθι Σελ. 60 ὑποσημ.) ἡ γενικὴ
 Ἐπισκόπου Ὑλασίου σημαίνει πάντοτε τὸν κτίτορα,
 διότι δυνατόν νὰ σημαίη καὶ ἀπλῶς τὴν ἐποχὴν ἐφ' ἧς
 ἐγένετό τι. Ἄλλως ἐν τῷ *Oriens Christianus* τοῦ M.
Le Quien ἀναφέρονται μόνον τὰ ἐξῆς ὀνόματα ἐπι-
 σκόπων (ἐν τόμῳ I Σελ. 940) 1ος Ἀθανάσιος Ἐπίσκο-
 πος Παράσου, pro Πάρου Νήσου. 2ος Θεόδωρος Ἐπί-
 σκοπος Παρίων Σιφνίων καὶ Ἀμουλγίων τῷ 936. 3ος
 Στέφανος ἐλάχιστος Ἐπίσκοπος νήσου Πάρου. 4ος Ἰωάν-
 νης Παροναξίας τῷ 1156. 5ος Κωνσταντῖνος Παροναξίας.
 6ος κατὰ τὴν Σύνοδον τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1186 ἀναφέ-
 ρεται ἀπλῶς ὁ Μητροπολίτης Παροναξίας, ἀλλ' ἄνευ
 ὀνόματος. 7ος Ἀρέθας Ἀρχιεπίσκοπος Νάξου (1388—
 1406) 8ος ὁ Παροναξίας Θεωνᾶς τῷ 1564. 9ος ὁ Τα-
 πεινὸς Μητροπολίτης Παροναξίας Βενιαμὴν τῷ 1566.
 10ος ὁ Μητροπολίτης Πάρου Ἀθανάσιος τῷ 1586. 11ος
 ὁ Νικηφόρος Μητροπολίτης Παροναξίας. 12ος ὁ Μακά-
 ριος. 13ος Ἱερεμίας Μητροπολίτης Παροναξίας. 14ος ὁ
 Παροναξίας Κύριλλος τῷ 1721.

Ἐπειδὴ δ' ἡ Πάρος ἀπὸ τοῦ 536 μ. Χ. ὑπήγετο ἐκ-
 κλησιαστικῶς εἰς τὴν Ρόδον ἠρευνήσαμεν καὶ τὰ ὀνό-
 ματα τῶν Ἐπισκόπων Ρόδου ἀλλὰ Ἐπίσκοπον Ὑλά-

Δύο ανάγλυφα καὶ ἡ περὶ τούτων παράδοσις.—Τὰ ἐπὶ τῶν σιηλῶν τοῦ ἀειτώματος τῆς καθολικῆς Πύλης τοῦ Ναοῦ δύο ανάγλυφα, μνημεῖον θλιβεροῦ γεγονότος, εἰκονίζουσι τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὸν εἰς Πάρον ἀποσταλέντα μαθητὴν, ἀρχιτέκτονα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἑκατονταπυλῆς. Ἀποπερατωθείσης, λέγει ἡ παράδοσις, τῆς οἰκοδομῆς ἀμφοτέρων τῶν Ναῶν, τοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τοῦ τῆς Θεοτόκου ἐν Πάρῳ, ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Ἀγίας Σοφίας μετέβη εἰς Πάρον ὅπως τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπιθεωρήσῃ. Φθάσας δὲ εἰς Πάρον καὶ τὸ ἔργον τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ θεασάμενος, εὗρεν αὐτὸ τοσοῦτον τελειότερον καὶ τοσοῦτον ὑπέρτερον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἔργου, ὥστε ἀντί, ὡς ἔδει χαρᾶς, φθόνος ὑπέρομετρος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κατέλαβεν καὶ κακὰ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ διενεόθη. Διενεόθη, ἀφ' οὗ φέρει αὐτὸν εἰς ὕψος καὶ δι' αἰφνιδίας ὠδήσεως καταρρίψῃ, καὶ οὕτω τὸν θάνατον αὐτῷ ἐπενέγκῃ, νὰ εἴπῃ ὅτι, ἐξ ἀπροσεξίας ὀλισθήσας κατέπεσε καὶ ἐφρονεύθη. Τὴν ἐωσφορικὴν ταύτην ἰδέαν ἐξετέλεσε, οὐκ ἀτιμωρητί, διὰ τοῦ ἐξῆς πανούργου στρατηγήματος. Ἐν

σιον οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν. Ἄν λοιπὸν ἔκτιζε τοιοῦτον γὰρ ὁ Ὑλάσιος καὶ περιφανῆς οὕτω καθίστατο, διὰ τινὰ λόγον τὸ ὄνομά του διέφυγεν τὸν *Le Quien* ἐν τῷ περισπουδάσιῳ συγγράμματί του ;

πρώτους, ἐπήνεσε τὸ ἔργον καὶ συνεχάρη τῷ μαθητῇ αὐτοῦ, ⁽¹⁾ εἶτα δὲ ἐξέφρασε θλίψιν βαθεῖαν διὰ τὴν ὁποίαν καὶ μόνην παρετήρησεν δῆθεν ἔλλειψιν ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ Ναοῦ, ἄνευ τῆς ὁποίας, εἶπε, τὸ ἔργον ἤθελεν εἶσθαι τὸ κάλλιστον καὶ ὠραιότατον ὑπὸ τὴν καθ' ὄλου ἔποψιν τῶν τύπων καὶ κανόνων τῆς Χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὴν ἔλλειψιν λοιπὸν ταύτην θέλων νὰ καταδείξῃ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ, προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἀναβῶσι εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς προσόψεως ὄθεν, ἔλεγε, ἡ ἔλλειψις γίνεται μᾶλλον καταφανής. Ἀναβάντων οὖν καὶ πρὸς τὰ κάτω ἀποβλεπόντων, ὁ μὲν ἐδείκνυεν ὁ δὲ παρειτήρει Ἐν τῇ σιάσει ταύτῃ εὐρισκομένων ὠθεῖ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ, ὁ δὲ μαθητὴς θέλων νὰ κρατηθῇ, αὐθωρεῖ ἄπιεται αὐτοῦ ἐκ τῶν ἱματίων, καὶ οὕτω ἀμφοτέρω, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, μαλλιά κουνάβρια, πίπτουσι καὶ φονεύονται. Τοῦ θλιβεροῦ τούτου γεγονότος τὴν ἀνάμνησιν εἰκονίζουσι ἰὰ ἀνάγλυφα ταῦτα.

Ὁ ναὸς φιλοξενῶν τοὺς Καθολικοὺς.

— Δέον, φίλε ἀναγνώστα, νὰ γνωρίσης ὅτι ἐν Πάρῳ κατ' ἄκρον ὀλίγοι Καθολικοί, καὶ ὅτι ἐκτὸς τούτων συνεχῶς ἤρχοντο, ὡς ἔτι καὶ νῦν,

---

(1) Συνεπῶς καὶ ἡ παράδοσις παραδέχεται ὡς κατόπιν τοῦ Ν. τῆς Ἁγίας Σοφίας κτισθεῖσαν τὴν Ἐκατονταπυλῖαν, ἀφ' οὗ ὁ Ἀρχιτέκτων ἔκτισε τὴν πρώτην, ὁ μαθητὴς του δὲ τὴν δευτέραν.

ἐκ τῆς γείτονος Νάξου πολλοὶ τοιοῦτοι. Εὐγε-
ρεῖς τοὺς τρόπους, ἀγαθοὶ τὴν καρδίαν καὶ φί-
λοι τῆς εἰρήνης, ἀδελφικῶς ἠγαπήθησαν ὡς εἶ
καὶ νῦν ἀγαπῶνται ὑπὸ τῶν Παρίων. Μὴ οὖν
ἀνεχόμενοι οἱ Πάριοι τοὺς ὀλίγους τούτους ἔτε-
ροθαλεῖς αὐτῶν ἀδελφούς· νὰ βλέπωσιν ἔστερη-
μένους ἰδίας ἐκκλησίας παρεχώρησαν εἰς αὐτοὺς
ἀπὸ τὸν ἰδ'· περίπου αἰῶνα τὴν ἀνατολικῶς τοῦ
ἀριστεροῦ χοροῦ κειμένην γωνίαν ἔνθα θυσια-
στήριον κατὰ τοὺς τύπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλη-
σίας ποιήσαντες, τὴν θείαν αὐτῶν λειτουργίαν
μετὰ τὸ τέλος τῆς ἡμετέρας ἐτέλουν.

Τὸ τοιοῦτον διήρκεσε μέχρι σχεδὸν τῶν μέ-
σων τοῦ ἤδη λήγοντος αἰῶνος, ὅτε, πρὸς δυσ-
μὰς καὶ ὀλίγον πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ναοῦ τῆς
Ἐκατονταπυλῖανης, ἤγειραν ἰδίαν ἐκκλησίαν.⁽¹⁾
Καὶ μετὰ τοῦτο δέ, τὸ ἐντὸς τοῦ ναοῦ θυσια-
στήριον αὐτῶν διετεθήθη χρόνους ἱκανούς·
ἀφηρέθη δὲ ὅτε ἐγίνοντο ἐν τῷ ναῷ σπουδαῖαι
ἐπισκευαὶ δι' ἐξόδων τοῦ ἀειμνήστου Φραγκίσκου
Μάυρου, μεγαλεμπόρου ἐν Ὁδησσῷ.

**Ὁ ναὸς ἀσκητήριον τῆς Ἁγίας Θεοκτί-
στης.**—Πρὸς δυσμὰς τῆς βορεινῆς τοῦ ναοῦ
θύρας ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ τοίχου ἡ εἰκὼν τῆς
δσίας Θεοκτίστης ⁽²⁾ καὶ κάτωθεν ἐπὶ τοῦ ἐδά-

(1) Ὅρα ὑποσημείωσιν Σελ. 110.

(2) Ἦτις εορτάζει εἰς τὴν 9 Νοεμβρίου μετὰ τῶν

φους καὶ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μία ἡλακίτη καὶ ζεῦγος σανδαλίων γεγλυμμένα, ἔκφρασις ἀλληγορικὴ δηλοῦσα ὅτι εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἱσταμένη ἡ ὁσία εἰργάζεται. Πλησίον δὲ μνημεῖον δηλοῦν τὸ τῆς τελευτῆς τῆς ὁσίας μέρος (2).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τοιοῦτος δι' ὀλίγων ὁ περικαλλὴς Ναός. τὰ λευκὰ μάρμαρα τοῦ ὁποίου μάτην ὁ πανδαμάτωρ ἀγωνίζεται νὰ καταστρέψῃ χρόνος. Τοιαύτη περίπου ἡ ἱστορία του, τὸ ὄνομά του καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀνοικοδομήσεώς του. Ἀπόλλυνται ἴσως πάντα, ὡς ἀτυχῶς ἀπωλέσθη καὶ πληθὺς ἱστορικῶν ἐγγράφων του σωζομένων πρὸ ἐτῶν τιῶν ἐν τῷ εἰρηνοδικεῖῳ Πάρου καὶ διφθέριων ὡς ἀχρηστων ὑπὸ τοῦ τότε Εἰρηνο-

---

μαρτύρων Ὁμησιφύρου καὶ Πορφυρίου καὶ τὸ τροπάριον τῆς ὁποίας ἔχει οὕτως. «Τῆς Μεθιμνης τὸν γόνον καὶ θεῖον βλάστημα, τῶν Παρίων τὸ κλέος καὶ τὸ ἐντρούρημα, Θεοκτίστην τὴν ἁγίαν εὐφημήσωμεν. Χαίροις, βοῶντες πρὸς αὐτὴν καλλιπάρθενε ἀμνὰς καὶ νύμφη Θεοῦ τοῦ Λόγου· ᾧ καὶ πρεσβεύοις ἀδιαλείπτως, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.»

(2) Ἐν τῷ αὐτῷ φυλλαδίῳ τοῦ κ. Ἰορδάνου ὑπάρχει καὶ ὁ βλος τῆς ἁγίας Θεοκτίστης κατὰ παράδοσιν, ὃν ὁμως ὡς προμνημονευθέντα ἀφηρέσαμεν. Ἐνταῦθα λήγει τὸ φυλλάδιον τοῦ κ. Π. Ἰορδάνου.

δίκου Ἄ. Πλάτωνος εἰς τὴν θάλασσαν, ὁπόθεν ἐλάχιστα διέσωσαν οἱ κ. κ. Μ. Κρίσπης καὶ Ἰ. Καμπάνης.

Ἐφ' οὗ ὅμως ὁ Δαυὶδ λέγει «κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἠτοίμακα εἰς οἶκον Θεοῦ μου χρυσίον, ἀργύριον, χαλκόν, σίδηρον ξύλα, λίθους σοὰμ καὶ πληρώσεως λίθους πολυτελεῖς καὶ ποικίλους καὶ πάντα λίθον τίμιον καὶ **Πάριον πολύν**. Χρονικῶν ἢ παραλειπομένων Α'. XXIX (κθ'.) Ἑσαΐας 54.11—12. Ἀποκ. Ἰωάννου κα'. 18 κ.λ.π.

Καὶ ἂν ὁ Ἰουστιανὸς οἰκοδομῶν τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἔκτος τοῦ ὅτι μετεκόμισε εἰς Κων)πολιν παλαιὸν ὑλικὸν ἀρχαίων Ναῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἄλλων μερῶν (¹) ἀλλ' ἐχρησιμοποίησεν καὶ γρανίτην τῆς Αἰγύπτου καὶ πορφυρίτην τῆς Σαΐος καὶ ροδόχρουν διὰ κνανῶν καὶ λευκῶν ποικιλμάτων ἐστιγμένον Φρίγιον λίθον, καὶ πράσινον τῶν Κροκεῶν τῆς Λακωνικῆς, καὶ αἱματόχρουν τῆς Καρίας, τὸν Λύδιον οὗ αἱ φλέβες εἶνε πράσιναι ἀναμιξ καὶ κιτρινωπαί, τὸν κνανοῦν καὶ κροκόχρουν τῆς Διβύης, τὸν μελανὸν καὶ διὰ λευκῶν ζωνῶν πεποικιλμένον τῆς Κελτικῆς λίθον, τὸν ὑπομελανίζοντα λευκὸν τῶν Βοσπορικῶν λατομείων, τὸν ὀφίτην τῆς

(¹) Καὶ δισίου ἀπίθανον καὶ τῆς Πάρον,

Θεσσαλίας, τοὺς λίθους τῆς Προκοπήσου καὶ τῆς Ἠλείρου καὶ τὰ μάρμαρα τῆς Πάρου. (1)

Καὶ ἀφ' οὗ ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς ἐν τῷ 5 κεφ. τοῦ βίου τῆς Ἁγίας Θεοκίστης (αὐτόθι Σελ. 40) γράφει διὰ τὸν ναὸν τῆς Πάρου «Εἰς τοσοῦτον δὲ τὸν λίθον λεπτύνας ἐξέφυανεν ὁ τεχνίτης ὡς δοκεῖν ἐξ ὑφασμάτων τὸν τοῖχον ἐνδεδύσθαι βυσσίνων» κλπ. ἄς φαντασθῆ ἕκαστος ὁποῖος τις ὑπῆρξεν ὁ Ναὸς ὁ κτισθεὶς ἐν Πάρῳ ἐκ Παρίων μαρμάρων ἅτινα ὁ Δαυὶδ καὶ ὁ Ἰουστιανὸς δὲν ἐφείσθησαν χρημάτων πολλῶν, ἵνα ἔχωσιν, ὅπως δι' αὐτῶν κοσμήσωσι τοὺς ναοὺς οὓς ᾠκοδόμησαν εἰς δόξαν Θεοῦ.

Σήμερον δὲν διασώζει βεβαίως τὴν παλαιὰν λαμπρότητα, διεφύλαξεν ὅμως φιλοστόργως ἅπαν τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον. Διὰ τοῦ ἐπισυνμβάντος τὴν 27 Μαΐου 1508 (2) μεγάλου σεισμοῦ ἐν Κρήτῃ Χίῳ Νάξῳ καὶ Πάρῳ, δυνάστου ὄντος τότε τῆς Πάρου τοῦ συζύγου τῆς Καικιλίας Βενιέρη, Σωμαρίπα, ὁ Τροῦλλος κατέπε-

---

(1) Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος Σ. Λάμπρου τόμος Γ. σελ. 558 καὶ Προκόπιος ὁ Καισαρεὺς περὶ κτισμάτων.

(2) Πραγματεία περὶ τοῦ σεισμοῦ τοῦ Αἰγίου Ι. Φ. Ἰουλ. Σμιτίου κατὰ μετάφρασιν Ἡρακλέους Μοντοπούλου σελ. 32 Βιβλιοθ. Ὀρνικτολ. καὶ Παλαιοντολογικοῦ Μουσείου Ἀθῆναι) ἐνθα μνημονεύεται καὶ ἕτερος μέγας σεισμός ἐπισυνμβὰς ἐν Πάρῳ τῷ 480 μ. Χ,

σεν ἴσως καὶ τὰ μεγάλα τείχη τότε ἴσως, ἀνη-
γέρθησαν ἐγκλείσαντα ἐν ἑαυτοῖς τοὺς κίονας
ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ὁ καταρρεύσας θόλος καὶ τὸ
λοιπὸν συγκλωσιθὲν οἰκοδόμημα. Ἐπισκεναὶ
κακότεχνοι καὶ ἀμμωνονίαμα ἄφθορον ἐπέστε-
ψαν τῆς καταστροφῆν. Ἡ μελέτη μας σήμερον
γίνεται ἐπὶ μαρμάρων κεχωσμένων ἅτινα σι-
γῶσι, καὶ ἐπὶ τοίχων ξένων πρὸς τὴν ἔνδοξον
ἱστορίαν του.

Ἐν εἶνε ἀληθὲς ὅτι πολλὰ λείψανα ἀρχαίου
Ναοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν αὐτῷ. Ἀνεύρομεν
πλείστας ὄσας ὁμοιότητας τεμαχίων μαρμάρων
τοῦ Ναοῦ πρὸς ἐκεῖνα τοῦ Ἐνετικῆς πύργου. Εἰς
τὸ παράθυρον τοῦ παρὰ τὸ Κάστρον Ἀγ. Ἰωάν-
νου εὔρομεν τεμάχιον μαρμάρου προσομοιάζον
τῷ κοσμήματι τῆς Δυτικῆς θύρας τοῦ Βαπτιστη-
ρίου. Ἐπίσης ἐν τῷ ἀνατολικῷ παραθύρῳ τοῦ
Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἀνεύρομεν τεμά-
χιον μαρμάρου 65 ἐκ τοῦ γ. μ. πλάτους καὶ
75 ὕψους πάρχους δὲ 15 ὅπερ εἰς τὸ ἔμπροσθεν
μέρος καταλήγει εἰς κιονίσκον Κορινθιακοῦ ρυθ-
μοῦ, οὗτινος πανόμοιον ὑπάρχει ἐσφηνωμένον ἐν
τῇ Δ. πλευρᾷ τοῦ Πύργου καὶ ἐπὶ τοῦ καταστρα-
φέντος μέρους τοῦ τείχους. Τοῦ λόγου δὲ περὶ
τοῦ Πύργου γενομένου ἐπληροφορήθημεν ὅτι
ἐνέργειαι καταβάλλονται περὶ καταδαφίσεώς του.
Ἄν τὸ Τζαμί τῶν Ἀθηνῶν λείψανον τῆς
Τουρκικῆς κατοχῆς αὐτῶν, ὡς τοιοῦτον δὲ

σεβαστόν, οὐδείς τολμᾷ νὰ καταρρίψη, πρέπει νὰ φοβώμεθα ὅτι θὰ εὐρεθῇ χεὶρ βέβηλος νὰ τολμήσῃ χεῖρα νὰ ἐπιθέσῃ ἐπὶ τοῦ Πύργου ; ἢ τάχα δὲν ἀρκεῖ ἡ καταστροφή ἢ ἐπενεχθεῖσα αὐτῶ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως μαρμάρων διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἀποβάθρας χρησιμοποιηθέντων ;

Ὅση ἡμῖν δύναμις προσεπαθήσαμεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀρχαιότητα τοῦ Ναοῦ καὶ τὸ ὅτι ἢ ἐποχὴ τῆς κτίσεώς του δέον ν' ἀναζητηθῇ ἀπὸ τοῦ 537—565. Ἴσως μὲ κακίωσί τινες οὕτω γράφοντα. Ἐργαζόμενος πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ οὐχὶ τῆς ἐπικρατήσεως μυθηνμάτων καὶ παραδόσεων ἀρκοῦμαι, μόνος ἐγὼ τοῦλάχιστον ὅτι 1400 περίπου ἐτῶν ἤλιοι ἐλάμπρυναν τὰ μάρμαρά του καὶ ἄλλων τόσων ἐτῶν σελῆναι μὲ τὰς ἀκτίνας των ἐθώπευσαν τοὺς καιταλεύκους τοίχους του. Καὶ τί τάχα ἀπένατι τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος 200 ἐτῶν ἀρχαιότης ;

Τί διὰ τὴν ἀρχαιότητά του ἂν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἑγλασίου ἢ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς Ἀγίας Ἑλένης, καὶ πόσον δύναται ν' ἀπωλέσῃ διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν δόξαν του τοιοῦτον μεγαλόουρημα ; Μὴ τάχα ὁ Παρθενὼν θὰ ἦτο ἐνδοξότερος ἂν τριῶν ἔτι αἰώνων ἠρίθμει ζωὴν ;

Οἱ Πάριοι ἄς στρέψωσιν ἀλλοῦ τὴν προσοχὴν των. Ἀφίνοντες τὰς λεπτοτολογίας αἴτιες ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς Σχολαστικούς τοῦ Βυζαν-

τίου, ἄς φροντίσωσιν νὰ γνωρίσωσι τοῦτον εἰς
τοὺς πολλοὺς, ἀδιαφοροῦντες ἐπὶ τοῦ παρόντος
τοῦλάχιστον ἂν πρέπει νὰ λέγηται Ἐκατονταπυ-
λιανὴ ἢ Καταπολιανὴ ἢ ἂν ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς
Ἁγίας Ἑλένης τοῦ Ὑλαρίου ἢ τοῦ Ἰουστινια-
ροῦ καὶ ἀρκούμενοι εἰς τὸ ὅτι **μόνον ἐν Πάρῳ**
ὑπάρχει τοιοῦτον ἐγκαλῶπισμα, ἀφ' οὗ ἄλλως
καὶ ἡ πραγματικὴ ἱστορία του ἀπωλέσθη εἰς τὰ
βάθη τῶν αἰῶνων καὶ οὐδὲν θετικὸν δυνάμεθα
ν' ἀποδείξωμεν, ἀλλὰ δι' εἰκασιῶν καρκίνοβα-
τοῦμεν. Ἴσως δὲ τότε μεταξὺ τῶν προσκυνη-
τῶν του εὗρεθῆ ὁ φιλάρχαιος σκαπανεὺς καὶ ὁ
θαυρῶν ἀρχαιολόγος ὅστις καταρρίπτων τ' ἀμ-
μοκονιάματα θὰ ἐπιδείξῃ ἡμῖν τὸ ἀρχικὸν κλέος
αὐτοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα, τὸν κτίτορά του,
ἴσως δὲ καὶ τὸ ἔτος τῆς κτίσεώς του: Ἡ πτω-
χὴ συλλογὴ μας αὕτη εἶθε πρὸς τοῦτο κατὰ
τι νὰ συμβάλῃ. Εἶνε καθῆκον παντὸς ὁ δευτέρου
οὔτος ναὸς τῆς Χριστιανωσύνης, τὸ ἀριστούργη-
μα τοῦτο τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἡ νέα αὕτη
Βηθλεέμ, ἡ δευτέρα αὕτη Ἁγία Σοφία νὰ γίνῃ
γνωστὴ εἰς τοὺς πάντας. Πρὸς τοῦτον καὶ μόνον
τὸν σκοπὸν ἀποβλέψαντες προέβημεν ἐπὶ τὸ ἔρ-
γον τῆς Συλλογῆς ταύτης. Οἱ ἐννοοῦντες ἡμᾶς
ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν μας ἄς ἐνεργήσωσι ὅπως
νομίσωσι καλλήτερον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ τοῦ
Πλάτωνος «Ὁς τὴν ἑαυτοῦ Πατρίδα οὐκ οἶδε
μηδ' ἑαυτὸν οἶδε· πατὴρ τε γὰρ καὶ μητὴρ τε

καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων καὶ ἐν μεί-
ζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ Θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις,
τιμώτερον καὶ ἱερώτερόν ἐστιν ἢ Πατρίς.»

ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ (¹)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΝΗΣΟΝ ΠΑΡΟΝ
ΜΟΝΥΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ (²)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (³)

ΕΛΕΩ. ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Τὰς προσαγομένας αἰτήσεις τῶν φιλοκάλων καὶ
ἀξιώσεις φιλευσεβεῖς, αἷς οὐ μόνον τὸ εὐλογοφα-
νὲς καὶ δίκαιον πρόσεστιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ συμφέρον-
τος ἢ ἐχέγγυος ἐπαγγελία παρομαρτεῖ ἅμα μὲν τὴν
σύστασιν τῶν ἱερῶν καταγωγίων πραγματευομένη,
ἅμα δὲ καὶ τοῖς φιλομαθέσιν ἐπίδοσιν ἀξιόχρεων
προμνησμένη τε καὶ μνηστεύουσα, ταύτας εὐμενῶς
ἀποδεχομένη ἢ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκ-
κλησίᾳ, διὰ γραμμάτων αὐτῆς συγλλιωδῶν ἐπικυ-

(¹) Ἐκ λέξεως λατινικῆς Sigillum ὅπερ σημαίνει
ἐγγραφοῦν ἐπίσημον φέρον τὴν σφραγίδα χρυσοῦν (χρυ-
σόβουλον) ἢ μολυβδίνην (μολυβδόβουλον). Τὸ πα-
ρὸν ἀντέγραψα ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Th. Blan-
card Les Maurogeni ἐκ Σελίδων 914 ἀποτελουμέ-
νου, εὐγενῶς παραχωρηθέντος μοι παρὰ τοῦ ἀγαπη-
τοῦ φίλου κ. Φρ. Μαυρογένους.

(²) Ἐν Κεφάλῳ Μαρπήσεως τῆς Πάρου.

(³) Ὁ Ε' ὁ ἀπαγχονισθεὶς Πατριάρχης κατὰ τὸ
1821.

ροὶ καὶ κατασφαλίζει πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ὀπευθυνομένη, ὥσπερ δὴ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιούμεθα. Ἐνεφανίσθη γὰρ τῇ Ἡμῶν μετριότητι προκαθημένη συνοδικῶς γράμμα Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν ἐν μεμβράναις συγλλιῶδες ἐκδοθὲν ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει προκατόχου ἡμῶν κυροῦ Καλλινίκου, ἦτοι κατὰ τὸ παρεληλυθὸς α ω α (1801) σωτήριον ἔτος, διαλαμβάνον ὅτι τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ κατὰ τὸ χωρίον Κεφάλου κείμενον ἱερὸν μονῦδριον, τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου τιμώμενον, καὶ τῇ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ καὶ κλήσει πεπλουτισμένον, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν κτιτορικὴν κληρονομίαν ἐκ προγόνων διαδοχὴν ἐπροστατεύετο παρὰ τῆς γενεᾶς τῶν Μαυρογένιδων, ἡλίου φα(ει)νώτερον τῆς τοιαύτης κτιτορικῆς διαδοχῆς, καὶ προστασίας γνησίας, ἀποδειχθείσης καὶ ἐκ τινος παλαιγενοῦς συγλλιῶδους τεῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Κων/πόλεως κυροῦ Σεραφεῖμ, καὶ ἐξ ἐτέρου τινὸς ἐνυπογράφου καὶ ἐμ-μαρτύρου τῷ α ψ ξ ζ (1767) σωτηρίῳ ἔτει ἐκτελεσθέντος, δι' οὗ ὁ τότε ἀποκατασταθεὶς ἡγούμενος ὑπόσχεται τὴν ἐτήσιον παράδοσιν τῶν λογαριασμῶν τοῦ μοναστηρίου τούτου, πρὸς τὴν αὐτῶν εὐγένειαν καὶ ὅτι μετὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ ἀειμνήστου αὐθέντου Νικολάου Μαυρογένους, παρασιωπηθέντος τοῦ εἰρημένου παλαιγενοῦς σιγλλιῶδους ἐλήφθη παρὰ τινων ἐγχωρίων τρία ἀλλεπαλλήλως σιγλλιῶδη ἐν μεμβράναις γράμματα μὴ περιέχοντα τὴν προστασίαν τὴν διαδοχικὴν. Διὸ καὶ ἀνακριθείσης τῆς ὑποθέσεως, ἐκεῖνα μὲν ἠκυρώθησαν, ἐπικεκύρωται δὲ τὸ τοῦ ἀοιδίμου ἐν Πατριαρχαίς κυροῦ Σεραφεῖμ, καὶ κατωχύρωται ἢ προστασία τοῦ σταυροπηγιακοῦ τούτου μο-

νυδρίου καὶ διεξαγωγή ἐνεργεῖσθαι εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα, καὶ γίνεσθαι ὑπὸ τῶν διαδόχων καὶ κληρονόμων τοῦ φειμνήστου αὐθέντου Νικολάου Μαυρογένους τῶν κατιόντων δηλονότι καὶ κατ' εὐθείαν ἀπογόνων. Ταῦτα τοῦ ἐμφανισθέντος ἡμῖν ἐκκλησιαστικοῦ σιγγιλιώδους διαλαμβάνοντος, ἡ θεοβεβαστάτη καὶ ἐκλαμπροτάτη κυρία δόμνα Μαργιώρα Μαυρογένους καὶ οἱ ἐκ τοῦ ἀειμνήστου ἐκεῖνου Ἡγεμόνος πανέκλαμπροι αὐτῆς κλάδοι ἐδηλοποίησαν, ὅτι καίτοι ἐν διαφόροις ἀποστειλαντες καὶ διορισάμενοι διοικητὰς καὶ οἰκονόμους τοῦ μονυδρίου, οὐδεμία ὅμως ὠφέλεια καὶ αὔξεις ἀνάλογος ταῖς ἐλπίσιν αὐτῶν κατεφάνη, πᾶν δὲ μάλιστα τούναντίον συνέβη, καὶ εἰς φθορὰν καὶ ἐρήμωσιν ὑπορρεῖ κατὰ μικρὸν τὸ μονύδριον κατ' ἔλλειψιν τῆς ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀπαιτουμένης ἀξιοπρεποῦς προστασίας καὶ διοικήσεως· δι' ὃ καὶ συσκευάμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐγνώσαν κοινῇ εὐχαρίστῳ γνώμῃ μεταρρυθμίσαι τὰ κατ' αὐτοῦ οὕτω πως. Ἐπειδὴ τὸ ἐν Ἄνδρῳ τῇ Νήσῳ συγκροτηθὲν πρὸ ὀλίγου καιροῦ Ἑλληνικὸν φροντιστήριον, τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος τιμώμενον, καὶ σταυροπηγιακοῖς προνομίαις πεπλουτισμένον μετὰ τοῦ συνενωθέντος αὐτοῦ ἱεροῦ μονυδρίου τῶν Τρομαρχείων ἀκμάζει σὺν Θεῷ, καὶ ἀριστα διοικεῖται, διορίζεσθαι καὶ ἀποστέλλεσθαι κατὰ καιροὺς ἓνα διδάσκαλον, ὅς ἂν ἀξίος ἐγκριθεῖη παρὰ τοῦ Σχολάρχου καὶ τῶν ἐπιτρόπων καὶ οὗτος ἀπερχόμενος ἐνεργῆ τὰ τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἐκεῖνου Μοναστηρίου τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου, ἔχων ὑπὸ τὴν διδασκαλικὴν αὐτοῦ προστασίαν καὶ παράδοσιν τοὺς χάριν μαθήσεως προσφοιτῶντας νέους, αὐτόχθονας καὶ ἀλλοδαπεῖς καὶ λαμβάνων τὸν συμφωνούμενον μισθὸν ἐκ τῶν διδασκαλικῶν προσόδων· ἔχη δὲ

ὁ αὐτὸς ἐλευθέραν τὴν ἄδειαν ἐκλέγειν, ἢ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς νήσου ταύτης Πάρου, ἢ ἐκ τῶν ἐν Ἄνδρῳ ἱερῶν μοναστηρίων, ἢ ἀλλαχόθεν ἱερομένον, βίου σεμνότητι κεκοσμημένον, ἔμπειρον καὶ εἰδήμονα καὶ πρὸ πάντων παιδείας μέτοχον καὶ φιλόμουσον, καὶ τὸν τοιοῦτον ἀποκαθίστασθαι κανονικῶς ἡγούμενον ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ μονυδρίῳ, τῇ εἰδήσει μέντοι καὶ συγκαταθέσει τῶν κατ' εὐθείαν τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου ἡγεμόνος διαδόχων, οἷς ἡ προστασία τοῦ ἱεροῦ τούτου μονυδρίου ὑπάρχει ἀνατεθειμένη ἀνέκαθεν, ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν τὸν οὕτως διορισθέντα, πάσας τὰς ἱεροτελεστίας ἐν αὐτῷ καὶ διατηρεῖν ἀπαράβατους τοὺς μοναδικοὺς ὄρους καὶ κανόνας καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα αὐτοῦ πράγματα, καὶ ἔργον ἔχειν τὴν βελτίωσιν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω αὐξήσιν, ἀποδίδοναι δὲ πρὸ πάντων τὸν συμπεφωνημένον τῷ διδασκάλῳ μισθὸν ἐκ τῶν μοναστηριακῶν προσόδων, τὰ δὲ, προϊόντος τοῦ χρόνου μετὰ τὴν ἀπάρτισιν τῶν ἀναγκαίων ἀνακαινισμῶν περιττεύοντα, δαπανᾶν εἰς διατροφήν καὶ περίθαλψιν τῶν ἐν αὐτῷ διδασκομένων ἀπορωτέρων καὶ ἐνδεεστέρων μαθητῶν, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ οὐ μόνον τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον φορᾶς τοῦ παραμεληθέντος τούτου μονυδρίου ἢ ἐπίσχους γένηται, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ μικρὸν ἀνάκλησις τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ λαμπρότητος κατορθωθῆ, καὶ τοῖς αὐτόχθοσιν ἀπόροις καὶ ἄλλοις ἐκ τῶν πέριξ ὁμογενῶν ὠφέλεια καὶ ἐπίδοσις ἀποχρῶσα. Ταῦτα πρὸς ἀλλήλους συσχεψάμενοι καὶ ἐγκρίναντες διετόρῳσαν καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι, ἀξιῶσαντες ὁμοφώνως, ἵνα καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους ἐν μεμβράναις γραμματος ἐπικυρωθῶσιν ἀνακαινιζομένου συγχρόνως καὶ τοῦ ἐμφανισθέντος ἡμῖν ὑπ' αὐτῶν σιγιλλιώδους τοῦ ἐπὶ τῆς

πατριαρχείας τοῦ μακαρίτου κυροῦ Καλλινίκου ἐκδοθέντος. Καὶ δὴ τὴν αἴτησιν αὐτῶν καὶ ἀξίωσιν, ὡς εὐλογον καὶ δικαίαν καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἀφορῶσαν εὐμενῶς προσηκόμενοι καὶ ταῖς ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας πατρικαῖς ἡμῶν εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις καταστέψαντες, τὴν αὐτῶν ἐκλαμπρότητα διὰ τὸν περὶ τὰ θεάρεστα τῶν σπουδασμάτων ἐνθεον ζῆλον καὶ πόθον, γράφομεν συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ἱερετικῶν, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ πρῶτον μὲν ἐπικυροῦμεν τὰ ἐν τῷ εἰρημένῳ ἱερῷ σιγγιλιῶδει περιεχόμενα, ὡς δι' ἐπεξεργασίας ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀνακρίσεως ἀκριβοῦς ἀποφανθέντα, θεσπίζοντες συνωδᾶ, ἵνα τὸ εἰρημένον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ κείμενον, προστατεύηται κατ' ἀλληλουχίαν ὑπὸ τῶν διαδόχων καὶ κληρονόμων τοῦ ἀειμνήστου αὐθέντου Ν. Μαυρογένους καὶ ἀείποτε διεξάγηται καὶ οἰκονομῆται παρ' αὐτῶν, προνοούντων καὶ ἀόκνως ἐπιμελουμένων τῆς ἀρίστης αὐτοῦ διοικήσεως, μηδενὸς ἐτέρου δυναμένου ποτὲ ἐπὶ μηδεμιᾶ αἰτία καὶ προφάσει ἐπιμιχθῆναι τῇ προστασίᾳ αὐτῶν, καὶ ταῖς περὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο μοναστήριον διοικήσεσι καὶ ἐπ' ἀγαθῷ οἰκονομίαις· εἶτα δὲ ἀποφαινόμεθα ἵνα κατὰ τὴν οἰκειοθελῆ διάταξιν αὐτῶν ἢ ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ σχολῆ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ προνόμιον ἐκλέγειν τῇ δοκιμασίᾳ τοῦ ἐν αὐτῇ κατὰ καιρὸν Σχολαρχοῦντος καὶ τῶν ἐφόρων καὶ ἐπιτρόπων αὐτῆς ἓνα ἐκ τῶν γνησίων μαθητῶν αὐτῆς παιδείας εὖ ἤκοντα καὶ ἄξιον κατὰ πάντα καὶ ἀποστέλλειν εἰς τὸ ἱερὸν μονύδριον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐπὶ τῷ διδάσκειν ἐν αὐτῷ τὰ γραμ-

ματικά μαθήματα καὶ τὴν ἐγκύκλιον πᾶσαν παι-
δειαν, καὶ παραδιδόναι τοῖς προσερχομένοις αὐτό-
χθοσί τε καὶ λοιποῖς· καὶ φροντίζειν τῆς ἐπιδόσεως
αὐτῶν, ἀπολαμβάνοντα τὸν διδασκαλικὸν μισθὸν ἐκ
τῶν προσόδων τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, ἐπαγρυ-
πνεῖν δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ περὶ τῆς ἀρίστης αὐτοῦ
διοικήσεως, κατὰ τὴν βούλησιν τῆς ἐκείνων ἐκλαμ-
μπρότητος καὶ διάταξιν καὶ ἐκλέγειν ἢ ἐκ τῶν αὐ-
τοχθόνων ἱερωμένων ἢ ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἄν-
δρῳ μοναστηριακῶν ἢ ἄλλοθεν, πρόσωπον ἄξιον
καὶ ἀρμόδιον, παιδείας τε μέτοχον καὶ ζῆλον ἐπι-
δεικνύμενον περὶ τὰ καλὰ καὶ θεάρεστα ταῦτα, καὶ
τὸν τοιοῦτον ἐκλεγέντα ὑπ' αὐτοῦ, κανονικῶς ἀπο-
καθίστασθαι ἡγούμενον. τῇ εἰδήσει καὶ συνεναίσει καὶ
τῶν φιλοκάλων κτιτόρων καὶ συνιστόρων καὶ πρὸ
πάντων τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ὡς
venόμισται, μνημονεύοντα, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ὀνο-
μάτων τῶν ἀοιδίμων κτιτόρων καὶ συνιστόρων, καὶ
τοὺς μοναδικοὺς ὄρους καὶ κανόνας ἀπαραβάτως δια-
κρατεῖν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς καλλιεργείας τῶν
ἀκινήτων μοναστηριακῶν κτημάτων χωρὶς τοῦ
ἔχειν ἄδειαν πωλεῖσθαι τι ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπαλλο-
τριῶσαι, ἀλλὰ φροντίζειν ἐκ παντὸς τρόπου τῆς
βελτιώσεως αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω αὐξήσεως· ἐκ
δὲ τῶν προσποριζομένων προσόδων ἀπολογεῖσθαι
τῷ διδασκάλῳ τὸν συμπεφωνημένον ἐτήσιον μι-
σθὸν καὶ ποιεῖν τὰ ἀναγκαῖα μοναστηριακὰ δαπα-
νήματα, τὰ δὲ περιττεύοντα τῇ προόδῳ τοῦ και-
ροῦ μετὰ τὴν ἀπάρτισιν τῶν ἀναγκαίων ἀνακαινι-
σμῶν δαπανᾶν εἰς διατροφήν καὶ περιθάλψιν τῶν
ἐν αὐτῷ διδασκομένων μαθητῶν, οὓς ἔνδεια κα-
τατρύχει, καὶ ἀπορία καὶ οἷς ἄλλοθεν τὰ πρὸς τὸ
ζῆν ἀναγκαῖα οὐκ ἐλπίζεται, ἀπονέμειν δὲ τῷ δι-
δασκάλῳ πρὸς τῷ μισθῷ καὶ τιμῇ ἀνάλογον καὶ

μη ἀντιβαίνειν αὐτῷ, μηδὲ ἀντιπράττειν τῷ λόγῳ τῆς Ἑγουμενείας κατ' αἰτίαν σκανδάλου παρέχειν μικράν. Ὑπάρχει δὲ ὀπὸ τοῦ σχολείου καὶ μονυδρίου ἀπεληλαμένη καὶ ἀπομεμακρυσμένη καὶ πᾶσα ἑτέρα ἐπιμιξία, μηδενὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ κατοίκων δυναμένου ἐμπλεχθῆναι τῇ διοικήσει αὐτοῦ ἢ τῶν κτημάτων αὐτοῦ καὶ πραγμάτων ἐφάψασθαι, ἐπειδὴ μόνοις τοῖς κατ' εὐθείαν ἀπογόνους τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου ἡγεμόνος ἐπιτέτραπται ἢ ἐπαγρῦπνησις καὶ προστασία καὶ πρόνοια τοῦ ἱεροῦ τούτου μονυδρίου, σεβομένοις ἐνθέῳ ζήλῳ καὶ τὰ περὶ τε τῆς ἐν Ἄνδρῳ Σχολῆς καὶ τοῦ συνημμένου αὐτῇ ἱεροῦ μονυδρίου τῶν Τρομαρχείων δι' ἱεροῦ σιγιλλιώδους ἐν μεμβράναις γραμματος ὀροθηθέντα καὶ διευλαβουμένοις τὰ ἐπικεχορηγημένα τῆς σταυροπηγιακῆς ἐλευθερίας αὐτῶν γεραρὰ προνόμια Ταῦτα ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς ὅς δ' ἂν κτλ. (ἔπονται αἱ συνήθειαι ἀραὶ) ἐν ἔτει σωτηρίῳ αἰοιδ (1819) κατὰ μῆνα Ἰούνιον, ἐπινεμήσεως ζ'.

Γρηγόριος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμην. Πατριάρχης.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Ἄργοντιου

Z. Κομνιακίδης

Ἄθηνῶν

A. Ροδοκάλλης
 B. Γκίκας
 K. Δριβελλόπουλος
 A. Χρύσης
 K. Ἀλφιέρης
 Ἰω. Βουλγαράκης
 K. Κοντονικολάου
 A. Ραΐσης
 Δ. Βισαλιῶς
 A Κλεώπας
 Σταμ. Λεβεντάκης
 Ἄντ. Μάυραγᾶς
 Ἄνδρ. Ἐμ. Ροῦσος
 Στυλ Γερμανῆς
 M. Κονταρᾶτος
 Ἰωάν. Λειβαρτζινός
 Ἰωάν. Πιταράκης
 Ἐμ. Πούλιος
 Ἄνδρ. I. Ἀλιπράντης
 Δημ. Ροῦσος
 Εὐαγ. Κυριαζῆς.
 Στ. Ἀναγνωστόπουλος
 N. Παπαδόπουλος
 A. Τουρλούκης

I. Πούργαλης
 M. Ταχμιτσάκης
 I. Τσίγλας
 Ἰωάν. A. Σαβῆς
 Γ. Γεωργιάδης
 I. Κυπαρίσσης
 Η. Καλλούδης
 Γ. Φαλελάκης
 B. Δημητρίου ἢ Σόμπατζης
 Γ. Χαριτάκης
 Γ. Ζαχαριουδάκης
 Ἰωσήφ Βαγιωνῆς
 K. Ρόδης
 Παν. Σιφαλάκης
 I. Παντελάκης
 Δ. Χατζιδάκης
 Π. Καρδίτσης
 Π. Κατρανόπουλος
 Στ. Σαλοῦστρος
 Γ. Κατσουλῶς
 K. Σπανουδάκης
 K. Διαμαντουλάκης
 Γ. Ριζικιανός
 N. Δουληγέρης
 Γ. Λάσκαρης
 Γρ. Πανταζόπουλος
 N. Γ. Κολοκυθᾶς
 B. K. Στυμφαλιάδης
 B. Βαλασάκης

I. Π. Μυλωνάκης	Γ. Μιχαλόπουλος
Γ. Κεπετζής	Γ. Καπετανάκης
Κ. Τσαλίκης	Χρήστος Φανής
Ἄθαν. Μαντζώρας	Δ. Μαραγκός
Π. Παρίσης	Θ. Σφύκας
Γ. Μπούκας	Κ. Μαρουδής
Α. Μεταξάς.	Ν. Σκιαδάς
Γ. Γιαννακόπουλος	Στ. Ἄαρών
Ἐλένη Σπαχή	Λουκάς Καλαντζής
I. Α. Γιαννακόπουλος	Π. Γουδέλης
Ἰωάν. Πολυχρόνης	Γ. Ἄνωμερίτης
Γ. Μπαλάσης	Ν. Προμπονάς
Ἄντ. Μαυρομάτης	I. Β. Βάσιλας
I. Σακελλαρίδης	Στεφ. Δ. Ἀρώνης
Ν Τσαντουλής	Γ. Κλ. Πετρόπουλος
Θ. Ραφαήλ	Μαρία Πατέστη
Ν. Ε. Καράλης	Μ. Μαμουνά
Π. Σωτηρόπουλος	Β. Λουκαΐτης
Ν, Κλούβας	Ε. Μπόγδανος
Δ. Τριάντης	Γεώργ. Λυρίτης
Δ. Στυλούδης	Ἄνδρ. Ἀλιπράντης
Δημ. Κλήρης	Γ. Νίκας
Γ. Χατζηϊωάννου	Α. Σουλιώτης
Ἐμ. Ἀδριανός	Γ. Σαμαρτζής
Δ. Παπαγιαννάκης	Ἄθ. Παπαϊωάννου
Γ. Ἀμβροσιάδης	I. Κρητικόπουλος
Γ. Δοβλέτης	Γ. Βούλγαρης
Β. Λογοθέτης	Γ. Γεωργαλάς
Α. Κορτιάνος	Κ. Ρενιέρης
Εὐαγ. Ἰλαρίων	Π, Γεωργιάς.
I. Φιλίππου	Γ. Κοσμάς
Μ. Γεωργαρίων	Δ. Προμπονάς
Β. »	Ἄθ. Βαρούχας
Ὁφθαλ. Κλιν. Σ. Χαραμῆ	Γ. »

Ν. Ζάννος
Δ. Γκίνος
Ε. Τρίμπαλης
Ἑλ. Ἀργυρόπουλος
Ἄγγελος Παπαδόγιαννης
Κ, Λαμπίρης
Π. Κωστόπουλος
Β. Κουτσιδόντης

Αἰγίου

Κ. Ἀναγνωστόπουλος 5

Ἄρτης

† Σ. Ἐπίσκοπος Ἄρτης
Σπυρίδων Γκινάκας 5
Ἄγγελ. Μπαλτᾶ

Βουρλᾶ Μ. Ἀδίας.

Ι. Γ. Μουτάφης Καστανᾶ
Ἰωαν. Γ. Βάϊρας
Κωνστ. Μανιάτης
Ἰωαν. Τσουμένης
Δημ. »
Ἀποστ. Γ. Βάϊρας
Βασ. Καραλίδος
Γεωργ. Ἀλέξης
Μιχ. Βαζαῖος
Γεωργ. Καρμάτης
Μιχ. Τσογώνης
Στυλ. Σάββας
Στυλ. Σαυριδᾶς
Γιακουμῆς Λεόντιος
Βασιλ. Μαυρογιαννόπουλος
Χριστοφῆς Μουστάκης
Γρηγ. Κουλπαζότης

Γεωργ. Χατζῆ Κωσταντῆ
Γεωργ. Μουστάκας

Δερβενίου

Α. Οἰκονόμου

Θήρας

Μ. Ἀλαφούζος 5

Καῖρου

Θ. Γκινάκας

Καλαβρύτων

Α. Ν. Δελλαγραμμάτης

Κεφαλληνίας

Π. Ν. Εὐριπαῖος
Κ. Παπαδόπουλος
Ν, Κεχαγ.ᾶς
Δ. Φραγκόπουλος
Γ Παπανδρέου

Κορίνθου

Π. Παναγιωτόπουλος

Κύμης

Ν. Ἀλεξανδράκης
Β. Ἀλεβιζάκης

Λαυρίου

Ν. Τσαντουλῆς
Παν. Παπαπανάγου
Π Ν. Καμπάνης
Δημ. Γ. Βούλγαρης
Α. Δημητριάδης.

Μαγνησίας Μ. Ἀδίας

Χαρ. Καραζέρης
Στυλ. Κοφινιώτης

Γρηγ. Περγαμινός
 Ἄριστ. Σουβατζόγλου
 Πολ. Διαμαντόπουλος
 Σάββας Τριανταφυλλίδης
 Ν. Νικολαΐδης

Νάξου

Ι. Μπακογιώργης
 Ἐμμ. Δρύλλης
 Στυλ. Ν. Ζούλας
 Ἄνδρ. Σαλταφέρας
 Δ. Κορρές
 Τίτος Λεντούδης
 Γ. Βηλσαμῆς
 Ἰακ. Χαλικιόπουλος
 Μάρκος Μαυρομιάτης
 Κ. Παγώνης
 Ν. Καμπάνης
 Ἄλεξ. Πολίτης

Ξυλοκάστρου

Ἐμμ. Βενιεράκης.

Πάρου

Γ. Ζάνος (Αἰμ. Φαίδρας)
 Ζ. Σ. Καμπάνης
 Μαρ. Σιγάλας
 Γ. Ι. Ἀργυρόπουλος
 Δ. Δελαγράμματος
 Ἄντ. Ι. Χαμάρτος
 Στ. Σάρδης
 Ἄντ. Ψαράκης
 Σύנד. Παρίων Ἐκατοντα-
 πυλιανῆ

Ι. Κ. Μάτσας
 Π. Α. Καλλίερος
 Γ. Κρίσπης
 Π. Αὐλήτης
 Μ. Κρίσπης

Πατρῶν

Κ. Οἰκονόμου

Πειραιῶς

Μ. Αἰγινήτης
 Ι. Φασιλῆς. 5
 Γ. Ἄνωμερίτης 5
 Β. Ναυπλιώτης 5
 Ν. Ζαφειρόπουλος 4

Ρεθύμνου

Α, Σταρᾶς 10

Σύρου

Γ. Ἄλιπράντης 10

Τήνου

Σ. Δεσίπρης 5
 Ν. » 10

Γ. Ἀρμακόλας
 Δ. Μανέλλας 10
 Κ. Καρδαμίτσης

Τρίπολις

Β. Μαραγκός
 Κ. Μουρίκης
 Π. Ἀλατζᾶς
 Κ. Μπουρόπουλος
 Ι. Μηζίθρας
 5 Στ. Καλλιοντζῆς

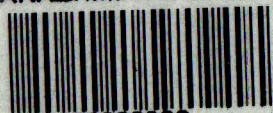
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Γ. Ζίνος (Διευθ. Φιλολογίας)
Ζ. Σ. Καυτήνης
Μαρ. Σιγάλας
Ρ. Ι. Αργυροπούλου
Α. Δ. Ουράκη

Γ. Αργυράκης
Δ. Μουδράκης
Κ. Κερδής
Τ. Κ. Καραγιάννης
Ρ. Μιχαήλ
Κ. Μουρατίδης
Π. Αλιπάρδης
Κ. Μπουρλάκης
Μ. Ζήβας
Σ. Κελέρης

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000029362

MAXIMIA

ΔΟΧΜΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ